

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Identita Němců v Jižním Tyrolsku

Ondřej Křížek

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Ondřej Křížek

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Identita Němců v jižním Tyrolsku

Název anglicky

Identity of the Germans in South Tyrol

Cíle práce

Hlavním cílem práce je dát odpověď na výzkumnou otázku a upřesňující podotázky:

Definuje boj o autonomii identitu Němců v Jižním Tyrolsku? Pokud ano, jak?

Jak se projevuje historický vývoj regionu v souvislosti s autonomií na identitě Němců?

Jak se projevuje soužití s Italy a Ladíny v souvislosti s autonomií na identitě Němců?

Jak se projevuje hospodářská situace v souvislosti s autonomií na identitě Němců?

Metodika

Práce bude vycházet ve své praktické části především z kvalitativního výzkumu a materiálu získaného v lokalitě Jižní Tyrolsko, kde se německé etnikum nachází, doplňkově pak ze sekundárních údajů z odborné literatury. V terénním výzkumu bude využíváno kromě kvalitativních také kvantitativních metod, polostandardizovaných rozhovorů a standardizovaných dotazníků.

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Doporučené zdroje informací

ERIKSEN, Thomas Hylland. Etnicita a Nacionalismus. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 972-80-7419-053-7.

GELLNER, Ernest (Arnošt). Nacionalismus. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003. ISBN 80-7325-023-3.

HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN: 978-80-7419-010-0.

ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 09. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Identita Němců v Jižním Tyrolsku“ jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 16. 3. 2015

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za probuzení mého zájmu o etnické menšiny, poskytnutí šance provést terénní výzkum v rámci projektu Pestrá Evropa a jeho cenné rady.

Dále bych rád poděkoval všem jihotyrolským Němcům, kteří byli ochotni se podělit o své vzpomínky, zkušenosti a názory, ze kterých tato práce převážně vychází. V neposlední řadě patří velký dík mým spolužákům, kteří pro mě byli ve studiu oporou, zejména sestřám Kristýně a Veronice Vitáskovým.

Identita Němců v Jižním Tyrolsku

Identity of Germans in South Tyrol

Souhrn

Jižní Tyrolsko prožilo velmi neklidné 20. století. Po první světové válce bylo odtrženo od Rakouska, začleněno do Itálie i se svým dominantně německy mluvícím obyvatelstvem a poté bylo vystaveno nucenému poitalštění italskými fašisty. Po druhé světové válce byla této provincii svěřena speciální forma autonomní správy. Ta pomohla německy mluvící skupině udržet a rozvíjet svou etnickou identitu. Jižní Tyrolsko v současnosti patří k ekonomicky nejúspěšnějším oblastem Evropy a německá jazyková skupina je jednou ze tří zde žijících. Cílem práce je odpovědět na otázky týkající se vztahu německé jazykové skupiny k autonomii provincie a dalších souvisejících témat (historie, soužití jazykových skupin, hospodářství).

Summary

South Tyrol experienced very turbulent 20th century. It was cut off from Austria after World War I, incorporated into Italy with its dominant German-speaking population and afterwards subjected to a forced Italianization by Italian Fascists. The province was entrusted with a special form of autonomous administration after World War II. That helped the German-speaking group maintain and develop their ethnic identity. South Tyrol is currently one of the most successful economic regions in Europe and the German language group is one of three living there. The aim of this thesis is to answer questions about the relationship of the German-speaking group with autonomy statute and other related topics (history, coexistence of language groups, economy).

Klíčová slova: Itálie, Jižní Tyrolsko, Němci, němčina, minorita, majorita, kultura, historický vývoj, soužití, hospodářská úspěšnost

Keywords: Italy, South Tyrol, Germans, German, minority, majority, culture, historical development, coexistence, economic success

Obsah

1. ÚVOD.....	9
2. CÍL PRÁCE.....	10
3. LITERÁRNÍ REŠERŠE	12
4. METODOLOGIE	15
5. JIŽNÍ TYROLSKO.....	17
5.1. HISTORIE	18
5.1.1. <i>Starověk</i>	18
5.1.2. <i>Středověk</i>	18
5.1.3. <i>Meziválečné období</i>	19
5.1.4. <i>Válka</i>	20
5.1.5. <i>Poválečné období</i>	21
5.1.6. <i>První statut autonomie</i>	22
5.1.7. <i>Druhý statut autonomie</i>	23
5.2. AUTONOMIE.....	24
5.2.1. <i>Postavení v rámci státu</i>	24
5.2.2. <i>Politický systém</i>	25
5.2.3. <i>Kompetence</i>	26
5.2.4. <i>Jazyková práva</i>	27
5.2.5. <i>Proporcionální systém</i>	27
5.2.6. <i>Školství</i>	28
5.2.7. <i>Finance</i>	29
5.3. HOSPODÁŘSTVÍ.....	30
5.3.1. <i>Ukazatele</i>	30
5.3.2. <i>Zemědělství</i>	31
5.3.3. <i>Cestovní ruch</i>	32
5.4. JAZYK A OBYVATELSTVO	32
5.4.1. <i>Demografický přehled</i>	33
5.4.2. <i>Italové</i>	35
5.4.3. <i>Ladinové</i>	35

6.	NĚMCI.....	38
6.1.	ETNICKÁ IDENTITA	39
6.2.	HISTORIE A IDENTITA	39
6.2.1.	<i>Trauma poitalštění.....</i>	40
6.2.2.	<i>Právo na sebeurčení</i>	43
6.2.3.	<i>Vlna násilí.....</i>	45
6.2.4.	<i>Role historie.....</i>	48
6.3.	JAZYK A IDENTITA	50
6.3.1.	<i>Dialekt.....</i>	51
6.3.2.	<i>Používání a znalost jazyka.....</i>	51
6.3.3.	<i>Vzdělávání a média.....</i>	54
6.3.4.	<i>Role jazyka.....</i>	55
6.4.	KULTURA A IDENTITA	56
6.4.1.	<i>Náboženství.....</i>	56
6.4.2.	<i>Folklór</i>	58
6.4.3.	<i>Ruční řemesla</i>	60
6.4.4.	<i>Role kultury.....</i>	60
6.5.	AUTONOMIE A IDENTITA	61
6.5.1.	<i>Vztah mezi menšinami.....</i>	62
6.5.2.	<i>Politická reprezentace</i>	65
6.5.3.	<i>Vliv hospodářství</i>	67
6.5.4.	<i>Role autonomie</i>	69
7.	ZÁVĚR	71
8.	SEZNAM LITERATURY	73
9.	SEZNAM GRAFŮ, OBRÁZKŮ A TABULEK.....	78

1. Úvod

Ve 20. století můžeme pozorovat náhlé vzepětí či obrodu mnoha historických jazykových, etnických a národních menšin. Na tento proces se dlouho pohlíželo jako na vnitřní záležitost jednotlivých států. Jako na nedílnou součást jejich vlastní suverenity. Po dvou světových válkách a následné integraci evropských států začíná být tento vývoj posuzován v poněkud jiném světle. Práva menšin se stala uznávaným standardem zakotveným v mnoha mezinárodních smlouvách a institucích. Ačkoliv dodržování těchto práv nelze považovat za absolutní, od 90. let minulého století našlo mnoho menšin zázemí a oporu pro své sebeurčení a sebeuvědomění.

Jižní Tyrolsko a Němci zde žijící jsou toho dobrým příkladem. Po dlouhá staletí bylo toto území součástí nějakého většího hegemonního útvaru, pod jehož nadvládou si díky své strategické poloze užívalo relativního bezpečí. Stejně tak dvě jazykové menšiny zde žijící – Němci a Ladinové. Až konec první světové války zanesl do této relativně klidné oblasti semena nesváru. Historická země Tyrolsko byla vítěznými mocnostmi rozdělena a část jeho území připojena k Itálii. Do té doby výhradně německy mluvící obyvatelstvo se stalo menšinou, z jeho pohledu v cizí zemi. Nebylo mu dáno příliš času na aklimatizaci. Nástup fašismu v Itálii znamenal pro německou a ladinskou populaci dlouhá léta oprese spojená s nuceným přílivem italského obyvatelstva. Jazyky a kultura těchto menšin byly potlačeny, ne-li přímo zakázány, a vše bylo podrobeno přísnému procesu poitalštění. Ani po druhé světové válce se Jižní Tyrolsko nedočkalo úplného práva na sebeurčení. Nicméně byla mu zaručena menšinová práva a statut autonomie uvnitř italského státu. Dosáhnout oboustranně vyhovujícího stavu se však ukázalo být velmi těžkým úkolem a podařilo se tak až v roce 1972. Tato složitá léta znamenala pro německou menšinu období sebeuvědomění, jež se ale bohužel neobešlo bez násilných a nacionalistických excesů.

V současnosti se jedná o perspektivní oblast v evropském prostoru. Ačkoliv je společnost rozdělena do jazykových skupin z důvodu udržení rovných práv, Jižní Tyrolsko je ekonomicky úspěšnou provincií s jazykově a etnicky pluralitní společností, která má stabilní vládu a vysokou životní úroveň. Německá skupina obyvatelstva má tedy vhodné prostředí pro udržení a rozvoj své etnické identity. Nepříznivá období byla překonána a současný stav je obyvatelstvem akceptován. Jižní Tyrolsko se stalo územím se specifickou populací, jejíž součástí jsou jihotyrolští Němci.

2. Cíl práce

Jižní Tyrolsko je autonomní oblastí s relativně krátkou a problematickou historií. Jazykové skupiny na jeho území se musely a musejí vyrovnávat s nejasnou pozicí ve společnosti. Německá skupina si prošla za tuto nedlouhou historii, pokud mluvíme pouze o 20. století, hned několika rolemi. V meziválečném období to byla role oběti fašismu, kdy se snažila zachovat svoji identitu. V poválečném období se pokoušela tuto identitu dále rozvíjet. K tomuto snažení dostala nástroj ve formě autonomního uznání jejího historického území a pravomoci přebrat odpovědnost za svůj osud.

Přiznaná autonomie byla klíčová pro zmíněný rozvoj a definování německé identity v Jižním Tyrolsku. Cílem této práce je odpovědět na otázku: „*Definuje boj o autonomii identitu Němců v Jižním Tyrolsku? Pokud ano, jak?*“ Práce se tedy snaží přiblížit vztah německé identity a autonomního statutu jihotyrolského území. Vedle toho je její snahou zjistit, jak se zápas o autonomii a její současný stav na etnické identitě podílí.

Historický vývoj autonomie úzce souvisí s celým územím, avšak především s německou jazykovou skupinou obyvatelstva. Právě ona se podílela na jejím uvádění v život nejvíce. Byla to reakce na fašistickou opresi a geopolitické uspořádání Evropy po druhé světové válce. Tento historický proces musel tedy německé obyvatelstvo v oblasti určitým způsobem ovlivnit a odrazit se v jeho etnické identitě. Současný stav autonomie předurčuje geografické a etnické hranice, ve kterých se německá skupina pohybuje. Tyto hranice mohou být vyhovující, ale mohou též skupinu omezovat. Práce si proto klade podotázku: „*Jak se projevuje historický vývoj provincie v souvislosti s autonomií na identitě Němců?*“

Jelikož v Jižním Tyrolsku vedle sebe žijí hned tři jazykové skupiny, musí mezi nimi fungovat definovatelné vztahy. Jazyk je v jihotyrolské společnosti determinujícím prvkem a udává skupinám místo v této společnosti, jelikož správa autonomie probíhá na základě proporčního zastoupení. Velikost skupiny tedy udává její sílu. Nehledě na toto administrativní rozdělení společnosti spolu jazykové skupiny musí komunikovat a žít. Zároveň se vzájemně ovlivňují a formují. Jedním z cílů práce je tyto vztahy a jejich vliv na etnickou identitu Němců najít a odpovědět tak na další podotázku: „*Jak se projevuje soužití s Italy a Ladiny v souvislosti s autonomií na identitě Němců?*“

Jižní Tyrolsko je také jednou z ekonomicky nejproduktivnějších oblastí v Evropě, a proto si práce klade rovněž podotázku: „*Jak se projevuje hospodářská situace v souvislosti s autonomií na identitě Němců?*“ Strategická poloha v relativním středu kontinentu a turisticky zajímavé prostředí zcela jistě předurčují příznivý hospodářský vývoj. Na tomto vývoji se zřejmě musela podílet většinová populace Jižního Tyrolska. Práce v tomto ohledu zjišťuje, zda existuje nějaké pojítko mezi hospodářskou situací a německou identitou – jazykové, kulturní či jiné přínosy.

3. Literární rešerše

Téma Jižního Tyrolska není v České republice v příliš širokém povědomí. A snad proto v naší odborné literatuře nenajdeme publikaci, která by se mu věnovala celá nebo alespoň z větší části. Pouze několik u nás působících autorů se zabývá problematikou, jež se dá v obecném teoretickém rámci této práce využít.

Ernest Gellner ve své knize „Nacionalismus“ popisuje vznik tohoto fenoménu a jeho roli. Roli, často velmi negativní, kterou nacionalismus sehrál a stále hraje v dějinách. Nacionalismus zákonitě provázal i boj jihotyrolských Němců za autonomii a v ojedinělých případech nabíral velice krvavé podoby. V tom hrálo samozřejmě významnou úlohu připojení Jižního Tyrolska k Itálii. Jak Gellner (2003: 61) píše: „*Systém států, ustavený ve Versailles ve jménu zásady sebeurčení, byl strašlivě křehký a vetchý. Nové státy měly všechny slabosti říší, které nahradily: v nemalé míře je sužovala přítomnost menšin ...*“ Tato událost definovala německou menšinu a nastartovala její národní hnutí.

Zde můžeme navázat citací z díla „Národy nejsou dílem náhody“ od Miroslava Hrocha (2009: 152): „*Konfliktní situace se vyhrotila tam a tehdy, kdy se vyšší formou politického programu stal požadavek, aby příslušníci, přesně řečeno předáci formujícího se národa, mohli rozhodovat o svých záležitostech ve větší či menší míře nezávisle na ústředních orgánech státu. Zrodil se tedy program autonomie, který vycházel z toho, že na teritoriu, které národní předáci vymezili jako území „vlastního“ národa, má být politická moc centra minimalizována.*“ Hroch považuje „národní hnutí“ za jeden ze dvou (druhým je „státní národ“) základních kamenů pro definici národa. V knize popisuje jeho vznik, hlavně v 19. století, a připisuje jej především syntéze mnoha vztahů a spíše odmítá roli nacionalismu.

Thomas Hylland Eriksen ve své knize „Etnicita a nacionalismus“ vymezuje roli etnické identity v postavení k nacionalismu. Popisuje to, jak se chová v případě menšin, a že se s ní může pracovat. Může být využívána jednak nositelem (např. k vyjednávání), jednak druhou osobou (např. k ovládnání). V krátkém úseku se zamýšlí i nad etnickou identitou Němců. „*Kritérium německosti, tak jak ho uplatňují běžní Němci, může představovat jak jazyk, tak „směsici slouženou ze vzhledu, rodinného zázemí, místa pobytu a země původu.*“ Jsou tedy Jihotyrolané Němci? (ERIKSEN 2012: 186)

Obsahem nejlépe se hodící k tématu práce je z českých publikací „Jazyk a identita etnických menšin“ od Leoše Šatavy, která se zaměřuje na společenské a lingvistické jevy související s etnicitou. Hlavně pak na zachování a revitalizaci jazyka/menšin. Šatava (2009: 12) uvádí: „*Mnohá ze zmíněných hnutí překvapila svou silou, živelností a úporností. V západní Evropě došlo k militantním aktivitám především v Severním Irsku a Baskicku, dále i v Horní Adiži (Jižním Tyrolsku), na Korsice, v rámci kampaně za samostatný švýcarský kanton Jura aj.*“ Němci v Jižním Tyrolsku vedli zápas za udržení jazyka, který se neobešel bez obětí, hlavně na poli veřejné správy či školství.

Mezi zahraničními autory je možné najít více zdrojů, jež se zabírají problematikou Jižního Tyrolska velmi zevrubně.

Historii Jižního Tyrolska podrobně popisuje Rolf Steininger ve své knize „South Tyrol: A Minority Conflict of the Twentieth Century“. Současné podobě regionu předcházela dlouhá cesta, která začala, jak poznamenáno výše, po první světové válce, vedla těžkými léty italizace za druhé světové války, aby pak pokračovala často násilným nacionalistickým bojem o větší práva v letech padesátých a lepšího stavu dosáhla až v roce 1972 takzvaný druhým stupněm autonomie. V dalším průběhu času se Jižnímu Tyrolsku přiznává více a více práv. (STEININGER 2003)

Antony Alcock se v práci „The South Tyrol Autonomy“ věnuje výhradně tématu jihotyrolské autonomie. Alcock vidí v tomto modelu šablonu pro další regiony v Evropě, v nichž se vyskytuje mnohojazyčné obyvatelstvo. Vyvozuje z něj tři poznatky: kolektivní snaha zachovávat kulturu a jedinec v ní proto prospívá; ekonomický, sociální a kulturní vývoj není možný v neměnitelném právním řádu; a jako poslední – společnost s multietnickým (multikulturním, multilingvistickým) složením nedosáhne ničeho konfrontací a jejím cílem má být snaha o kooperaci. (ALCOCK 2001)

Stejnému tématu se věnuje i jihotyrolský politik a člen italského senátu Oscar Peterlini ve své knize „Autonomy and the Protection of Ethnic Minorities in Trentino – South Tyrol“. V knize podrobně popisuje historický vývoj a současný stav autonomie. Snaží se též čistě deskriptivně popsat základní aspekty tohoto správního zřízení v konkrétním případě Jižního Tyrolska – jeho historii, mezinárodní ukotvení, stávající stav, ochranu menšin a rozdílné názory na problematiku jihotyrolské autonomie. (PETERLINI 1997)

Mnohojazyčností regionu – jedná se o italštinu, němčinu a ladinštinu – se zabývá kolektiv Abelová, Vettoriová a Forerová. Zaměřují se hlavně na situaci ve školství a vztah tří jazykových skupin. Škola bývá často první místo, kde se německy mluvící děti setkají s jiným jazykem. Autoři proto zdůrazňují roli rodiny, která by měla hrát ve sblížení etnických/jazykových skupin větší roli. Dále by se také větší měrou měla zapojit politická a kulturní sféra, média a účelnější využívání volného času. (ABEL a VETTORI a FORER 2012)

Autonomní vláda (konkrétně „Provincial Statistics Institute – ASTAT“) pravidelně vydává statistické údaje „South Tyrol in Figures“. Můžeme zde najít data týkající se prostředí, obyvatelstva, hospodářství a státní správy. (BENVENUTO 2013)

4. Metodologie

V rámci této práce byl k dosažení jejího cíle použit kvantitativní a převážně pak kvalitativní výzkum. Úkolem kvantitativního výzkumu je statisticky popsat závislosti mezi proměnnými určitého výběrového souboru osob a následně je zobecněním aplikovat na celou populaci. Kvalitativní výzkum využívá hromadných technik sběru dat (dotazník, standardizovaný rozhovor, pozorování) a následné analýzy těchto dat. Výhodou těchto metod je relativně nenáročný sběr dat, jejich analýza a ověření hypotézy při poměrně malých nákladech a vynaloženém času. Nevýhodou je redukce sbíraných dat a generalizace vyhodnocených dat, která nemusí zahrnovat lokální zvláštnosti.

Kvalitativní výzkum pracuje s malým souborem zdrojů, který nemá statistickou vypovídací hodnotu. Využívá hloubkových technik sběru dat (individuální či hromadný rozhovor, zúčastněné pozorování). Výhodou kvalitativního výzkumu je velmi podrobné popsání zkoumaného jevu a možnost vytváření hypotéz. Mezi nevýhody patří časová a finanční náročnost, nemožnost aplikovat výsledky hodnověrně na celou populaci a také případné ovlivnění výzkumu samotným výzkumníkem.

V práci byla použita analyzovaná data z opakovaného terénního výzkumu v Jižním Tyrolsku a poznatky získané studiem dokumentů. Bylo využito fyzických i elektronických zdrojů (internet). K přípravě terénního výzkumu a k obecnému seznámení s problematikou německé jazykové skupiny sloužila neinvazivní technika studia literatury. Na základě zjištěných informací byly stanoveny výzkumné otázky pro standardizovaný dotazník (s uzavřenými otázkami) a polostandardizovaný rozhovor. Přímou při terénním výzkumu byly oba tyto typy technik kombinovány ještě s hloubkovými individuálními rozhovory.

Lokace byly vybrány předem a informátoři oslovení přímo na místě nebo konzultováni v předstihu přes internet (web CouchSurfing.com). Některá zjištění terénního výzkumu jsou zahrnuta v této práci, ale jeho výsledky také posloužily jako vstupní data pro přípravu druhého terénního výzkumu. Ten proběhl opět s využitím standardizovaného dotazníku s uzavřenými otázkami, polostandardizovaného a hloubkového rozhovoru. První terénní výzkum se uskutečnil v roce 2013 ve východní části, druhý v roce 2014 v západní části Jižního Tyrolska. K doplnění terénního výzkumu při následném kompletování práce bylo použito standardizovaných dotazníků s otevřenými otázkami (email, web CouchSurfing.com, aplikace Skype).

Informátor	Jazyková sk.	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Jazyky	Místo
1	německá	muž	27	Bc.	nj., ij., aj.	Brixen
2	německá	žena	43	Mgr.	nj., ij., aj., šj.	Bruneck
3	německá	muž	22	Bc.	nj., ij., aj.	Toblach
4	německá	muž	32	Mgr.	nj., ij., aj., fj.	Ruffré
5	německá	žena	42	Bc.	nj., ij., aj.	Wolkenstein
6	německá	žena	23	střední	nj., ij., aj.	Mals
7	německá	muž	38	Bc.	nj., ij., aj., fj.	St. Michael
8	italská	žena	45	/	ij., nj., aj.	Innichen
9	ladinská	muž	53	Mgr.	., nj., ij., fj., aj.	St. Ulrich
10	ladinská	muž	41	Bc.	lj., nj., ij., aj.	Corvara
11	německá	muž	20	střední	nj., ij., aj.	Merano
12	německá	muž	31	Bc.	nj., ij., aj.	Pfalzen
13	německá	muž	31	Dr.	nj., ij., aj.	Innichen
14	německá	žena	27	střední	nj., ij., aj., šj.	St. Christina
15	německá	žena	20	střední	nj., ij., aj.	Laas
16	německá	muž	63	vyučen	nj., ij., fj.	Lüsen
17	italská	muž	38	/	ij., nj., aj.	Merano
18	italská	žena	32	/	ij., nj., aj.	St. Ulrich
19	ladinská	muž	46	vyučen	lj., nj., ij.	St. Ulrich
20	ladinská	muž	25	/	lj., nj., ij.	St. Christina
21	ladinská	žena	32	Bc.	lj., nj., ij., fj.	Corvara
22	německá	muž	54	Mgr.	nj., ij., aj.	Toblach
23	německá	žena	30	vyučena	nj., ij., aj.	Bruneck
24	německá	muž	45	vyučen	nj., ij., šj.	Bruneck
25	německá	muž	28	Mgr.	nj., ij., aj.	Bruneck
26	německá	žena	43	Bc.	nj., ij., aj.	Toblach
27	německá	muž	36	vyučen	nj., ij., aj.	Innichen
28	německá	muž	32	/	nj., ij., aj.	Sterzing
29	německá	muž	42	/	nj., ij.	Merano
30	italská	muž	25	Bc.	ij., nj., aj.	Merano
31	italská	žena	22	Bc.	ij., nj., aj.	Merano
32	ladinská	muž	43	vyučen	lj., nj., ij., fj.	St. Ulrich

Tabulka 1 – Informátoři

V tabulce informátorů jsou uvedeni všichni dotazovaní při terénním výzkumu. Z důvodu zachování anonymity je jejich rozpoznávacím znamením numerická hodnota namísto jména. S informátory 1–10 byl veden hloubkový rozhovor (1–2 hodiny). S informátory 11–21 byl veden polostandardizovaný rozhovor (20–40 minut). Se zbylými informátory proběhl jen krátký polostandardizovaný rozhovor (10–20 minut). V práci jsou použity citace informátorů 1–16 z důvodu originalnosti jejich výpovědí. Tyto citace jsou v práci označeny číslem informátora (např.: *Inf. 1*). Pojmem „mladší“ (informátoři, generace) se v práci rozumí věková skupina mladší 35 let.

5. Jižní Tyrolsko

Jižní Tyrolsko, případně Horní Adiže (Südtirol/Alto Adige¹), oficiálně pak Autonome Provinz Bozen – Südtirol (Provincia autonoma di Bolzano – Alto Adige) je autonomní provincií ležící na alpském severu Itálie. Společně s další autonomní provincií Tridentsko tvoří autonomní region Tridentsko-Horní Adiže (Trentino-Alto Adige/Trentino-Südtirol). Sdílí hranice s Rakouskem na severu a Švýcarskem na západě. Rozkládá se od nejnámějšího horského průsmyku – Brennerského, který spojuje Itálii s Rakouskem, až k největšímu italskému jezeru – Gardskému na jihu Tridentska. Hlavním městem provincie je město Bolzano. Půlmilionovou populaci tvoří z 62 % německá jazyková skupina, z 23 % italská a ze 4 % ladinská. Tyto jazykové skupiny se těší silné právní ochraně. Z celkové územní rozlohy 7400km² tvoří 64 % plochy rozkládající se ve výškách nad 1500 metrů n. m. Tento dramatický ráz krajiny předurčuje tradiční způsob života, který se však poslední dobou mění. (BENVENUTO 2013: 6–7) Jedná se o historicky důležité tranzitní území mezi latinským a germánským světem. Dnes se vyznačuje především vysokou životní úrovní, ekonomickým růstem a láká svými turistickými možnostmi.

Obrázek 1 – Krajina nad St. Ulrichem (vlastní zdroj, 2013)

¹ V textu budou názvy institucí, měst apod. uváděny v českém překladu. Pokud český ekvivalent neexistuje, bude použit německý. V závorce jsou uvedeny další jazykové varianty. Německé a ladinské názvy jsou ve velké míře shodné. Pro Autonomní provincii Bolzano je používán výraz Jižní Tyrolsko.

5.1. Historie

Pro autonomní Jižní Tyrolsko je definujícím obdobím převážně 20. století. Nicméně historický vývoj od počátku letopočtu poskytuje určitý pohled na původ dnešních jazykových skupin a na vznik autonomního smýšlení, což jsou dva nejdůležitější prvky identity jihotyrolských Němců. Sluší se tedy tento historický vývoj alespoň krátce zmínit.

5.1.1. Starověk

Oblast Jižního Tyrolska byla důležitá již pro Římskou říši kvůli průsmykům (Brennerský a Reschenský), skrze něž se vydávala podrobovat si své budoucí provincie. Římané území dobyli kolem roku 15 n. l., plně ho však nikdy neovládali. Vyskytovaly se zde různorodé etnické skupiny mluvící předindoevropskými jazyky, souhrnně dobově označovány jako *Raeti* – Rétské kmeny². Římská správa na nich přesto zanechala stopu, a to hlavně skrze latinu, která se projevila v místních jazycích. Některé přetrvaly až do současnosti. Stejně tak přetrvalo město Trento založené v této době.

Ve 4. století se zde začalo šířit křesťanství a také již začíná úpadek Římské říše kvůli germánským kmenům v rámci tzv. stěhování národů. V roce 476 germánský náčelník Odoaker sesadil posledního západořímského císaře.

5.1.2. Středověk

Území dnešního Jižní Tyrolska si od pádu Říma nárokovaly různé germánské kmeny (Ostrogóti, Vandalové, Frankové, Langobardi). Až v 7. století se území téměř výhradně dostalo pod správu Bavorů, kteří měli svůj původ v obyvatelích germánského, římského a pravděpodobně i keltského a slovanského původu. V roce 778 začleňuje toto území, v podobě dnešního Tyrolska, pod svou vládu Karel Veliký, budoucí první císař Svaté říše římské. Technicky spadalo nejdříve pod Franckou říši a později pod Bavorské vévodství. S obnovením říše římské stoupá význam Tyrolska, jelikož tudy procházela obchodní a královská korunovační cesta do Říma.

V následujícím století se pravomoc nad Tyrolskem, jakožto důležitým geopolitickým bodem, dostala do rukou biskupům Trenta a Brixenu skrze římského císaře. Byli tedy přímo odpovědní jemu, což zaručovalo i jistou formu autonomie. Důsledkem bylo bohatnutí větších měst a zdokonalující se sociálně-politická horizontální struktura celého

² Odtud pochází pojmenování například pro rétorománské jazyky.

území. Biskupové jmenovali vysokou šlechtu v hrabstvích, která se v první polovině 13. století sjednotila do jednoho celku *Země Tyrolsko*³. V roce 1363 byla ovdovělá a bezdětná dědička Markéta Tyrolská nucena postoupit území Tyrolska Rudolfu IV. Habsburskému. Takto se dostává Tyrolsko pod nadvládu Habsburků a stává se součástí Rakouska až do roku 1918. (PETERLINI 1997: 31–38)

5.1.3. Meziválečné období

Po první světové válce bylo na Pařížské mírové konferenci v St. Germain mimo jiné dohodnuto dodržování principů sebeurčení a definice nových italských hranic dle národnostního měřítka. Takto se vyjadřoval hlavně Woodrow Wilson. Někteří Tyrolané si od toho slibovali nárok na určitou formu vlastní vlády po rozpadu habsburské monarchie. V případě vzniku samostatného tyrolského státního celku, by mu však musela být postoupena historická část Tyrolska, Tridentso, která byla převážně italská (ALCOCK 2001: 1). Itálie⁴ však měla od Trojdhody přislíbeno území až po Brennerský průsmyk (tedy i Jižní Tyrolsko) za zapojení se do války na její straně. Zároveň argumentovala, že je Jižní Tyrolsko, se svou většinovou německou populací, součástí většího italského správního celku. Tyrolští Němci by v něm pak tvořili menšinu. Smlouva ze St. Germain to nakonec potvrdila a Jižní Tyrolsko společně s Tridentsem připadlo Itálii⁵. (PETERLINI 1997: 69)

Mnoho italských politiků se ve své době jednoznačně vymezovalo proti anexi Jižního Tyrolska, o kterém se v Itálii začalo mluvit jako o Horní Adizi⁶. Zdůrazňovali možné budoucí rebelie a nespokojenost plynoucí z přidružení čtvrt milionu Němců hrdých na své dědictví a svobodu. K podpoře německé autonomie se kladně vyslovoval i italský král

³ Tyrolsko se mohlo stát zemí Koruny české. Na začátku 14. století disponoval titulem *hrabě tyrolský* Jindřich Korutanský a vládl tedy Tyrolsku i Českému království. Území si následně nárokoval i rod Lucemburků, konkrétně mladší bratr Karla IV. Jan Jindřich po sňatku s dcerou Jindřicha Korutanského Markétou Tyrolskou, zvanou Pyskatou. Markéta však obvinila Jana Jindřicha z impotence, vyhnala ho a z politických důvodů se provdala za Ludvíka V. Bavorského. Ludvík a jeho dva synové však zemřeli v rozpětí tří let, a Markéta tak zůstala bez manžela a dědice (ŠAROCHOVÁ 2006, str. 292-302).

⁴ V té době ještě Italské království (1861–1946).

⁵ Zde se patří uvést, že Rakousko se s anexí Jižního Tyrolska samozřejmě nesmířilo. Jednak se cítilo podvedeno svým bývalým „spojencem“, a hlavně přišlo o část vyloženě rakouské populace. Mezinárodní tlak byl však neúspěšný a v následujících letech se krom toho více a více profilovala hrozba anšlusu z německé strany. Proto bylo Rakousko nuceno přehodnotit postoj k Itálii a v roce 1930 tyto státy spolu podepsaly přátelské smlouvy. (WOLFF 2003, str. 119)

⁶ *Alto* znamená v italštině *Horní*. Adige je řeka protékající provincií. Proto tedy Alto Adige. Před první světovou válkou to nebyl příliš používaný název. Stejně tak pojmenování *Jižní Tyrolsko* vzniklo kvůli geografickému a politickému rozdělení původního Tyrolska.

Viktor Emanuel III. Atmosféra se zdála být ideální. Bohužel všechny tyto vstřícné kroky byly přehlušeny nástupem fašismu v roce 1922. (PETERLINI 1997: 70–72)

V následujícím roce byl fašistickou vládou spuštěn proces poitalštění Jižního Tyrolska. Němčina byla zakázána. Oficiálním jazykem se stala italština. Jména institucí, míst i lidí byla přísně poitalš'ována. Cokoliv mohlo podporovat německé sebeuvědomění, bylo potlačeno či ovládnuto Italy. Němci přišli během dvou let o veškeré zázemí. Pro francouzské noviny Mussolini v roce 1926 uvedl: „*V Jižním Tyrolsku jsem viděl nebezpečí: všechno tam bylo německé, zaměstnanci, učitelé, duchovenstvo, pošty a železnice. Mluvílo se pouze němčinou. Dal jsem věci jen do pořádku (...) na všech územích je italský jazyk povinný, všichni poštovní a železniční úředníci jsou nyní Italové, italské rodiny se usadily všude.*“ (PETERLINI 1997: 75)

Mussolinimu se zdál proces poitalštění pomalý, a proto nechal roku 1934 zřídit industriální zóny kolem měst Bolzano a Merano, do kterých byl zajištěn příliv italského obyvatelstva. V roce 1939 tvořilo již 25 % populace Jižního Tyrolska oproti 11 % v roce 1921. Celkově se jednalo o zhruba sto tisíc lidí, kteří měli změnit etnické složení provincie. (ALCOCK 2001: 3)

5.1.4. Válka

Ačkoliv Hitler v předválečném období, navzdory svému principu „*jeden lid, jedna říše, jeden vůdce*“, přislíbil Mussolinimu neporušení italských hranic, v roce 1939 se dohodli na řešení. Němci, kteří Němci chtěli zůstat, se museli přemístit do Německé říše. Nicméně rozhodnutí o emigraci bylo samozřejmě těžké a trhlo od sebe rodinné příslušníky (PETERLINI 1997: 75–76). Přes 80 %, tedy kolem 200 000 lidí, se rozhodlo přesídlit. Ne z ideologických důvodů, ale kvůli záchraně jazyka a kultury před fašistickým poitalš'ováním. Průběh války však dovolil přesídlit jen zhruba 75 000 obyvatel Jižního Tyrolska. (ALCOCK 2001: 3) Jednalo se především o svobodné a chudé. Z uvedeného celkového čísla se $\frac{1}{3}$ po válce vrátila. Emigraci zvolila i část Ladinů, kteří byli státním aparátem považováni za Italy, a tudíž jim byla upírána jakákoliv speciální práva⁷. Je třeba uvést, že až spojení Hitlera s Mussolinim uvolnilo dlouhou opresi a němčina se dokonce mohla začít dočasně vyučovat. (PETERLINI 1997: 80)

⁷ Masová emigrace se týkala údolí Fassa a Kanal v Jižním Tyrolsku a také italské provincie Tridentisko. Například vesnice Palai v údolí Fassa zažádala o přesun téměř v plném počtu obyvatel.

Po svržení Mussoliniho a připojení Itálie ke Spojencům bylo Jižní Tyrolsko i Tridentsko zabráno Německem. Zpočátku byl příchod německých vojsk vítán. Německé, ale zároveň i katolické Jižní Tyrolsko si brzy začalo uvědomovat odpor k nacistické ideologii. Italsky většinové Tridentsko zase trpělo nábořem mužů do německé armády. To vedlo ke vzniku odbojových skupin, které však byly velmi tvrdě potlačovány. (PETERLINI 1997: 81–82)

5.1.5. Poválečné období

Německé jednotky se v Jižním Tyrolsku vzdaly nezávisle na centrálním velení v dubnu 1945, a proto bylo území ušetřeno spojeneckého bombardování. Pár dnů po osvobození byla založena strana SVP – Südtiroler Völkspartei (Jihotyrolská lidová strana), která měla chránit lokální jihotyrolské zájmy. Byla založena obchodníkem Erichem Ammonem, a jelikož vycházela z odboje, byla uznána Spojenci jako partner zastupující Jižní Tyrolsko v poválečných vyjednáváních. Mezi roky 1946 a 1947 se v Paříži rozhodovalo, k jakému státu bude Jižní Tyrolsko přiřazeno. SVP požadovala právo na sebeurčení a opětovné připojení k Rakousku. Z politických důvodů bylo však ponecháno Itálii⁸. Podmínkou bylo přidělení speciálního autonomního statutu (PETERLINI 1997: 89–90). Itálie tedy přistoupila na mezinárodní podmínku autonomie Jižního Tyrolska a přidružených práv jeho obyvatelstva. „*Kromě toho musela mít italská vláda na paměti efekt, který by autonomní statut Jižního Tyrolska mohl mít na podobné menšinové situace jinde ve státě – zejména na frankofonní menšinu ve Valle d’Aosta a na slovinskou menšinu v okolí Terstu.*“ (WOLFF, 2008: 18) Toto vše bylo potvrzeno *Mírovou smlouvou s Itálií* v roce 1947 a považováno za vyřešení tzv. *Jihotyrolské otázky*. Tento dokument byl základem pro současnou autonomii. Zdokonalovaly se detaily a garance. Smlouva obsahovala:

1. článek: zrovnoprávnění Němců s Italy, bilingvní práva
 - výuka v mateřském jazyce
 - bilingvismus ve správě, oficiálních dokumentech a názvech

⁸ SVP a Rakousko do vyjednávání šlo s vidinou mezinárodně uznávané smlouvy o přiřazení Jižního Tyrolska k Rakousku. Bohužel politické spory mezi západními mocnostmi a Ruskem zapříčinily opačný výsledek. Rusko chtělo zajistit část území Benátska pro Jugoslávii. Dalším návrhem bylo obohacení Jižního Tyrolska o území směrem na jih od Brixenu. Toto zamítli Spojenci i SVP z důvodu obav z dalšího poitalšřování jihotyrolského obyvatelstva. Tato území byla totiž výhradně obydlena Italy. Výsledné rozhodnutí tedy zachovalo stav podle Smlouvy se St. Germain.

- právo na obnovení poitalštěného příjmení
 - rovnoprávné zastoupení ve veřejných funkcích
2. článek: právo na vlastní legislativu a exekutivu
 3. článek: závazek Itálie k přezkoumání vybraných bodů v horizontu jednoho roku
 - stavu vyplývajícího z dohod Hitlera a Mussoliniho
 - vzájemné uznání výučnicích a vysokoškolských diplomů
 - volný pohyb osob a zboží v rámci Tyrolska
 - speciální smlouvy pro pohyb osob a zboží mezi Itálií a Rakouskem

Smlouvu podepsalo i Rakousko jako „příbuzný“ stát a vzalo na sebe roli ochránce, tedy dohlázeitele na dodržování smluvených podmínek. (PETERLINI 1997: 89–90) Jak na vládu Rakouska, tak na zástupce Jižního Tyrolska se svrhla vlna kritiky z různých stran. Rakouský názor byl, že Rakousko postoupilo historické území Itálii. Tyrolanům přišlo jako křivda, že ani napodruhé nebyli vyslyšeni se svým nárokem na celistvé a co nejsamostatnější Tyrolsko. Jihotyrolané se cítili održeni od své domoviny⁹.

Smlouva byla navíc velmi všeobecná a nechávala Itálii v mnoha otázkách svobodnou vůli. Nebylo specifikováno, jestli do Jižního Tyrolska spadá i Tridentsko. Dále, zda se výraz „regionální“ má chápat administrativně či geograficky. Pokud má být rovnoprávné zastoupení ve veřejných funkcích, tak co vlastně je „veřejná funkce“. Krom toho nebyl určen oficiální status němčiny. (ALCOCK 2001: 6)

5.1.6. První statut autonomie

V roce 1948 byla ústavní zákonem uvedena v platnost první forma autonomie. Prvním krokem bylo spojení provincií do regionu „Tridentsko-Horní Adize“. Byly vytvořeny provinční parlamenty a vlády, ty však měly jen velmi omezenou moc. Rozhodovaly v otázkách urbanizace, kulturních institucí či dalších provinčních úřadů. Vše bylo zaštitěno regionálním parlamentem a vládou, která rozhodovala v ekonomických otázkách. Dále o tématech týkajících se zdravotnictví, turismu, transportu nebo rozvoje. Je třeba upozornit i na problematiku zastoupení. Regionální parlament se skládal z obou

⁹ Jméno *Jihotyrolan* v historii označuje hlavně Němce, případně i Ladiny. V období získání autonomie po roce 1948 zahrnuje i Italy a takto je v praxi tento pojem používán.

provinčních parlamentů. Jihotyrolský byl podle proporčního systému tvořen 66 % Němců a Ladinů. Parlament Tridentska byl z 99 % italský. Toto zastoupení se přenášelo i na regionální úroveň¹⁰. Navíc všechna provinční a regionální legislativa musela být schvalována Italským parlamentem, což byl přinejmenším zdoluhavý byrokratický proces. Jižní Tyrolsko mělo tedy velmi omezenou formu autonomie.

Dalším problémem bylo nezavedení němčiny jako oficiálního jazyka. Tím zůstávala pouze italština. Němčina se mohla používat ve styku se státní správou apod. Podobně nedostatečný postup se týkal i školství. Školy byly sice zřizovány podle proporčního systému, takže v oblasti německé většiny byla zřízená německá škola, ale zatímco německé musely vyučovat i italštinu, obráceně to již neplatilo. Proporční systém fungoval i v obsazování veřejných úřadů. Zde si však italská strana ponechávala vyšší pozice, které zajišťovaly styk se státem. Toto logicky vedlo k společenské nespokojenosti v regionu. (ALCOCK 2001: 6–8)

5.1.7. Druhý statut autonomie

Tato nespokojenost společně s odmítavými postoji italské vlády ke změně statutu autonomie vyvrcholila prvními většími bombovými útoky jihotyrolských aktivistů v roce 1956. O rok později vyhlásila italská vláda, nezávisle na provinční, stavební program v Bolzanu¹¹. To ale nevyvolalo pozitivní odezvu ve společnosti, která měla ještě v živé paměti Mussoliniho podobný počin. Spíše to vyhocené vášně ještě posílilo. Vytvořilo se nacionalizované hnutí odporu, jež se nevyhýbalo násilí.

Roku 1958 přednesla SVP italské vládě balíček návrhů na změnu autonomie, ale ten byl smeten se stolu s odůvodněním, že jde o vytváření státu ve státě. Na situaci reagovalo Rakousko, od roku 1955 opět jako suverénní stát, které se snažilo otevřít jihotyrolskou otázku v OSN¹². Výsledek se dostavil až po mnoha letech vyjednávání v roce 1969, a to v podobě „Balíčku“¹³, který podepsali představitelé Itálie a Rakouska. Jižní Tyrolsko,

¹⁰ Regionální vláda, převážně italská, tedy v podstatě nepřimo utvářela politiku zaměstnanosti (pracovní místa, stavební zakázky, atd.).

¹¹ Tento program zahrnoval 5000 příbytků s kostely či budovami pro sociální a veřejné účely.

¹² Rakousko vzneslo otázku Jižního Tyrolska před Valným shromážděním OSN v roce 1959, 1960 a 1961. Výsledkem byly dvě rezoluce vydané v roce 1961, které nabádaly k urovnání sporů a obnovení vyjednávání.

¹³ Oficiální název: Opatření ve prospěch populace Jižního Tyrolska. V podstatě se jednalo o revizi - upřesnění a zpřísnění Mírové smlouvy s Itálií z roku 1947 prostřednictvím 137 opatření a dalších menších dodatků. Autonomní statut byl zřízen ústavním zákonem: provinční vláda dostala více pravomocí, němčina získala postavení druhého oficiálního jazyka, Jižní Tyrolsko se stalo samostatným volebním obvodem pro volby do italského senátu a povinností bylo zavedení proporčního systému.

potažmo SVP, s tímto Balíčkem nebylo zcela spokojeno. Opět se jim nedostalo pravomocí, které si slibovaly od poválečné Mírové smlouvy s Itálií. Nicméně smlouva upravovala jistou záruku, kdy dohodnuté závazky budou vymahatelné u Mezinárodního soudního dvora v Haagu. Autonomie postavená na tomto Balíčku vešla v platnost až v roce 1972. Se změnami z roku 2001 platí až do současnosti. (PETERLINI 1997: 95–97)

5.2. Autonomie

Ústavní zákon z roku 1972 udělil Jižnímu Tyrolsku nový autonomní statut¹⁴. Spolu s ním byla schválena sbírka *Autonomní statut Regionu Tridentsko – Jižní Tyrolsko*¹⁵, kterou si region i obě provincie osvojily jako svou ústavu. V průběhu let pak byly vydány další zákony menší právní síly, které specifikují konkrétní práva a povinnosti. Proces se však nezastavil a trval až do roku 1992, kdy konečně Rakousko uznalo spor za vyřešený. (PETERLINI 1997: 125)

Dalších změn, v podstatě příznivých, se dočkala italská ústava v roce 2001 a s ní i jihotyrolská autonomie. Oproti předchozí verzi má mezinárodní garanci vycházející z mezinárodních smluv. Legislativa týkající se voleb a pozměňovací návrhy k autonomii jsou v plné pravomoci provincií. A v neposlední řadě byla narušena od roku 1972 zachovávaná německo-italská dichotomie tím, že Ladinové mohou být reprezentováni i na nejvyšších pozicích ve správě (prezident, vláda). (WOLFF 2008: 16)

Nejdůležitějšími prvky jsou zde:

- forma nezávislosti na centrální vládě
- práva jazykových skupin
- proporcionální systém zastoupení jazykových skupin ve veřejné správě
- školství

5.2.1. Postavení v rámci státu

Itálie je od roku 1948 administrativně rozdělena na dvacet regionů. Pěti z nich je přiznán speciální statut. Inspirace federálním systémem měla být původně prostředkem pro efektivní výkon státní moci na regionální úrovni. Toto funkcionalistické zaměření

¹⁴ Ústavní zákon č. 1 z 10. listopadu 1971. V platnost vešel 20. ledna 1972.

¹⁵ Autonomní statut – Ústava obsahuje 115 článků rozdělených do 12 hlav. Je dostupná na provinčních internetových stránkách Jižního Tyrolska:

http://www.provincia.bz.it/en/downloads/autonomy_statute_eng.pdf

přetrvává, ale přitom je uplatňována hierarchická struktura státní moci (centrální vláda, regiony, provincie, obce). Standardní regiony mají stejné postavení jako regiony s autonomním statutem, na něž je ale delegováno více pravomocí. Jejich statut je zakotven přímo v italské ústavě. (PALERMO 2012: 238–240)

„Furlansko – Julské Benátsko, Sardinie, Sicílie, Tridentско – Horní Adiže/Jižní Tyrolsko a Valle d’Aosta/Vallée d’Aoste mají zvláštní formu a podmínky autonomie na základě speciálních zákonů přijatých ústavním zákonem.“ – Článek 116 Ústavy

Tímto zákonem jsou administrativní celky také pojmenovány. Region Tridentско – Jižní Tyrolsko je v Ústavě ještě specificky popsán vzhledem k jeho historii a vyhraněné dualitě:

„Region Tridentско – Horní Adiže/Jižní Tyrolsko je složen z autonomních provincií Tridentско a Jižní Tyrolsko.“ – Článek 116 Ústavy¹⁶

Tato specifčnost se však vyznačuje především přenesením primární a sekundární legislativní pravomoci¹⁷ na tyto dvě zmíněné provincie – administrativní jednotky pod regionem – a region se tudíž stává jen zastřešujícím prvkem. Tento stav je v rámci Itálie unikátní. Jiné provincie takovýmito pravomocemi nedisponují. Provincie Tridentско a Jižní Tyrolsko jsou proto v jistých směrech podobné regionům. Ukotvení v ústavě má bohužel i svou nevýhodu. Autonomní statut nemůže měnit provincie sama, jelikož tato pravomoc spadá pod italský parlament. Teoreticky by tedy parlament mohl změnit či zrušit jihotyrolskou autonomii. Provincie se však může bránit skrze ústavní soud. Uplatnila by se zde také mezinárodní garance, respektive důsledky vycházející z mezinárodních závazků, ke kterým se Itálie přihlásila.

5.2.2. Politický systém

Ústavou Jižního Tyrolska je výše zmíněný dokument Autonomní statut. Dále ústavní zákon dává regionům volnost určit si svou „formu vlády“ (tj. v podstatě rozhodnout se o způsobu volby prezidenta – přímou či nepřímou volbou). Jižní Tyrolsko neměnilo svůj

¹⁶ V roce 2001 byl v italské Ústavě rozšířen název provincie o německý překlad – Südtirol. Italská ústava je dostupná v anglickém překladu na internetových stránkách italského senátu: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf

¹⁷ Primární legislativní pravomoc je oprávnění vydávat zákony, které mají úroveň zákonů vydávaných italskou vládou. Jedná se o standardní normativní právní akty, které může vydávat stát, v některých případech region. Sekundární legislativní pravomoc označuje nařízení, která mají nižší právní sílu než primární. Mají formu nařízení. Vydávat je může stát, region a v některých případech provincie. (VEDASH 2008: 221–234)

volební systém, který zůstává proporcionalním jako v minulosti. Provincie si tedy může určit formu vlády a typ volebního systému¹⁸. (PALERMO 2008: 46–47)

Orgány provincie jsou parlament („*Landtag*“), vláda („*Landesregierung*“) a prezident („*Landeshauptmann*“). Parlament o síle 35 členů je volen obyvateli provincie přímou volbou na dobu pěti let a musí být obsazen podle proporcionalního systému. Vykonává převážně legislativní funkci a volí ze svých členů vládu, viceprezidenta, prvního viceprezidenta a prezidenta. Prezident je volen za dobu pěti let dvakrát. Nejprve z německé jazykové skupiny, podruhé z italské jazykové skupiny. Ladinský prezident může být zvolen při shodě obou skupin. Viceprezident musí být z jiné jazykové skupiny, než je prezident. Vláda musí také odrážet proporcionalní systém a vykonává exekutivní a administrativní funkci.

Orgány regionu jsou podobné: parlament, vláda a prezident. Parlament o síle 70 členů je složen z obou parlamentů provincií. Tento parlament opět volí vládu a prezidenta na základě stejných pravidel a s přihlédnutím k proporcionalnímu systému.

5.2.3. Kompetence

Co se týče primární legislativní pravomoci, tak „...kompetence týkající se téměř všech nejdůležitějších hospodářských a sociálních faktorů byly převedeny na provincie - zemědělství a lesnictví, cestovní ruch a hotelnictví, ochrana krajiny, veřejné zdraví a blaho, komunikace a doprava provinčního zájmu, doly, mateřské školy, školní budovy a školy sociální péče, veřejné práce, zprostředkování práce a odborného vzdělávání.“ (ALCOCK 2001: 11) V těchto otázkách hraje provincie roli státu.

„Provincie také získaly i sekundární legislativní pravomoci ve vztahu k výuce na základních a středních školách, obchodu, učňovskému vzdělávání, podpoře průmyslové výroby, hygieně a zdravotní péči¹⁹, sportu a volnému času.“ (ALCOCK 2001: 11) Jižní Tyrolsko tedy může vydávat nařízení – prováděcí předpisy pro zákony vydané centrální vládou. Nutno podotknout, že se provincie také zbavila byrokratické procedury schvalování zákonů centrální vládou, jak tomu bylo před rokem 2001. (PETERLINI 2009:

¹⁸ Na základě tohoto ústavního zákona se Tridentsko rozhodlo pro přímou volbu prezidenta.

¹⁹ Jihotyrolané mají možnost léčit se v rakouských nemocnicích a klinikách. Platí i vzájemné uznávání lékařských a pečovatelských kvalifikací.

156) Nová italská ústava dále uvádí, že pokud může provincie vydávat legislativu, tak by měla převzít i pravomoc za správní úřady²⁰. (PALORANI a VOLTMER 2008: 97)

5.2.4. Jazyková práva

Občané Jižního Tyrolska jsou povinni mj. deklarovat, k jaké jazykové skupině se hlásí, a to prostřednictvím sčítání lidu, které se koná jednou za deset let. Tímto způsobem občané uplatňují nárok na zajištění svých práv²¹. (PETERLINI 2009: 167)

Němčina je oficiálním jazykem celého regionu, včetně provincií, společně s Italštinou. Rovnost jazyků je uznávána ve vztahu s úřady a orgány veřejné správy, soudy a policií, v interních záležitostech těchto úřadů, některých veřejných službách, v externích vztazích armády, ve veřejných a úředních dokumentech²², ve vztazích s železnicí a poštou²³.

Ladinština je neoficiálním jazykem, ale mluvčí mají práva téměř stejného rozsahu jako ostatní jazykové skupiny. Rozdílem je například uznávání oficiálních dokumentů, kde ladinský originál není oficiálním a musí být přeložen. Dlouhodobým problémem byla regulace mnohojazyčnosti při soudních jednáních. Nyní musejí být vedena v jazyce obžalovaného.

Dodržování těchto práv je bráno velmi vážně. Stížnosti se důkladně přezkoumávají. Pokud dojde k porušení práv při jejich plnění, například v rozsudku soudu, je příslušný výsledek anulován. (RAINER 2002: 94)

5.2.5. Proporcionální systém

Proporcionální zastoupení musí být dodržováno ve všech státních, polostátních, provinčních a regionálních veřejných subjektech. V praxi toto znamená, že jakýkoliv veřejný úřad zastřešující určité správní území musí být proporcionálně obsazen podle zastoupení jazykových skupin na tomto území²⁴.

²⁰ Toto se též řídí principem subsidiarity, kdy se rozhodování a odpovědnost v co nejvíce záležitostech přenáší na nejnižší stupeň veřejné správy, pokud vyšší nezvládne jednat lépe nebo je to přímo v popisu jeho práce.

²¹ Součástí sčítání lidu je samostatný dotazník, jehož vyplnění (uvedení jazykové příslušnosti) je předpokladem k uplatnění individuálních práv občanů (veřejné příspěvky, dotované bydlení atd.).

²² Sem patří různá pracovní osvědčení, školské diplomy nebo například i etikety na lécích či dopravní značení.

²³ Tyto dvě instituce jsou zmíněny zvlášť, jelikož se jedná o italské podniky – Italská železnice, Italská pošta, které mají působnost na území regionu.

²⁴ Výjimkou jsou například některé složky Ministerstva vnitra a obrany (policie, Carabinieri, armáda).

Na toto navazuje zákonná dvojjazyčná, případně trojjazyčná, podmínka pro zaměstnance na těchto pozicích²⁵. Jelikož výuka na školách probíhá dvojjazyčně, nejeví se tato podmínka jako nikterak významná. Praxe je však jiná. Tato podmínka se od roku 1994 vztahuje i na instituce poskytující veřejnou službu (banky, pojišťovny). (ALCOCK 2001: 13)

Dnes je toto zastoupení vcelku bezproblémové, ale pokud se podíváme na historický vývoj, nebylo tomu tak vždy. Po roce 1948 se proporcionální systém používal v úzkém okruhu veřejných funkcí s vrcholnými funkcemi zastoupenými výhradně italskou jazykovou skupinou. Německá skupina nebyla schopna obsadit místa z nedostatku kvalifikovaných pracovníků. Po roce 1972 se provincii postupovalo více a více veřejných funkcí, pro které bylo opět těžké hledat kvalifikované kandidáty, tentokrát napříč jazykovým zastoupením²⁶. „*Tento princip je stále více považován za základní pravidlo pro vyhnutí se diskriminaci, a přesto zanechává dostatek pružnosti k výběru té správné osoby (osoby s nejlepší kvalifikací) pro danou pozici, vedle jeho/jejího lingvistického zařazení.*“ (RAINER 2002: 96)

5.2.6. Školství

Školský systém je úzce provázán s právy jazykových skupin. Článek 19 Autonomního statutu udává:

„V provincii Bolzano se bude v mateřských, základních a středních školách vyučovat v italském či německém mateřském jazyce žáků učiteli, pro které je tento jazyk také mateřským jazykem. Na základních školách počínaje druhou nebo třetí třídou, což bude stanoveno dle provinčního práva na základě závazného návrhu zainteresované jazykové skupiny, a na středních školách je výuka druhého jazyka povinná a je prováděna učiteli, pro které je tento jazyk mateřským jazykem.“ V tomtéž článku se pak uvádí právo Ladinů na výuku v mateřském jazyce v mateřských školách. Na základních školách jen na ladinských územích, společně s italštinou a němčinou.

Kompetence provincie ve vztahu ke vzdělání zahrnují: mateřské školy, výstavbu škol a jejich stav. Italský a od něj odvozený jihotyrolský paralelní školský systém se v některých rysech například od českého liší (stupně mají jiný počet ročníků, je do nich

²⁵ Pro formální splnění této podmínky je třeba absolvovat zkoušku a obdržet certifikát. Certifikát má čtyři úrovně – A, B, C, D – podle obtížnosti. Nejvyšší úroveň A je z pravidla vyžadována u pozic vyžadujících též vysokoškolský titul.

²⁶ Počty zaměstnanců ve veřejné správě: 1948 – 5000, 1972 – 6784 (z toho jen 643 Němců), 2012 – 49793.

možné včleňovat jiný typ studia²⁷). Významnou částí je ono paralelní rozdělení na německý, italský a ladinský školský systém. Každý má svou vlastní nezávislou administrativní strukturu. Všechny tři se týkají mateřských, základních a středních škol, na kterých probíhá výuka podle výše zmíněné citace. Přihlášení na jakoukoliv školu je provedeno jednoduchou žádostí podanou otcem dítěte či jeho zastupující osobou. (WISTHALER 2013: 363)

Velmi důležitým krokem ke zlepšení vzdělávacího systému v Jižním Tyrolsku bylo otevření Svobodné univerzity v Bolzanu v roce 1997. Univerzita se snaží pomocí trojjazyčné výuky, různých programů a oborů prolomit jazykovou segregaci, která je produktem přecházejícího vzdělávání²⁸. Již bylo zmíněno, že Rakousko a Jižní Tyrolsko, díky vzájemným dohodám, uznávají různé stupně vzdělání, univerzitní diplomy atd. (ARZOZ, 2012: 303–306)

5.2.7. Finance

Finanční systém je jedním ze základních kamenů každého typu autonomie. Ačkoliv v Itálii má daňovou politiku stále v rukou centrální vláda, Jižní Tyrolsko si díky svému speciálnímu statutu užívá pozitivních výjimek²⁹. Rozpočtová politika je téměř plně v moci provincie a opět v ní má první slovo proporcionalní systém rozdělení financí³⁰.

Centrální vláda vrací provincii téměř všechny daně a ponechává si jen $\frac{1}{10}$ všech daňových příjmů a poplatků³¹. Pokud by zvýšila daňovou sazbu, tak tím nepřímo zvyšuje příjmy provinčního rozpočtu. To zaručuje jistou finanční svobodu provincie, která může přijímat transfery také z rozpočtu státu a Evropské unie. (BENEDIKTER 2008: 108–118)

²⁷ Strukturální znalost systému není v rámci této práce potřeba. Vhodná literatura: PIRLCHER a HUBER a TASCHLER 2002.

²⁸ Před otevřením univerzity v Bolzanu studenti odjížděli studovat jednak na nejbližší univerzitu v Trentu, ale převážně na univerzitu v Innsbrucku, která nabízí například i titul v oboru italského práva. Otevření univerzity v Bolzanu předcházelo mnoho obav: ochladnutí vztahů s innsbruckou univerzitou, zvýšení imigrace italského obyvatelstva. Nakonec byl znatelný jedině příliv německých studentů z Německa. (ARZOZ, 2012, str. 304) Studium probíhá na pěti fakultách (Informační technologie, Ekonomie a management, Vzdělávání, Design a umění, Věda a technika) a ve třech kampusech (Bolzano, Brixen, Bruneck). Internetová stránka univerzity: <http://www.unibz.it>

²⁹ Těchto výjimek se domáhají další „bohaté“ severské regiony jako Benátsko či Lombardie. Vyvolává to vzrůstající napětí mezi regiony s autonomním statutem a standardními regiony.

³⁰ Informátorka s kladným názorem na autonomii popisuje příklad ne zcela spravedlivého rozdělování peněz: „... je zde určité množství peněz, které může provincie použít na středoškolské výlety/zájezdy. Polovina peněz jde německým středním školám, polovina italským, ale je zde vice Němců, takže ta částka peněz není rozdělena rovnoměrně.“ (Inf. 15)

³¹ Avšak například u daně z přidané hodnoty odchází opět $\frac{1}{10}$ státu, dále $\frac{2}{10}$ regionu a $\frac{7}{10}$ provincii. Na Tridentsko se vztahuje samozřejmě stejná výjimka vycházející z Autonomního statutu.

5.3. Hospodářství

Jižní Tyrolsko je jedním z hospodářsky nejbohatších oblastí v Evropě, za což pravděpodobně vděčí hlavně administrativním a legislativním pravomocem vycházejícím z autonomního statutu, který je popsán výše.

5.3.1. Ukazatele

Hospodářství je zaměřeno především na terciární sektor – služby (podíl na HDP 12 521 mld. Eur). Mezi nimi prodej, obchod, řemesla (kromě obvyklých, spojených se stavebnictvím nebo potravinářstvím, je pro Jižní Tyrolsko specifické řezbářství) a odvětví navázaná na cestovní ruch: hoteliérství, restaurátérství, doprava a veřejná správa (trojjazyčné prostředí vytváří velký počet pracovních příležitostí). Následuje sekundární sektor – zpracovatelský průmysl (3 533 mld. Eur). Zde v pořadí od nejsilnějšího odvětví: zpracování kovů, dřeva, stavebnictví, energie³². Sektor primární – zemědělství a lesnictví – je pro Jižní Tyrolsko sice historicky tradiční, ale v současnosti vyplňuje nepatrnou část provinčního HDP (702 mld. Eur). Ekonomická struktura je tedy různorodá, ale zaměřená hlavně na sektor služeb, který udržuje celou ekonomiku v růstu. Tržní subjekty jsou převážně zastoupeny malými a středně velkými podniky.

Dnešní HDP na hlavu je nejvyšší v Itálii a dokonce jedno z nejvyšších na celém světě, a to i navzdory nedávné ekonomické krizi³³. Svůj podíl na ekonomickém úspěchu může mít právě diverzifikace hospodářství a případně nízké daňové zatížení, které láká zahraniční investory. Výrazným rysem zdravé ekonomiky je míra nezaměstnanosti, která je v případě Jižního Tyrolsko více než dvakrát menší oproti italskému průměru, ale i výrazně menší oproti průměru evropskému. (BENVENUTO 2013: 32–34)

	Jižní Tyrolsko	Tridentsko	Itálie	EU 28	rok
HDP (Euro)	19 234	16 563	1 580 410	12 711 918	2011
HDP/obyv. (Euro)	37 700	31 200	26 000	25 300	2011
Nezaměstnanost (%)	4,4	6,6	12,1	10,9	2013
Inflace (%)	3,5	3,0	3,3	2,6	2012

Tabulka 2 – Ekonomické ukazatele

³² Provincie se zaměřuje na obnovitelné zdroje energie. 99% elektrické energie získává z vodních elektráren, pro které je alpské prostředí ideální. Polovina vyrobené elektřiny z těchto elektráren je spotřebována lokálně, druhá polovina se exportuje. (SCHWARZ 2010: 36–46)

³³ Jižní Tyrolsko se podílí na italském HDP 2,9% z celkových 1567 mld. eur.

Dalšími faktory ovlivňujícími hospodářskou úspěšnost mohou být vzdělávací systém, výzkum a vývoj, na které se zaměřila politická reprezentace v posledních letech. Instituce jako výše zmíněná univerzita v Bolzanu nebo výzkumný institut *Evropská výzkumná akademie – EURAC*³⁴ jsou minimálně investicí do budoucnosti. (EX LIBRIS COOPERATIVE 2013: 4–5)

5.3.2. Zemědělství

Vysokohorský ráz krajiny, která téměř zasahuje do subtropického pásu, předurčuje dva hlavní typy zemědělské výroby, tj. chov dobytka v horských oblastech a pěstování ovoce v údolích³⁵.

Typické pohlednice zobrazující horské hřebeny s dobytkem na pastvě jsou pravdivé. Přibližně 130 tisíc kusů skotu žijícího na 200 tisících hektarech pastvin je vlastněno více než 8 tisíci podniky/usedlostmi. Polovinu skotu představují dojně krávy pěstované pro mléko. Skot výrazně převyšuje počtem ostatní hospodářská zvířata, se kterými sdílí pastvu: ovce, kozy a koně³⁶. V Jižním Tyrolsku se samozřejmě chová i drůbež a vepř.

Rostlinnou výrobou není tato oblast obecně příliš známá. Přitom produkuje 1 mil. tun jablek, což tvoří $\frac{1}{3}$ celkové italské produkce tohoto ovoce a představuje tak hlavní zemědělský příjem provincie. Znamé je taktéž jihotyrolské víno (53 tis. tun hroznů, 33 mil. litrů vína). Třetím nejrozšířenějším artiklem jsou pro horský terén typické brambory (14 tis. tun). (BENVENUTO 2013: 35–37)

I přes relativně nepatrný podíl na provinčním HDP tvoří zemědělství důležitou část jihotyrolského hospodářství. Hraje nezanedbatelnou roli krajinotvornou a ochrannou. To vše, včetně populárního vína, má pozitivní dopad na cestovní ruch a přispívá k propagaci provincie.

³⁴ Institut byl založen v roce 1992. Jeho činnost se soustřeďuje převážně na oblasti autonomie, horských oblastí, zdraví a technologií. Zajišťuje výzkum při postgraduálním studiu a další školení. Díky jeho geografické poloze a jazykové různorodosti s ním spolupracují vědecké kapacity z celé Evropy. Je financován za zdrojů Evropské unie a provincie. Internetové stránky institutu: <http://www.eurac.edu>

³⁵ Klima je mírné, suché a slunečné. Průměrné teploty se pohybují mezi 5°C v St. Valentine auf der Haide (1 520 m n. m.) a 13°C v Bolzanu (254 m n. m.).

³⁶ 8 315 podniků/usedlostí chová 132 784 kusů skotu. Pro srovnání: druhým v pořadí je chov ovcí, kde na 1 640 podniků připadá pouze 29 846 ovcí, dále 540 podniků chová 95 847 kusů drůbeže.

5.3.3. Cestovní ruch

Jižní Tyrolsko profituje ze své geografické polohy a krajinného typu. Ačkoliv můžeme označit cestovní ruch jako sezónní, jelikož hlavní sezónou je období zimní, část tohoto ekonomického odvětví funguje i během léta. Navíc sezónní práce se vhodně doplňují: zima – cestovní ruch, léto – zemědělství.

V hoteliérství a restaurátérství pracuje přes 30 tisíc osob, takže každý dvanáctý pracující je zaměstnán v tomto odvětví. V roce 2012 samostatná ubytovací zařízení tvořila 10 tisíc jednotek poskytujících 220 tisíc lůžek. Tato zařízení navštívilo přes 6 miliónů osob³⁷. Na celkovém HDP se cestovní ruch podílí 11,4% (2 082 mld. Eur) a zasahuje do dalších odvětví jihotyrolské ekonomiky. (BENVENUTO 2013: 41)

5.4. Jazyk a obyvatelstvo

Italská ústava vymezuje etnickou příslušnost a práva k ní příslušející podle mluveného jazyka. Přímou mluví o „*jazykových menšinách*“. „*Vedle pohlaví, rasy, náboženství, politických názorů, osobních a sociálních podmínek, jazyk byl uveden jako jeden z prvků, které by neměly stát v cestě uplatňování principu rovnosti všech před zákonem.*“ (MAZUR-KUMRIĆ 2009: 38) Konkrétní jazykové menšiny definuje zvláštní zákon a jejich práva jsou zároveň zakotvena mezinárodními právními předpisy. Jedná se o 12 jazykových skupin: albánská, francouzská, francouzsko-provensálská, furlanská, chorvatská, katalánská, ladinská, německá, okcitánská, řecká, sardinská a slovinská³⁸. Je na ně nahlíženo jako na skupiny, které jsou kulturními a historickými prvky společnosti a jako takovým jim je udělena ochrana před případnou asimilací. (MAZUR-KUMRIĆ 2009: 38–40)

Tento systém však není dokonalý. Mnoho dalších jazykových skupin nebylo uznáno (např.: Rómové, Židé) a ani práva výše zmíněných 12 skupin nejsou jednotná. Záleží na regionu, ve kterém se nacházejí. Dochází pak až k absurdním situacím, kdy členové jazykové skupiny, žijící v obcích vzdálených od sebe několik kilometrů, ale v jiném

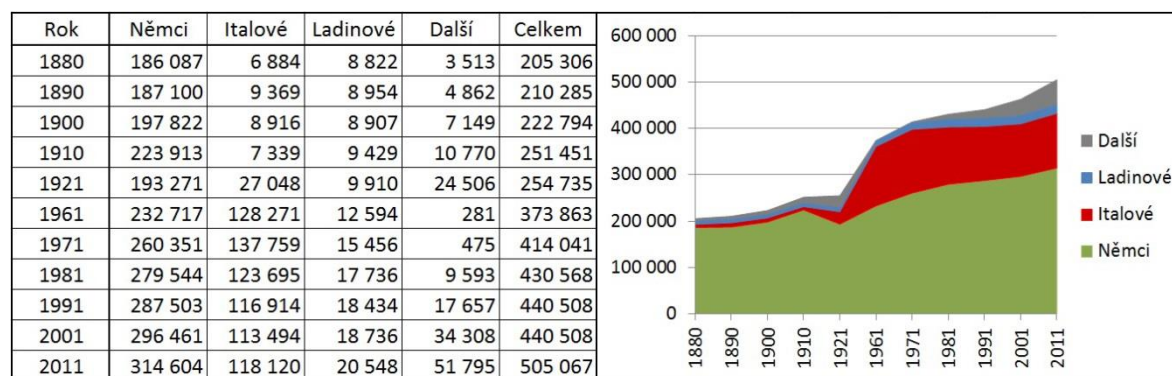
³⁷ Větší polovina návštěvníků pochází ze zahraničí, převážně z Německa. Celková návštěvnost Jižního Tyrolska činí 6% návštěvnosti celé Itálie. (BENVENUTO 2013, str. 41)

³⁸ Itálie se dlouho zdráhala oficiálně uznat jazykové skupiny na svém území. Podepsala, ale do dnešního dne neratifikovala, *Evropskou chartu regionálních či menšinových jazyků*, která zaručuje jazyková práva při styku s veřejnou správou, soudy atd. Až v roce 1999 uznala zmíněných 12 skupin v souvislosti s podepsáním a ratifikací další mezinárodní smlouvy – *Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin* (dostupná v angličtině zde: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/157.htm>).

regionu, mají diametrálně odlišný přístup k právům spojeným s jazykovou jedinečností. Není divu, že některé tyto obce chtějí opustit regiony se standardním statutem a připojit se k autonomním³⁹. Můžeme tedy říci, že jazykové skupiny nacházející se v regionech s autonomním statutem užívají daleko rozsáhlejších a k nim vstřícnějších práv. (PALERMO 2012: 252) Autonomní statut/Ústava Jižního Tyrolska a další dokumenty provincie a regionu uznávají tři již dříve zmíněné jazykové skupiny – německou, italskou a ladinskou – s tím, že všechny jsou si rovny a žádná nenesení označení menšiny. (RAUTZ 2008: 289)

5.4.1. Demografický přehled

Jihotyrolská populace činí 505 067 lidí. Německá skupina zastupuje 62,3 %, italská 23,4 % a ladinská 4,1 % tohoto čísla. Od roku 1991 můžeme zaznamenat nárůst ve skupině „další“, která činí k roku 2011 10,3 % populace. Důvodem je zvýšení imigrace v těchto letech (Německo a Rakousko, bývalá Jugoslávie, Schengen), ale také možnost zahrnutí smíšených rodin do této kategorie a příslušné kolonky v dotazníku pro sčítání lidu (CARLÁ 2015: 70).

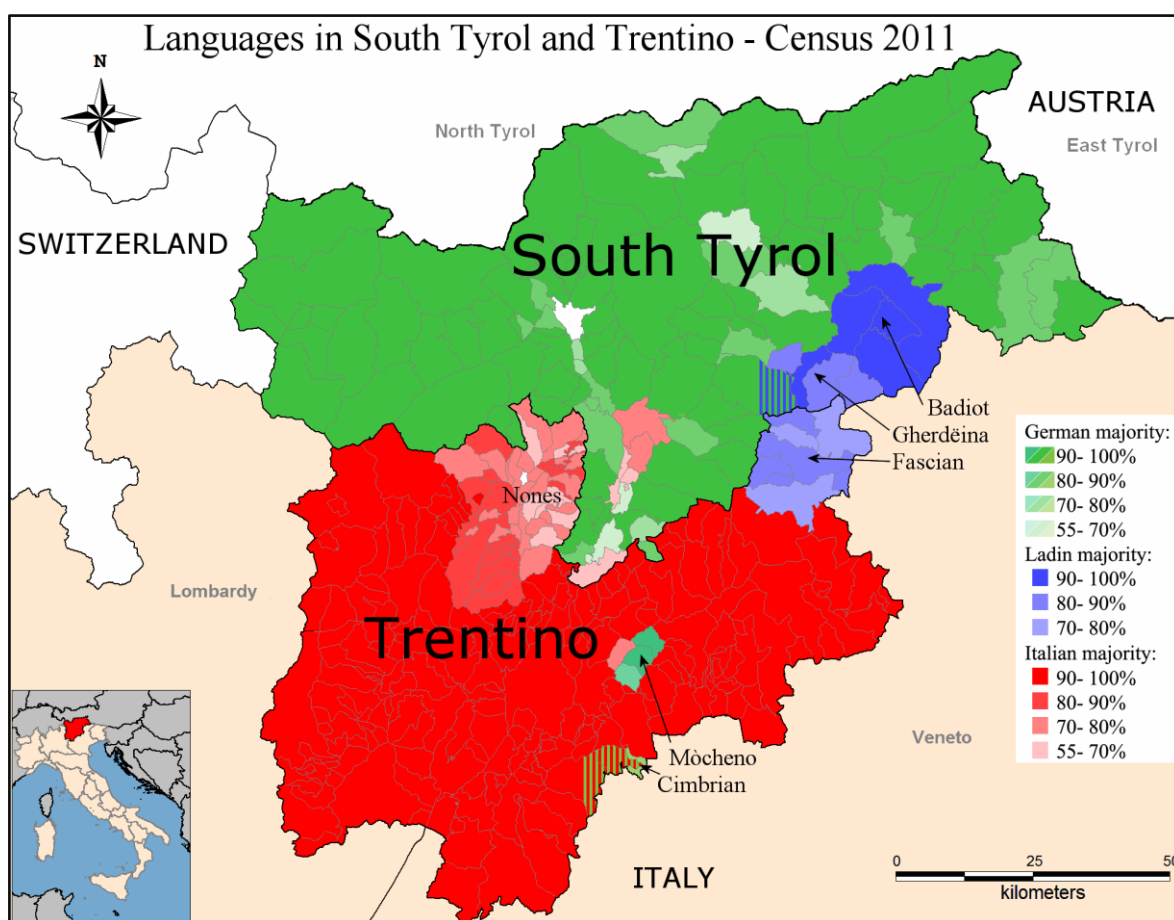
Tabulka 3 – Sčítání lidu

Graf 1 – Sčítání lidu (BENVENUTO, 2014: 19)

³⁹ Německá či ladinská skupina nemá přístup ke stejným právům v sousedním Benátsku (např.: využití mateřského jazyka u soudu). Tento region se snaží o získání autonomního statutu zejména kvůli přínosům ekonomickým, avšak též z důvodu přítomnosti jazykových skupin na svém území. Tomu brání italská vláda, ale i vnitřní politická nejednotnost. Politické strany zastávající ekonomické důvody jsou pravicové, zatímco strany zastupující menšiny jsou často spíše levicové. Obce Cortina d'Ampezzo, Lamon, Asiago se v referendu rozhodly opustit Benátsko a přejít pod Jižní Tyrolsko. Nyní se čeká na rozhodnutí italského parlamentu.

Zajímavým demografickým údajem je průměrný dožitý věk. Muži se v průměru dožívají 81 let (EU - 76 / Itálie - 80 / Rakousko - 78). Ženy pak 86 let (EU - 82 / Itálie - 85 / Rakousko: 83) Jihotyrolské obyvatelstvo se dožívá relativně vyššího věku oproti italskému průměru, ale například i oproti rakouskému. (WHO 2012)

Následující mapa představuje region Tridentsko – Jižní Tyrolsko rozdělený na nejnižší územní samosprávné jednotky (obce). Je zde zaneseno procentuální rozdělení populace podle jazyka. Zelená barva zastupuje německou skupinu, červená italskou a modrá ladinskou (sytnost barvy představuje procento zastoupení příslušné jazykové skupiny). Můžeme si všimnout ostré jazykové hranice mezi provinciemi a také dalších německých jazykových skupin v Tridentsku (Mochenové, Cimbriové). Světle červená barva v jižním cípu Jižního Tyrolska představuje město Bolzano s italskou většinou. Bílý „ostrov“ nad ním je město Merano (50 % německá, 49 % italská skupina). Ladinská jazyková skupina se nachází na jihovýchodní hranici s regionem Benátsko.

Obrázek 2 – Jazyková mapa (WIKIPEDIA, 2015)

5.4.2. Italové

Italská jazyková skupina žije převážně ve větších městech, případně na hranicích s Tridentskem. Konkrétně v Bolzanu představuje 72% populace (z 102 575) a v Meranu 49% (z 37 386), což dohromady tvoří téměř 80% celkové italské populace v Jižním Tyrolsku. Od 70. let je na pomalém ústupu⁴⁰. (BENVENUTO 2013: 16–18)

Z tabulky č. 3 a historických zmínek je patrné, že na území Jižního Tyrolska se pohybovala stabilní italsky mluvící komunita, která byla v tomto prostředí integrována. Příchod fašismu přinesl imigraci italského obyvatelstva z jiných regionů Itálie⁴¹. Obyvatelstva s částečně odlišnými tradicemi a jazykem. Tedy kulturou lišící se od kultury obyvatelstva původního, po staletí na tomto území sídlícího, jihotyrolsko-italského, ale samozřejmě také i od sousedního tridentsko-italského. Je třeba dodat, že se jednalo většinou o svobodné námezdné pracovníky či úředníky mužského pohlaví. Pro ně byla integrace složitým procesem hlavně po roce 1948. (PETERLINI 1997: 162)

O některých dialektech italštiny se často mluví jako o samostatných románských jazycích. Mayer (2001: 668–669) zmiňuje, že dialekt italštiny v Jižním Tyrolsku je relativně neurčitý právě díky této kombinované imigraci a tedy velkému množství dalších románských dialektů a jazyků⁴². V neposlední řadě se ve slovní zásobě novodobého jihotyrolsko-italského „dialektu“ projevily a projevují i germanismy většinového obyvatelstva provincie. Nejvíce se mluvená italština v Jižním Tyrolsku podobá standardní italštině. Pravděpodobně kvůli její prostřednické roli a jejímu vyučování na školách.

5.4.3. Ladinové

Ladinská jazyková skupina je nejmenší zastoupenou v provincii a regionu. Dominantně obývá malé obce rurálního rázu v dolomitských údolích – v Jižním Tyrolsku jsou to Val Gardena a Val Badia (20 tisíc mluvčích), v Tridentsku Val Fassa (9 tisíc) a dále oblasti na hranicích sousední provincie Belluno ležící v regionu Benátsko (8 tisíc). Tato

⁴⁰ Podíl italské jazykové skupiny nad 60% splňuje jen nemnoho dalších obcí o několika tisících obyvatel – Branzoll, Leifers, Pfatten, Salurn. Ve většině případů nepřekračuje italské zastoupení 10%.

⁴¹ Z uvedených zhruba sto tisíc lidí tvořili $\frac{1}{2}$ migranti z Tridentska, $\frac{1}{4}$ migranti ze severních a $\frac{1}{4}$ z ostatních regionů.

⁴² Na území Jižního Tyrolska se může setkat s mnoha románskými jazyky - lombardštinou či benátštinou, ale i dalším jižnějšími jazyky. Dále pak samozřejmě s ladinštinou, případně s furlanštinou.

koncentrace je natolik výrazná, že v podstatě existují pouze obce se zastoupením ladinské jazykové skupiny do 1% a nad 90%. (PETERLINI 1997: 161–162)

Do zmíněných údolí byly starověké rétské kmeny, které obývaly území od dnešního Švýcarska až po Jaderské moře, zahnány Římany na začátku našeho letopočtu. Postupně byly asimilovány, ale zanechaly si svůj jazyk i některé prvky kultury. Tímto rozdělením postupně vykrytalizovaly dnešní tři hlavní románské jazyky patřící do rétorománské rodiny – švýcarská rétorománština, ladinština a furlanština, které pro mluvčí nejsou vzájemně příliš srozumitelné⁴³.

Ladinština si zachovala svůj ráz z důvodu relativní izolovanosti a malému počtu mluvčích, díky kterému ji vládnoucí latinské/italské nebo germánské/německé struktury většinou ignorovaly, ačkoliv se vlivům jejich jazyků nevyhnula⁴⁴. Byla používána jako jazyk komunity, nikoliv ke kontaktu se správou, a proto neměla do nedávné doby psaný standard. Až v 80. letech se po švýcarském vzoru rétorománštiny začala standardizovat prostřednictvím projektu *Úřadu pro plánování ladinského jazyka*⁴⁵. Tento ladinský standard je používán pouze některými odborníky a politiky. Široká veřejnost se ho neujala. Bohužel i znalost běžné, nekodifikované ladinštiny se vytrácí. Příslušníci mladší generace přestávají mluvit svým mateřským jazykem na veřejnosti a jejich znalost psaného jazyka je ještě nižší⁴⁶. (RUBATSCHER 2005: 1–2)

Ústup ladinštiny z veřejného prostoru může být důsledkem primární změny obživy ladinského obyvatelstva. Druhá polovina 20. století zaznamenala rozvoj turismu. Tento jev se samozřejmě týkal i v tomto směru atraktivního Jižního Tyrolska. Ladinská území se začala proměňovat v lyžařská a turistická střediska. Započal odklon od zemědělství

⁴³ O švýcarské rétorománštině se někdy hovoří jako o románštině či západní ladinštině. Je jedním ze tří oficiálních jazyků švýcarského kantonu Graubünden a hovoří jí kolem 60 tisíc mluvčích. Byla ovlivněna němčinou, francouzštinou a italštinou. Furlanština, někdy východní ladinština, je oficiálním jazykem italského regionu Furlánsko. Mluví jím kolem 600 tisíc lidí a ovlivnila jí němčina, italština, benátština a slovinština. Tyto dva rétorománské jazyky byly více ovlivněny svým okolím než dnešní v údolích izolovaná centrální či dolomitská ladinština v Jižním Tyrolsku, a proto tedy přízviska „západní“ a „východní“. Celkem mluví rétorománskými jazyky okolo 700 tisíc lidí, což není úplně malý počet. Jihotyrolští Ladinové jsou v podstatě minoritou v minoritě.

⁴⁴ Izolovanost byla natolik vysoká, že se v rámci ladinštiny rozlišuje pět dialektů specifických pro pět údolí.

⁴⁵ Stále aktivní projekt je nazván *SPELL – Servisc per la Planificazion y Elaborazion dl Lingaz Ladin* (Slovní standardizace a terminologie pro ladinský jazyk). Cílem je unifikovaná gramatika, pravopis, vytváření neologismů a vydávání publikací. Stránky projektu jsou dostupné zde: <http://www.spell-termles.ladinia.net>

⁴⁶ Rozdíly mezi ladinskými dialekty přecházejí i do sociálního života. Carmen Rubatscher, ladinská mluvčí narozená v údolí Val Badia popisuje, jak je pro ni zvláštní, když v údolí Val Gardena používají Ladinové na veřejnosti němčinu namísto svého mateřského jazyka.

k lukrativnějšímu hoteliérství či k tradičnímu řezbářství – obecně k podnikání v cestovním ruchu.

Tento trend se však v posledních letech zastavuje. Ladinská komunita se snaží svoji kulturu a jazyk oživovat. Nástroje jí k tomu poskytl také Autonomní statut skrze zajištění práv a finanční podporu – školství, kulturní akce, ladinské noviny, rozhlas, televize nebo vydávání dětských knih. Je dlužno připomenout, že ladinština se stále aktivně používá v prostředí rodiny. (RUBATSCHER 2005: 3–4)

6. Němci

Německá skupina je nejpočetnější jazykovou skupinou v Jižním Tyrolsku. V provincii tedy představuje většinu, zatímco v rámci Itálie je minoritou. Populace o 314 604 občanech tvoří 62 % jihotyrolského obyvatelstva. Nejedná se o Němce v pravém slova smyslu. Takto jsou nazýváni kvůli mateřskému jazyku, i když ani z něho by se nemělo vycházet, jak bude uvedeno níže. Spíše se jedná o Rakušany, respektive o rakouské Tyrolany, v současnosti Jihotyrolany⁴⁷.

S dalšími malými skupinami Němců, které dohromady nepřesahují 10 tisíc obyvatel, se setkáme na více místech severní Itálie (a ostatních alpských zemí). Neodlišují se od sebe pouze svou geografickou lokací, ale také mluveným jazykem. Jedná se o archaické formy němčiny, které nemají psanou formu. Patří sem Walserové ve Val d'Aosta a Piemontu, Mochenové a Cimbriové v Lusernu, Trentu a provincii Benátsko a několik dalších skupin čítajících maximálně pár stovek členů. Postrádají specifičtější kulturu a politické ambice, i když v posledních letech bylo nastartováno několik revitalizačních programů. Tyto skupiny jsou prakticky asimilované do italské společnosti. (CAMPANI 2009: 82–84)

Obrázek 3 – Tradiční kroje (vlastní zdroj, 2013)

⁴⁷ Již na začátku této kapitoly se přísluší zmínit, že ačkoliv o sobě jihotyrolští Němci většinou mluví jako o „Jihotyrolanech“, často také používají výrazy „Němec / němčina / německý“ ve spojení s jazykem. To je pochopitelné, pokud bereme v potaz, že se takto hlásí ke své příslušnosti v rámci provincie. Také o jazyku samotném mluví jako o němčině nebo dialektu němčiny. Rozhodně ale použitím výrazů „Němec / němčina / německý“ nemají na mysli vyjádření občanské / etnické příslušnosti k Německu jako státu.

6.1. Etnická identita

Pokud se chceme zabývat identitou – tedy jistým sebeuvědoměním – Němců v Jižním Tyrolsku, budeme hovořit hlavně o identitě etnické, a proto musíme nejdříve definovat, co to vlastně „*etnická*“ identita je.

Eriksen (2012: 22) píše, že etnicita: *„odkazuje jednoduše k aspektům vztahů mezi jakýmkoliv skupinami, které jsou jak vlastními členy, tak ostatními nahlíženy jako kulturně odlišné.“* Dále pak Eriksen (2012: 28–29) rozšiřuje: *„Termín etnicita odkazuje ke vztahům mezi skupinami, jejichž členové se považují za odlišné od členů ostatních skupin, přičemž je časté, že tyto skupiny zároveň zaujímají odlišné pozice v sociální hierarchii dané společnosti.“* Etnicita se tedy definuje na základě vztahu My a Oni, který je vytvářen sociálním kontaktem. V tomto pojetí skupina uvažuje a jedná. V podstatě by nemohla bez tohoto neustálého vymezování se existovat. Autor také zmiňuje různé postavení těchto skupin ve společnosti, což v případě Jižního Tyrolska, alespoň retrospektivně, platí.

Na etnickou skupinu – Němce – budeme nahlížet jako na skupinu s určitou historií, kulturou a vztahy s okolím, kterými je jejich etnická identita tvořena. Zvláštní postavení zde má jazyk jako významná součást etnické identity. S čím se tedy Němci v Jižním Tyrolsku identifikují? Jaká jsou jejich význačná kulturní specifika? Co tvoří jejich etnickou identitu?

6.2. Historie a identita

Historické pozadí bývá jednou z nejdůležitějších součástí identity určité skupiny. Eriksen (2012: 97–98) popisuje shodu antropologů na etnické identitě, kterou determinují *„... rozsáhlé historické procesy a mocenské vztahy inherentně obsažené v sociální struktuře ...“*. Přehnaný důraz na *„sebeaskripci, sociální klasifikaci a strategické jednání“* může vést k *„... opomíjení velkých historických procesů, které by mohly být pro určení etnických vztahů na interpersonální úrovni zcela určující.“* Můžeme tedy říci, že dějinný vývoj slouží jako jakýsi základ pro etnickou identitu, na nějž jsou kladeny další stavební elementy etnicity. Níže se budeme snažit podrobněji popsat složitou situaci a události, ve kterých se německá jazyková skupina ve 20. století ocitla, a které mohou mít přímý dopad na etnickou identitu.

Ačkoliv můžeme vystopovat jakési etnické „přetahování se“ o Jižní Tyrolsko již ve druhé polovině 18. století v rámci pangermanismu a národního sjednocování Itálie (WOLFF, 2003: 116), byla to až první světová válka, která toto území izolovala a „nastartovala“ formování jihotyrolské identity. Výjimkou v popsaném historickém vývoji je odpor Andrease Hofera z počátku 19. století. Tyrolsko se v době napoleonských válek dostalo do područí Bavorska jakožto spojence Francie. Andreas Hofer vedl tyrolský odpor farmářů a zemědělců proti napoleonským vojskům. Vyhrál tři bitvy, avšak nakonec byl popraven. Nicméně jeho odpor a odvaha se staly součástí novodobé legendy⁴⁸. (LANTSCHNER, 2003: 4–5)

Dlouhá staletí si území dnešního Tyrolska užívalo relativního klidu pod bavorskou či habsburskou ochranou. Samozřejmě se zapojilo do mnoha konfliktů jako součást větších mocností. A zápas velkých mocností byl také příčinou, proč se po skončení první světové války dostalo do komplikované situace bez svého přičinění. Z ničeho nic se část obyvatelstva stala menšinou v italském státě, jelikož evropské mocnosti ustoupily právě v tomto případě od slíbených etnických hranic a nahradily je hranicemi strategickými a politickými.

6.2.1. Trauma poitalštění

Jižní Tyrolsko nemělo po první světové válce při vyjednáváních v St. Germain žádné zastoupení a rozhodnutí o připojení k Itálii bylo pro jeho obyvatele provincie velkým šokem. Chtělo si udržet své právo na sebeurčení snahou o dosažení široké autonomie a zároveň usilovalo o zpětné připojení k Rakousku. Na tyto nenásilné snahy reagovali fašisté ještě před svým nástupem k moci sérií velice tvrdých útoků⁴⁹. Jedním z nich bylo napadnutí kulturní oslavy v dubnu roku 1921 v Bolzanu, jež časově korespondovala s rakouským referendem o anšlusu Jižního Tyrolska, které jihotyrolští Němci v Rakousku iniciovali. Výsledkem bylo 50 zraněných a jeden mrtvý. Místní obyvatelstvo bylo útokem absolutně šokováno. Stalo se to nedlouho po válce a společnost opět cítila úzkost.

⁴⁸ Andreas Hofer je informátory nejzmiňovanější jihotyrolskou osobností. Luis Durnwalder (dlouholetý prezident provincie, 1989–2014), Silvius Magnago (politik SVP), Reinhold Messner (horolezec), Gustavo Thöni (sjezdový lyžař), Max Valier (raketový odborník) jsou informátory rovněž považováni za významné osobnosti Jižního Tyrolska.

⁴⁹ Běžné bylo napadání civilistů a ničení německých/rakouských/tyrolských symbolů, které byly nahrazovány fašistickými/italskými.

Ačkoliv byla akce odsouzena jak mezinárodně, tak v Itálii, nedošlo k žádné reflexi⁵⁰. Mussolini incident komentoval: „*Pokud se Němci na obou stranách Brenneru neuklidní, fašisté je naučí něco o poslušnosti. Jižní Tyrolsko je italské a dvojjazyčné a nikdo by si nedovolil násilně poitalšovat tyto německé imigranty. Ale stejně tak si Němci nemohou představovat, že zatlačí Itálii zpátky k Salornu a odtud k Lagardskému jezeru. ... V Itálii jsou stovky tisíc fašistů, kteří by raději zpustošili Jižní Tyrolsko, než aby povolili spuštění trikolory nad Vetta d'Italia. Pokud musejí být Němci poraženi a zašlapáni, aby byli převedeni k rozumu, tak ať tomu tak je. My jsme připraveni.*“ (STEININGER, 2003: 8–9) Jen tento incident sám o sobě může posloužit jako ukázka toho, že fašisté získávali stále větší kontrolu nad Itálií. Jižní Tyrolsko bylo jedním z trnů v jejich očích.

Situace se pro německou skupinu stále zhoršovala. „Pochod na Řím“ si fašisté předem ozkoušeli v říjnu roku 1922 při „Pochodu na Bolzano“, kdy vyhrožovali násilím, pokud Němci neodstoupí z vysokých funkcí. Ti byli v důsledku toho skutečně nahrazeni italskými úředníky. Mussolini opět komentoval: „*Nyní přicházíme do Bolzana. Zde jsme na italské půdě, kde platí italské právo. Kdo to zajistil? Fašismus! Kdo prosadil italskost města, jež má být italské? Fašismus!*“ (STEININGER, 2003: 13) Tato razantní akce šla ruku v ruce s prvními náznaky poitalšování, které přicházely z italského centra, fašisty ještě ne zcela ovládnutého. Německé cedule a názvy musely být doplněny o italskou alternativu. Němci s italsky znějícím či vypadajícím jménem byli nuceni posílat děti do italských škol. O tom rozhodovali italští úředníci přímo na místě. Téměř absolutně se tato opatření dotkla rétorománských Ladinů, kteří byli administrativním aparátem považováni za Italy. Všechny tyto kroky byly předzvěstí nastupujícího přísného poitalšování.

Fašistická vláda od roku 1923 zavedla program poitalštění Jižního Tyrolska, který se měl naplnit, co nejdříve. Italština se stala jediným oficiálním jazykem (správa, školy, nemocnice, soudy). Kdo ji neovládal, byl propuštěn a nahrazen italským náhradníkem⁵¹. Italští úředníci byli jmenováni do vedoucích orgánů provincie centrální vládou a tito

⁵⁰ Ceremoniální procesí v tradičních tyrolských kostýmech bylo naplánováno dlouho před referendem. Italští fašisté svou akci proti němu důkladně připravili. 280 se jich sjelo z italských regionů a 180 se připojilo v samotném Bolzanu. Ozbrojení palicemi, pistolemi a granáty útočili na kolemjdoucí a účastníky kulturní události. Franz Innerhofer, učitel chránící svým tělem dvě děti, byl zastřelen. Padesát lidí bylo zraněno. Armáda zasáhla, až když se situace začala obracet proti italským fašistům. Dva násilníci byli uvězněni, ale po Mussoliniho výhrůžce, že na Bolzano pošle 2 tisíce fašistů, byli propuštěni. Vyšetřování incidentu nikam nevedlo. V rakouském referendu se 99 % občanů Severního Tyrolska vyslovilo pro anšlus Jižního Tyrolska.

⁵¹ Problém nastával hlavně u základních škol. Od roku 1921 do roku 1927 bylo propuštěno či přeloženo, převážně do vzdálených italských regionů, 70 % učitelů. Učitelé, kteří zůstali a byli nuceni si najít jiné zaměstnání, zakládali tzv. katakombové školy, ve kterých němčinu vyučovali. Byli však státním aparátem pronásledováni. (PETERLINI, 1997, str. 73–74)

jmenování úředníci zase ovlivňovali výběr úředníků pod sebou (zastupitelů, starostů atd.). Německé názvy byly poitalšťovány⁵². Jihotyrolské rodiny s příjmením italského původu musely přijmout jeho původní podobu. Německé politické strany byly rozpuštěny. Stejný osud potkal německý tisk. V provincii bylo zrušeno dědické právo ve vztahu k pozemkům, jež byly následně prodávány Italům. Jedinou výjimkou byla katolická církev, která měla německou liturgii povolenou. Stávala se pro místní silnou morální podporu a v mnohém jim pomáhala. Uvědomovala si, že německý jazyk je pro místní komunitu nezbytný z hlediska identity a zachování vzájemné solidarity. Vatikán se zásahům fašistické vlády úspěšně bránil. I přes vliv církve bylo na území Jižního Tyrolska zakázáno slavit tradiční svátek „Horských ohňů“, který se pojí s kultem Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, jehož uctívání sahá do 18. století. (ALCOCK, 2001: 2)

Odpor Jižního Tyrolska se koncentroval na zachování identity skrze jazyk, kulturu a náboženství. Jihotyrolané spoléhali i na empatii nacistického Německa, které se však snažilo udržet se svým spojencem dobré vztahy, a proto pro něj otázka 300 tisíc obyvatel německého původu byla tabu. Po dohodě Hitlera s Mussolinim v roce 1939 se pro dobrovolný odchod rozhodlo na 180 tisíc lidí. Italská strana však měla v plánu „zbavit se“ pouze pro ni nebezpečných prvků společnosti (sympatizantů s Říší, velkostatkářů, některých řemeslníků a inteligence), aby usnadnila postup poitalšťování. K zachování ekonomického chodu provincie však musela část obyvatelstva na území udržet. Nakonec odešlo či bylo k odchodu nepřímo donuceno kolem 75 tisíc lidí, ze kterých se třetina po válce vrátila. Poměrně nízký počet obyvatel, kteří odešli, můžeme přičíst silnému poutu Jihotyrolanů se svou půdou, která se v rodinách dědila po celé generace⁵³. (WOLFF, 2003: 121)

Po přechodu Itálie na stranu Spojenců se Jižní Tyrolsko ocitlo opět ve zvláštní situaci. Bylo okamžitě zabráno německými jednotkami, které byly zpočátku vítány s velkým ohlasem. Frustrovaní Jihotyrolané si chtěli vybit, a také vybijeli, svůj vztek z dlouhodobého fašistického útlaku na italské populaci. Zároveň si však začali

⁵² Inspirací se staly staré latinské názvy, případně byly vymyšleny názvy naprosto nové. Například slovo *Tirol* bylo ve všech možných variantách silně potlačeno. Poitalšťování se týkalo třeba i náhrobních kamenů na hřbitovech. V souvislosti s tím informátor poznamenává: „Oficiální názvy a pojmenování míst jsou i v současnosti stále víceméně vymyšleny a poitalšťovány, a tudíž jsou umělými jmény. Historická toponyma byla převážně německá nebo ladinská. Některé překlady jsou také velmi nepřesné. Například německý „Steinhaus“ (Dům kamene) je přeložen jako „Cadipetra“ (Kámen padá), správně by bylo „Ca'di Pietra“.” (Inf. 4)

⁵³ Odešlo pouze 9 % obyvatel pracujících v zemědělství. Oproti tomu území opustilo 67 % řemeslníků a obyvatel pracujících ve výrobě.

uvědomovat, jaký postoj zastává nacistická ideologie ke katolicismu⁵⁴. Docházelo k excesům, při kterých se protinacistické odbojové hnutí složené z jihotyrolských Němců mstilo za křivdy minulé na italském protinacistickém odboji. Většinový postoj ke Spojencům byl spíše odmítavý, protože Jihotyrolané cítili, že po jejich vítězství se sjednocení s Tyrolskem, případně úplné samostatnosti Tyrolska, pravděpodobně nedočkají (WOLFF, 2003: 121). Vnitřní postoj byl ke konci války v dubnu roku 1945 velice roztržštěný, a navíc vyhrocený etnickým složením provincie. Toto období hodnotí jako nejhorší i většina informátorů. Mladší z nich spíše odhadují a zřejmě usuzují z postojů svých rodičů a prarodičů. Starší informátor, ročník 1952: „*Kdybych byl starší, tak bych asi řekl [nejhorší to bylo] za fašismu nebo za války. Já byl ještě mladý. ... Ale můj otec vždycky říkal, že to není tak hrozné [za války a v 50. – 70. letech], jako to bylo za Mussoliniho. Lidé byli na sebe naštvaní, ale kdo ví. Od Italů prý však dostali s klukama přes pusu několikrát. Za co? To si nepamatuji. Ale za blbosti asi.*“ (Inf. 16) Ranější období fašismu, války a prvních několika let následného vyjednávání obecně označují informátoři jako nejhorší v historii Jižního Tyrolska.

6.2.2. Právo na sebeurčení

Při poválečných vyjednáváních se západní mocnosti obávaly příklonu Itálie k východu a nástupu komunismu, v čemž by navrácení Jižního Tyrolska (s jeho silným ekonomickým a energickým potenciálem) Rakousku mohlo hrát roli katalyzátoru. Zároveň by přiřknutím provincie Rakousku v podstatě dále podporovaly poválečné sociálně-nacionální citění Němců a narušovaly by „přírodní“ hranici Itálie. Dalším důvodem byl strach o italskou menšinu v Jižním Tyrolsku. Jak píše Gellner (2002: 52): „*Ekonomicky a vzdělanostně privilegované, specializované městské populace mohou přežít ve starém řádu, v němž se, pokud vše probíhá dobře, mohou těšit politické ochrany. ... Žárlivost a frustraci většiny lze utišit jedině tak, že původně specializovaná menšina bude v některých oblastech zbavena monopolu – a s ním i své ochrany.*“ Itálie tedy nepřímou držela v rukávu

⁵⁴ Jižní Tyrolsko bylo „proněmecké“ již delší dobu. V roce 1933 zde byla založena politická strana VKS (Völkische Kampfring Südtirol/Lidoví bojovníci Jižního Tyrolska), která v podstatě kopírovala politický program německé NSDAP (tedy i antikatalicizmus) s důrazem na jihotyrolskou kulturu. Její kořeny sahají až do 19. století. Snažila se o odtržení Jižního Tyrolska (například po vzoru Sárska). (GROTE, 2007, str. 151) Postoj VKS odpovídal tomu, co zmiňuje Gellner (2002, str. 97): „*Nacionalisté svou kulturu milují prostě proto, že milují svou kulturu, nikoli proto, že je jazykem jejich víry. Mohou si své víry vážit, protože je údajně výrazem jejich národní kultury či charakteru, nebo mohou být církvi vděční za to, že udržela naživu národní jazyk, který by se jinak z veřejného života vytratil; ale nakonec si náboženství váží hlavně jako podpory pro komunitu, ne až tak pro ně samo.*“

všechny trumfy⁵⁵. Nicméně Rakousku se podařilo prosadit záruky pro jihotyrolskou německou menšinu do Pařížské mírové smlouvy (1946). Kromě autonomie a práv vycházejících z jazykové příslušnosti bylo podmínkou i navrácení německých emigrantů z roku 1939⁵⁶.

Oba garanti řešení „Jihotyrolské otázky“, Itálie a Rakousko, potřebovali, aby se situace v jejich pohraničí nevyostřovala. Etnická situace tam byla po skončení války vyhrocená. Nicméně nedávné válečné hrůzy pravděpodobně vedly etnické skupiny spíše k politickému řešení konfliktu, i když německá jazyková skupina s výsledky pařížských vyjednávání a formou pozdějšího prvního Autonomního statutu nebyla absolutně spokojená. Viděla v nich formu reparaace za fašistické křivdy, ale zároveň upření práva na sebeurčení. *„V Jižním Tyrolsku, nejsevernějším italském trojjazyčném regionu, způsobil naci-fašismus a dvě světové války, že se etnická příslušnost stala hluboce rozvracujícím tématem. Poválečná dohoda závisela na vlastní reinterpretaci doktríny „oddělení ale rovni“. Slogan kampaně osvojený místní německou většinou zněl: „Dobré ploty dělají dobré sousedy.“* (HASMATH, 2011: 9)

Při jednáních o budoucnosti Jižního Tyrolska se však etablovala SVP (Südtiroler Volkspartei/Jihotyrolská lidová strana), uznaná Spojenci jako oficiální zastoupení jihotyrolských zájmů. Do prvních voleb v roce 1948 kandidovaly tři proněmecké strany. Kromě SVP ještě Socialisté a Křesťané. Etablovaná SVP vycházející z jihotyrolského odboje konkurenci drtivě porazila. Její volební program chtěl zajistit německé skupině kulturní, jazyková a ekonomická práva, ale pouhá zmínka o sebeurčení stačila, aby italská vláda nařkla SVP ze snahy o odtržení Jižního Tyrolska (WOLFF, 2003: 125). Netřeba se divit, že jihotyrolští Němci ani v této době neměli příliš mnoho důvěry v dosažení lepší budoucnosti prostřednictvím demokratického procesu. V podstatě celý etnický konflikt nebyl tolik konfliktem mezi jihotyrolskými Němci a Italy, jako spíše mezi jihotyrolskými Němci a italskými úřady (místní správa ovládaná Italy, centrální vláda)⁵⁷.

⁵⁵ Rakousko oponovalo připomínkami: moderní zbraně negují přírodní hranice; autonomie nevyřeší všechny ekonomické a politické problémy; pokud se nezapomíná na rakouskou účast na straně nacismu, tak by se nemělo zapomínat ani na italskou; toto opětovné přičlenění k Itálii je proti všem původním slibům Spojenců o navrácení hranic před rok 1919 a jejich členění podle etnických zásad. (WOLFF, 2003, str. 124)

⁵⁶ Což nebylo lehce prosaditelné z důvodu zvýšení absolutního počtu německého obyvatelstva v Itálii, ale též z důvodu dalšího. V celé Evropě se po schválení Spojenci, odsunovaly milióny Němců. Těžké by bylo odůvodnit opačný směr přesunu obyvatelstva. (WOLFF, 2003, str. 126)

⁵⁷ Jak již bylo popsáno výše, Italové přítomní v oblasti tvořili společnost velmi různorodou, pocházející z různých částí Itálie. Přišli do Jižního Tyrolska převážně z pracovních důvodů. Proto nebyli schopni utvořit

Autonomní statut z ledna roku 1948 byl všeobecně uznán. Problém nastal v interpretaci. Jelikož byl Statut napsán neurčitě, obě strany si od něj slibovaly něco jiného. Jihotyrolští Němci očekávali další rozvíjení autonomie. Italská vláda si dokument vykládala jako konečný a jakýkoliv zásah či budoucí požadavky jako neoprávněné. Vedle nejasně definovaného proporcionalního systému, trhu práce a nedostatku rozhodovacích pravomocí v rozpočtu nedostala provincie pod svou kontrolu ani otázku imigrace (WOLFF, 2003: 130). Nebyla tedy s to kontrolovat další příliv italského obyvatelstva a zaručit navrácení obyvatelstva jihotyrolského z Rakouska. Frustrovaná SVP se ocitla v nezáviděníhodné pozici, kdy nedokázala hájit zájmy občanů na regionální ani celostátní úrovni. Bylo to převážně ze strachu, že rozezlí centrální vládu, se kterou přitom musela dobře vycházet, aby prosadila alespoň některé své cíle (SVP spolupracovala s italskou stranou Křesťanských demokratů kvůli dominantnímu postavení katolicismu v provincii).

6.2.3. Vlna násilí

Zmíněné separatistické nálady a nacionalistické citění prisuzované jihotyrolským Němcům byly částečně pravdivé. Avšak politická reprezentace je sdílela jen v minimální míře, jelikož si dokázala udělat reálný obrázek o situaci. Strůjci těchto nálad byly menšinové skupiny extrémních aktivistů, a to na obou stranách hranice, italské i rakouské. Logicky dosahovaly stále většího ohlasu i jistého ospravedlnění vzhledem k tomu, že se situace Jižního Tyrolska z pohledu většinové společnosti, nikam neposouvala. „*U zrodu nacionalismu stojí v podstatě dvě skutečnosti: za prvé rozpad starého a přísného hierarchického řádu, v jehož rámci většina lidí znala své místo a byla k němu doslova přikována; za druhé skutečnost, že nový řád kvůli specifické povaze práce v něm vykonávané musí operovat v podmínkách vysoké kultury.*“ (GELLNER, 2002: 93) Starý řád byl rozbit již po první světové válce a od té doby jihotyrolská společnost přijímala silnější či slabší diktát italské „*vysoké kultury*“.

Již v roce 1949 odpálila skupina aktivistů nálože na sloupech vysokého napětí. Zhoršující se situaci prohloubil ještě vývoj dvou podobných evropských území – Terstu a Sárska, která postupně dostala možnost rozhodnout o své budoucnosti⁵⁸. (WOLFF, 2003:

semknutou komunitu a praktikovat jednotný politický postup. Spjoval je strach z poněmčení, ze ztráty zaměstnání a majetku získaného za Mussoliniho, a přesvědčení, že je italská vláda opustila.

⁵⁸ Oblast Terstu spravovaná spojeneckými jednotkami byla rozdělena mezi Itálii a bývalou Jugoslávii s přihlédnutím k etnickému složení v roce 1954. Italská část je dnešní provincií Terst. Itálie dokonce požadovala rok před rozdělením uspořádání plebiscitu o tomto území. Oblast Sárska se rozhodla v referendu

131) SVP na tyto události reagovala snahou opětovně otevřít jednání v otázce autonomie, na což italská vláda 1955 přistoupila. Jihotyrolské návrhy k prohloubení autonomie však zamítla a opět prohlásila jihotyrolskou otázku za uzavřenou. Dále konstatovala, že ji není třeba otevírat v mezinárodním prostředí, jelikož se jedná o interní záležitost Itálie. Dále zhodnotila, že německá skupina není z hlediska možné asimilace v ohrožení. Zpochybnila též kredibilitu SVP jako demokratické politické strany⁵⁹.

Reakcí aktivistických skupin bylo několik dalších bombových útoků mezi roky 1956 a 1957. Cílem se staly různé symboly poitalš'ování, které z jejich pohledu ohrožovaly tradiční životní styl provincie: monumenty, vojenské objekty, sloupy elektrického vedení či železniční tratě (WOLFF, 2003: 133). Tyto skupiny se postupně vyprofilovaly v jedno spojené hnutí BAS (Befreiungsausschuss Südtirol/Výbor pro osvobození Jižního Tyrolska). To lobovalo za připojení k Rakousku, a odtud také získávalo finanční a materiální zdroje (včetně trhavin). Podniklo několik pumových útoků mezi roky 1957 a 1961. Nejkrvavějším byl rok 1961. Na svátek Horských ohňů, odpálili aktivisté 37 bomb na sloupech vysokého napětí. Celý rok se pak nesl ve znamení násilí. Aktivisté se snažili civilní oběti minimalizovat, ale nedokázali se jim vyhnout. Docházelo k přestřelkám s policií a počet mrtvých na obou stranách stoupal. Výjimkou nebylo mučení zatčených policií, která byla v italských rukou. (PETERLINI, 1997: 94–96) Z ataků skupiny aktivistů se začal profilovat konflikt na etnické bázi.

Postupně se radikalizující SVP však tyto činy odsoudila, distancovala se od nich, ale často zmiňovala jejich racionální příčiny. Zaujala nový nepopulistický postoj, který oficiálně uznal vládu italské centrály. Zaměřila se na kulturní a ekonomické otázky související s autonomií. V tomto směru se snažila otevřít jednání o přezkoumání autonomního statutu. Politickou sílu získala i z neuváženého kroku italské vlády, která odsouhlasila projekt na vybudování 5 tisíc bytů v Bolzanu, což připomínalo dřívější postup Mussoliniho. Přímoou reakcí byla demonstrace nedaleko Bolzana, které se zúčastnilo 35 tisíc lidí. Heslem bylo „*Održení od Trenta*“. Bohužel se stupňovalo i násilí, které mělo přilákat mezinárodní zájem. Nejextrémnější hlasy volaly po odtržení od Itálie (PETERLINI, 1997: 94–95). Při zmíněných jednáních byla jihotyrolská strana opět

povoleném spojeneckým vedením pro vstup do Spolkové republiky Německo a stala se jednou ze spolkových zemí.

⁵⁹ Na tento neúspěch reagovala SVP obměnou vedení a následnou radikalizací. Vytyčovala si v podstatě nesplnitelné cíle, což její pozici v rámci státu neposílilo. Naopak začala potvrzovat někdy přehnaná obvinění z italské strany, že se jedná o separatistické a populistické hnutí. (WOLFF, 2003, str. 133)

nařčena z příliš velkých nároků a snahy o vytváření státu ve státě. Jednání byla zablokována (1958). Hlavním důvodem zamítnutí nového jihotyrolského náčrtu byly právě bombové útoky, které ohrožovaly italskou jazykovou skupiny v provincii. SVP na protest opustila regionální parlament a ukončila spolupráci se Křesťanskými demokraty na státní úrovni.

BAS v útocích pokračoval, což vyvolalo razantní odezvu centrální vlády, která poslala do provincie mimořádné jednotky policie a armády. Tyto jednotky částečně uspěly za použití nevybíravých prostředků (např. mučení). BAS musel reagovat přechodem k partyzánskému stylu boje a později přesunutím centrály do Rakouska. Také se nevyhýbal útokům na údajné „zrádce“ v řadách jihotyrolských Němců (WOLFF, 2003: 142–143). V tomto období byla situace v provincii velice nepřehledná. *„Babička mi vyprávěla, že vůbec nevěděli, co se děje. Nevěděli, jestli vedle něco nevybouchne, protože bydleli blízko pošty. Nevěděli, jestli jim nepřistane zápalná lahev v okně. Nevěděli, jestli jim vojáci nevyrazí dveře. [Jak na to lidé reagovali?] Lidé se o útocích nechtěli bavit na ulicích. Bylo to depresivní. A také se báli, že je někdo zaslechne. No asi se prostě o tom nechtěli bavit.“* (Inf. 5) Výbor se postupně rozpadl.

Radikalizování situace konečně vyvolalo odezvu. OSN začalo projednávat rakouský návrh na prozkoumání situace a vydalo několik rezolucí vedoucích k obnoveným jednáním o jihotyrolské otázce mezi SVP, Rakouskem, a Itálií. Výsledkem byly podepsané smlouvy, tzv. Balíček, které mezinárodně zaručovaly nový Autonomní statut pro Jižní Tyrolsko, který vešel v platnost v roce 1972.

Vztah Jižního Tyrolska a Rakouska (Severního Tyrolska) je i dnes velmi exkluzivní. Mezi oběma zeměmi probíhá mimořádně vysoký tranzit lidí, zboží a služeb. V současnosti se určitá část společnosti (hlavně ta žádající zpětnou integraci s Rakouskem) považuje za rakouské Tyrolany⁶⁰. Tento vztah sahal ve 20. století mnohem dále. Jednalo se o jistou formu transnacionalismu – *„vztahu mezi novou a starou zemí“* (ERIKSON, 2012: 249). Rakouští Tyrolané nejenže otevřeně podporovali Jihotyrolany v jejich boji za sebeurčení

⁶⁰ Někteří informátoři hovoří o svých kořenech jako o německých (pravděpodobně ve spojení s jazykem) nebo rakouských. Ačkoliv tendence k odtržení Jižního Tyrolska od Itálie slábnou, stále je ve výpovědích respondentů cítit jistá nostalgie: *„Já jsem Rakušan stejně jako můj otec. [Nejste Jihotyrolan?] To jsem, ale Rakušan. Jsem starý, víte, cítím se být Rakušanem. [A jak to cítí vaše rodina?] Můj syn... asi Jihotyrolanem. Máme zde pastviny, takže je teď obhospodařuje, a on s Rakouskem žádné pouto nemá. [Cítí se být Italem?] Rozhodně ne. To je právě ono. On si už neuvědomuje, že v Rakousku by byl mezi dalšími Tyrolany a ne mezi Italy jako jsme dnes. Neuvědomuje si, že k němu [Rakousku] patříme.“* (Inf. 16)

oficiálními jednáními a vyjadřováním morální podpory, ale dokonce materiálně neoficiálními cestami⁶¹.

6.2.4. Role historie

Poitalštění mělo za cíl odebrat jihotyrolským Němcům jejich národní cítění. Jazykové, náboženské a demografické základy jejich etnické identity. Jeden z jihotyrolských reprezentantů ukončil svůj protest v italské poslanecké sněmovně slovy: „*Ačkoliv je země rozervána na kusy, ačkoliv je Jižní Tyrolsko vstřebáno Italským královstvím a začleněno do Provincie Tridentso, naše domovina je stále zemí, i přes všechny nové názvy, kterou vždycky bylo, a lidé stále budou tím, čím byli jejich otcové: Tyrolané. Zůstaneme tím, čím jsme. Tyrolsko se nevytratí, dokud jeho hory stojí.*“ (STEININGER 2003: 23) Pravděpodobně nejzásadnějším prvkem tohoto procesu, alespoň z dlouhodobého pohledu, byla částečně nucená imigrace italského obyvatelstva, trvale měnící demografickou rovnováhu provincie. Není divu, že otázka imigrace byla pro jihotyrolské poválečné vyjednávače jednou z nejdůležitějších. Jestli tento historický moment ovlivnil i poněkud vyhraněnější postoj současné společnosti k migraci, který mladší informátoři ve svých odpovědích vyjadřují, by vyžadovalo dodatečný výzkum a můžeme se tedy jen domnívat⁶².

Období poitalšťování bylo obdobím obrovského tlaku na německou skupinu. Situace se bohužel nezlepšila ani po druhé světové válce. Velké naděje byly znovu zklamány. Jižní Tyrolsko se samo za sebe opět nemohlo rozhodnout. Ani dnes jihotyrolská společnost neví, co si o poválečných vyjednáváních myslet. Jak píše (LANTSCHNER 2008: 3): „*Statut je jednomyslně považována za dokument, který dnešní autonomii umožnil. Nicméně – a v tomto bodě se názory významně liší – mělo by se podepsání této úmluvy oslavovat? Někteří tvrdí, že autonomie založená na této úmluvě byla a stále je pouze „druhým nejlepším“ řešením, protože jejím přijetím, se Jihotyrolané vzdali svého práva na (externí)*

⁶¹ O to zajímavější je konfliktní situace při nalezení tak zvaného „*Ötziho*“ na hranicích Jižního a Severního Tyrolska. Obě strany se dlouho dohadovaly, komu tato zachovalá mumie člověka z doby měděné „patří“.

Spor nakonec vyhrála jihotyrolská strana, a *Ötzi* je vystaven v muzeu v Bolzanu. Více: (FAIT 2011: 227)

⁶² Nepřívětivý přístup k cizincům sahá pravděpodobně ještě před 20. století. Stefano Fait (2011: 232) vztahuje tento postoj na celou alpskou oblast (Švýcarsko, Rakousko, Region Trentino-Jižní Tyrolsko a Slovinsko). Upalování „čarodějnic“ bylo pro malé komunity typické. Stejně tak diskriminace a pronásledování procházejících menšin: Romů/Cikánů/Sintů, Židů, Karnerů, Hutteritů. Bylo na ně pohlíženo jako na cizí prvek, který není schopen asimilace.

sebeurčení.“⁶³ Ona jednání jsou stále vnímána, hlavně starší generací, jako velká křivda. Po vítězství „dobra“ mělo být přece všechno „dobré“. „[Autonomie] je velkým mezníkem na naší cestě, ale ještě tam nejsme. Fundamentální právo na sebeurčení se na nás po druhé světové nevztahovalo. ... Měli bychom se rozhodnout sami.“ (Inf. 4) Navíc tato jednání uvrhla obyvatelstvo do separatistického kolotoče násilí. V jeho řešení selhávala jak provinční, tak státní reprezentace.

Proces poitalšťování a vyjednávání sebeurčení, provázené nacionálním cítěním, jsou prvky formující identitu jihotyrolské německé skupiny. Je třeba uvést, že extrémní projevy s tím spojené (bombové útoky) nenabývaly tak silné intenzity, například v porovnání se Severním Irskem či Baskickem. Jihotyrolští Němci se také zcela jistě cítili opuštěni. Přes noc se stali „částí národa, žijící mimo mateřskou zemi v jiném státním útvaru“ (ŠATAVA 2009: 32), který k nim choval někdy až nenávistný vztah. Tato situace spojená s postupným nacionálním sebeuvědomováním, jak píše Gellner (2002: 17), vytvářela „fundamentální sociální pouto“. Německou komunitu nutila semknout se dohromady za velmi obtížných podmínek. Formovala a stmelila ji do nového – jihotyrolského – útvaru, který se vyprofiloval ve druhé polovině 20. století.

Zároveň však tento útvar nezastával vždy jednotný postoj (nacismus, násilný separatismus). Je možné, že se tato nejednoznačnost a jisté zapírání negativních historických postojů jihotyrolskou společností odráží v neznalosti až nezájmu mladé generace o zrod autonomie a její historickou podstatu⁶⁴. Dva informátoři zastupující mladší generaci se k období před rokem 1972 vyjádřili velmi krátce a neurčitě (Otázka: Kdy získalo Jižní Tyrolsko autonomii a co bylo před ní?): „Autonomii máme od 70. let. Předtím se zde bojovalo za nezávislost. [Jak?] Probíhala těžká vyjednávání, ale neobešlo se to bez zbytečného násilí. [Jaká byla situace před 2. sv. v.?] Byli tu Italové a nesmělo se mluvit německy.“ (Inf. 6) Druhý informátor: „Autonomii jsme získali po druhé světové válce. V roce 1948. Předtím jsme měli dvě války a italskou okupaci, za které se nesmělo vyučovat a mluvit německy.“ (Inf. 11) Ačkoliv se jedná o nedostatečný počet výpovědí, mladší generace nemá o své historii příliš velký přehled. Starší informátoři tuto tematiku nechtěli příliš rozebírat, krátce zmínili historii a už se k ní nevraceli: „Fašismus k nám přívětivý

⁶³ Na rok 2006 připadalo 60. výročí podepsání Autonomním statutu. K oslavám se vyprofilovala tato diskuze. Někteří argumentovali, že oslavovat by mohlo pouze Trentino, které z Úmluvy profitovalo nejvíce díky přiřknutí Jižnímu Tyrolsku, se kterým Trentino sdílelo region.

⁶⁴ K 60. výročí podepsání Úmluvy v roce 2006 se také prováděl výzkum mezi mladou generací. Pouze 1 ze 6 respondentů znal obsah Úmluvy a jejího dopadu na dnešní formu autonomie. (LANTSCHNER 2008: 3)

nebyl vůbec. Zlá léta, která nás zbrzdila. Pak se rozpoutala válka, to znáte. No a pak byla konečně podepsána Úmluva v roce 1948. [Jaké byly následující roky?] Dále se vyjednávalo, protože nás Italové drželi zkrátka. ... BAS provedl několik ošklivých útoků [Jak se vás to dotklo?] Naštěstí moc ne.“ (Inf. 5) Tato historická období zřejmě stále, i když nepřímo, ovlivňují současnou společnost.

Historie definovala autonomii i identitu jihotyrolských Němců. Tento proces koresponduje s Gellnerovým názorem, že nacionalismus plodí národ (GELLNER 2002). I přes tíživé okolnosti se jihotyrolská společnost snažila řešit svojí situaci převážně politicky. Důkazem může být široké zapojení obyvatel do veřejného dění v provincii skrze členství v politických stranách, ale také stále dominantní postavení SVP na politické scéně.

6.3. Jazyk a identita

Vycházíme-li ze situace soužití tří přehledně rozdělených jazykových skupin, jež se hlásí ke své jazykové příslušnosti v pravidelném sčítání lidu, nebylo by snad ani třeba etnickou identitu více konkretizovat, pokud vezmeme jazyk jako dostatečný odlišující znak. Vystupují zde tři etnické skupiny, které se navzájem jednoznačně vymezují: Němci, Italové a Ladinové. Tento pohled je tak říkajíc „administrativní“, jelikož všechny tři skupiny se tímto přihlášením k identitě domáhají skrze svou jazykovou příslušnost hlavně občanských práv. Situace však není tak jednoduchá, protože z jazykové identity v Jižním Tyrolsku vychází v podstatě vše.

Většina jihotyrolského obyvatelstva je dvojjazyčná (méně již troj/multijazyčná), jelikož školní systém je už z podstaty Autonomního statutu dvojjazyčný. Dále je dvojjazyčnost rozvíjena a udržována pomocí proporcionalního systému. Dvojjazyčnost (též bilingvismus) je obecně nutná ke komunikaci dvou skupin mluvících odlišnými jazyky. Ve vztahu k jedinci se jedná se o „*koexistenci dvou (více) jazykových systémů u jednotlivce*“. U člověka používajícího dva jazyky není znalost obou zpravidla nikdy absolutní (mateřský jazyk převládá). Každý jazyk tu zastává určitou funkci (vyjadřování ve formálním a neformálním prostředí, emocionální a intelektuální projev). (ČERMÁK 2011: 55)

6.3.1. Dialekt

Oficiálním jazykem provincie je společně s italštinou standardní němčina („*Standarddeutsch*“), která je uznávána státem jako menšinový jazyk. Nejpoužívanějším jazykem je však jihotyrolský dialekt jihobavorského dialektu horní němčiny („*Hochdeutsch*“). (PUTZ 2012: 232–233)

Jihobavorský dialekt má na území Jižního Tyrolska historické odůvodnění. Nicméně geografická izolovanost vedla k drobným změnám, které se prohloubily během fašistické vlády. Víme, že němčina byla během tohoto období potlačena. Nemohla být používána ve styku s veřejnou správou a nebyla vyučována na školách. Nemluvě o výpadku vhodného vzdělání pro učitele. Vedoucí organizátor tzv. katakombových škol tehdy prohlásil: „*Každý dům, každá chalupa se musí stát školou, každá místnost musí být učebnou, kde probíhá výuka v jejich mateřském jazyce.*“ (PIRLCHER a HUBER a TASCHLER 2002: 8) Zde je nutno zdůraznit, že tento výpadek trval nejméně 17 let. Jihobavorský dialekt se během těchto let dále vyvíjel. Rozdíl mezi standardní němčinou a jihotyrolštinou není příliš velký. Je ve větší míře fonetický než gramatický. Přehlednou diferenciaci podává jeden z informátorů: „*Náš „jazyk“ je pouze německým dialektem. Lidé žijící v různých částech Rakouska mají také své speciální dialekty, které jsou navzájem bez problému srozumitelné. Nicméně to jsou pouze variace původní němčiny, které není třeba považovat za samostatné jazyky. Náš může být nazván jihotyrolským dialektem.* (Inf. 3) Pojmenování „jihotyrolský dialekt“ se používá i v odborné literatuře. Někdy je označován jednoduše jako „*náš dialekt*“: „*Můj mateřský jazyk je náš dialekt, který používáme doma nebo s kamarády, vlastně nejčastěji.*“ (Inf. 3) Většinová odpověď informátorů na otázku „Jaký je váš mateřský jazyk?“ zní: „*němčina*“⁶⁵, i když si uvědomují existenci svého dialektu.

6.3.2. Používání a znalost jazyka

V používání němčiny zde platí všechna práva a povinnosti jako například u češtiny v ČR – styk s veřejnou správou, soudy a dalšími orgány. Pro zajištění tohoto stavu musí zaměstnanci těchto institucí být dvojjazyční, na ladinských územích trojjazyční. Kompetence dosáhnou jazykovou zkouškou, po jejímž splnění obdrží certifikát o jedné ze

⁶⁵ Můžeme se setkat i s odpověďmi typu: „*Mým mateřským jazykem je ten zvláštní dialekt němčiny, kterým mluvíme v našem údolí.*“ (Inf. 15)

čtyř dovednostních úrovní. Součástí zkoušky je překlad, rozhovor a psaná část⁶⁶. Není třeba zmiňovat, že osoby s dvojjazyčným certifikátem mají větší šanci získat zaměstnání. (PETERLINI 1997: 181–182) Informátorka však popisuje občasnou zbytečnost tohoto certifikátu: „*Když chcete být například uklízečkou ve veřejné instituci, musíte prokázat, že mluvíte plynule v obou jazycích. Jako byste musela s podlahou mluvit, než ji umyjete. Pak ale přijdete k doktorovi a chcete mluvit svým mateřským jazykem a on vám vůbec nerozumí.*“ (Inf. 15)

Němčina má větší populační zastoupení v oblasti. Jihotyrolským dialektem se hovoří převážně v osobním životě a jeho používání má i sociální rozměr, kdy skupiny příliš nevyužívají svůj mateřský jazyk v kontaktu s jinou jazykovou skupinou. To znamená, že se němečtí mluvčí nejčastěji stýkají s dalšími německými mluvčími. Tento trend platí i obráceně – italští mluvčí se stýkají převážně v rámci své jazykové skupiny. Používání druhého jazyka v osobním kontaktu je tedy problémem. Pro italské mluvčí je tento problém o to větší tím, že musí na neformální úrovni ovládat i jihotyrolský dialekt. Výjimkou jsou Ladinové, kteří se dokážou dorozumět německy a italsky zhruba na stejné úrovni⁶⁷. Zajímavostí je, že jihotyrolský dialekt se hojně používá i v pracovním prostředí, následovaný italštinou a až pak standardní němčinou⁶⁸. Německá skupina ovládá italštinu a aktivně ji používá. Italsky mluvící populace ovládá němčinu (standardní) daleko méně⁶⁹. (TSCHURTSCHENHALER 2013: 116) Špatnou znalost německého jazyka italské skupiny zmiňovalo hned několik informátorů. Například: „*Proporcionální systém funguje... no, dobře zatím. Ale mnoho německy mluvících lidí říká, že němečtí zaměstnanci ve veřejném sektoru hovoří italsky celkem dobře, ale Italové mluví německy daleko hůře. To je i moje zkušenost.*“ (Inf. 13)

⁶⁶ V roce 2012 zkoušku úspěšně absolvovalo 4 519 obyvatel, 46 % ze všech kandidátů. Od roku 1977 úspěšně absolvovalo 203 199 občanů (43 % uchazečů). Největší úspěšnost kandidátů je v kategoriích A (nejvyšší úroveň) a D (nejnižší úroveň). (BENVENUTO 2013: 26)

⁶⁷ K tomuto tématu pohovořil ladinský mluvčí z obce Corvara: *S Němci vycházíme dobře. Někteří umějí ladinsky a s námi se snaží mluvit ladinsky. S Italy je to horší [po jazykové stránce]. Ladinsky neumějí, německy také ne příliš dobře, takže třeba manželka, která moc italsky neumí, se s nimi musí domlouvat gesty. [Jakým jazykem mluvíte nejčastěji s ostatními skupinami?] Němčinou. S Němci mluvim hlavně německy.*“ (Inf. 10)

⁶⁸ Dotazníkový průzkum (možnost zaškrtnout více odpovědí) z roku 2006 kladl respondentům dvě otázky: Jaké jazyky se na pracovišti nejvíce používají? 75 % - jihotyrolský dialekt, 75 % - italština, 55 % - standardní němčina. Jakými jazyky se na pracovišti mluví? 80 % - jihotyrolský dialekt, 65 % - italština, 40 % - standardní němčina.

⁶⁹ Dotazník (možnost zaškrtnout více odpovědí): 69 % německých mluvčích používá na pracovišti italštinu. 38 % italských mluvčích používá standardní němčinu. (TSCHURTSCHENHALER 2013: 116)

Jsou zde rozeznatelné dva trendy. Zatímco dvojjazyčný model funguje relativně dobře ve formálním prostředí, v osobním životě nefunguje takřka vůbec. Druhým trendem je situace, kdy se menšinová italská skupina musí v podstatě jazykově přizpůsobovat většinové německé. Italský mluvčí musí „přepnout“ do němčiny, pokud se ocitne v německy mluvícímu kolektivu. Takto je nucen se přizpůsobovat obzvláště ve formálním prostředí (ŠATAVA 2009: 83). Tato situace je navíc negativně ovlivněna neochotou italské skupiny se učit němčinu. Vychází to z úvahy, že jsou stále italskými občany v italském státě. Také podléhají stereotypu, že němčina je těžký jazyk. (RIEHL a HAJEK 2011: 219) Dalším problémem je koexistence standardní němčiny a jihotyrolského dialektu. Tento stav vyvolává ve společnosti jisté tření, které je rozebráno níže⁷⁰.

Protože jihotyrolský dialekt získává na síle a je používán v různorodém prostředí, můžeme mluvit o určité formě německé *diglosie*. Pojem *diglosie* vyjadřuje postavení dvou jazyků či dvou forem téhož jazyka. Toto postavení je sociálního charakteru („vertikální“) a předurčuje „nižší“ a „vyšší“ formu jazyka, z nichž každá plní jiné cíle a funkce (ČERMÁK 2011: 80). Standardní němčina je oficiálním jazykem provincie, je vyučována na školách, jsou z ní skládány dvojjazyčné zkoušky a je používána převážně ve formálním prostředí. Doménou jihotyrolského dialektu je zcela jasně neformální prostředí. Mluvíme tedy o německé *diglosii*. Stejnou úvahu můžeme provést nad vztahem němčiny (standardní/dialektu) a italštiny. Zde by se pravděpodobně jednalo o *diglosii* většího rozsahu. Z průzkumů a výpovědí informátorů můžeme zaznamenat jistý náznak masivnějšího používání německého jazyka na úkor italštiny. Německé varianty se tedy stávají „vyšší“ v kontextu formálního prostředí, ale i širšího užití ve společnosti. Italština je jazykem menšiny, její užívání má daleko menší rozsah ve společnosti a její mluvčí jsou nuceni ji v určitých sociálních situacích nahrazovat němčinou⁷¹. Italština by mohla být

⁷⁰ Karl Rainer (2002, str. 94) poznamenává, že vzájemná nedostatečná znalost „druhých“ jazyků vede k problémům porozumění. Ty se projevují zvýšenými stížnostmi na veřejnou správu. Italská skupina si většinou stěžuje na lokální správu, zatímco německá na centrální správu. Zlepšení v této oblasti je tedy nutné. Jeden z informátorů popisuje ještě jinou situaci: „*Věc, kterou bych kritizoval, je situace, kdy jsou na některých veřejných úřadech „černé ovce“, co se dvojjazyčnosti týká. Takže se může stát, že když budete obsluhováni na převážně italském úřadě v německém jazyce, němčina bude tak špatná, že raději přepnete do italštiny.*“ (Inf. 4)

⁷¹ K úvaze napomohla výpověď italské informátorky z Innchenu (90 % obyvatel z německé skupiny): „*Italsky mluvím doma a s většinou kamarádů. Pak ještě v bance, protože tam musím [mluvit italsky]. Občas ještě v obchodech, kde mě znají. V jiných případech s Němci mluvím německy, i když je oslovím italsky. Když mluvím dál [italsky], tak občas začnou také, ale většinou odpovídají v němčině. [Proč si myslíte, že to tak je?] Tak já se jim nedivím. Žijí tu jen Němci, málo Italů.*“ (Inf. 8) Toto téma by si zasloužilo podrobnějšího prozkoumání.

považována za „nižší“ jazyk. I v tomto případě se může tedy jednat o jistou formu nastupující diglosie.

6.3.3. Vzdelávání a média

Jihotyrolský školní systém odráží traumata historie a z nich vycházející strach z asimilace. Paralelní jazykové školství by mělo zaručit hlavně dvě věci. V první řadě udržení jazyka, tedy jazykové identity. Ve druhé řadě sebeuvědomění, tedy etnickou identitu. Vzdelávání v mateřském jazyce považuje Šatava (2009: 93) za důležitý prvek rozvoje jazykových znalostí pro etnické menšiny.

Žák, jehož mateřským jazykem je němčina, vstupuje do německých škol, které jsou zřizovány podle proporcionálního výsledku sčítání lidu. Může se tedy stát, že žák dojíždí do mateřské školy mimo svou obec. Což platí v případě, když je v jeho zájmu výuka v mateřském jazyce. V tomto jazyce je vyučování vedeno primárně až k ukončení střední školy. Během tohoto období se postupně přidává druhý jazyk – italština/ladinština (ve druhé třídě) a třetí jazyk – volitelný cizí jazyk (většinou angličtina ve čtvrté třídě) (PIRLCHER a HUBER a TASCHLER 2002: 11–16). Nezávislost paralelních školních systémů předurčuje zavedení možných odlišností, pokud se nerozcházejí s Autonomním statutem⁷². Vzdelání je samozřejmě hlavně investicí do budoucnosti. Etnická skupina by bez něj nemohla přetrvávat. „*Bez usilování o jazykově dobře vybavenou a národně uvědomělou mládež nemůže žádná etnicko-jazyková skupina vést svoji existenci za horizont vzdálenější než několik málo desetiletí.*“ (ŠATAVA 2009: 100) Jihotyrolský systém toto zaručuje pro všechny jazykové skupiny a jeho ukotvení v provinční a státní ústavě společně s mezinárodními smlouvami mu dává jistý status trvanlivosti.

Nicméně paralelní školní systémy nebudují propojenou společnost. Naopak jsou prvním systémovým krokem k pravému opaku. Stávající stav by se měl tedy změnit. Správným krokem by mohly být smíšené školy, jak píše Karl Rainer (2002: 97): „... *smíšené školy by mohly usnadnit výuku dvou hlavních jazyků a v tomto směru také podněcovat mezikulturní porozumění. Bylo by výhodou vyhnout se rigiditě separovaných školských systémů.*“

⁷² Nezávislé systémy si mohou určovat rozvrh, volitelné jazyky atd. Nesmí narušit vyučování jihotyrolských jazykových skupin, jak je uvedeno ve Statutu. Následující pravidla platí pro německý školský systém. Mateřská škola: výuka v mateřském jazyce. První stupeň základní školy: od druhé třídy 2–4 hodiny týdně vyučování ve druhém jazyce, od čtvrté třídy volitelný jazyk. Střední školy: pokračování v přechozím.

Podobný obrázek můžeme vidět i v případě masových médií. Italský stát prostřednictvím dotací poskytuje jazykovým menšinám přístup k těmto médiím. V Jižním Tyrolsku jsou kvůli německé většině dotovány italské a ladinské tištěné deníky nebo rozhlasové stanice (případně překlad do příslušných jazyků). Naopak italská veřejnoprávní televize (RAI) vysílá v němčině (a odvysílá i určitý počet hodin ladinských pořadů). Německá skupina samozřejmě může využívat médií z Německa a Rakouska (RIEHL a HAJEK 2011: 216). Tištěná, rozhlasová a televizní média jsou tedy v Jižním Tyrolsku opět viditelně rozdělena.

6.3.4. Role jazyka

Nejen Šatava (2009, str. 65) popisuje jazyk jako mnohem více než jen „*zvuky a slova – je klíčem, mostem do světa*“. Skrze jazyk vnímáme, chápeme a komunikujeme. Mluvčí různých jazyků mohou vnímat zcela jinou realitu⁷³. Nicméně jazyk zastává mnoho funkcí. Například: „*Tam, kde se utváří mezietnický vztah, je nezbytné ustanovit oblast komplementarity. Ta může být ustanovena prostřednictvím sdíleného jazyka, v jehož rámci dochází ke vzájemnému kontaktu.*“ (ERIKSEN 2012: 58–59) Jazyková pravidla nastavená v Jižním Tyrolsku zajišťují společný základ pro komunikaci pomocí až tří jazyků.

Jazyk zde hraje roli sblížující i rozdělující. Můžeme polemizovat, jestli se jedná o jeden jazyk – němčinu nebo pojmem jazyk více otevřeně – všechny tři jazyky. Tak jako tak, jazyková práva a proporcionální systém vyvolávají a zaručují vzájemný kontakt jazykových skupin. Tato práva však mohou dojít tak daleko, že začnou vyvolávat konfliktní situace. Italové mají problém vyrovnat se s postavením menšiny v jejich vlastním státě. Práva mohou také segregovat společnost. Jazyk z širšího pohledu určuje přiřazení k menšinové nebo většinové skupině. Z užšího pohledu určuje, s jakými lidmi se mluvčí stýká. Přihlášení se k právům skrze vyplnění dotazníku či zapsání dítěte k výuce v mateřské školce s sebou nemusí nutně nést jen pozitivní dopad. Jak se v těchto situacích zachová imigrant bez místní jazykové příslušnosti? Absolutně zásadní je toto téma pro smíšenou rodinu. „*Já jsem Němka, můj manžel Ital a náš syn chodí do německé školy, protože byla blíže. Doma se snažíme mluvit více italsky a také jsme ho zapsali na zájmový kroužek vedený v italštině.*“ (Inf. 2)

⁷³ Sapir-Whorfova hypotéza – gramatické struktury určují způsob myšlení, pozorování a vnímání skutečnosti. Existuje však konsenzus, že jazyk lidské myšlení nepředurčuje, nýbrž jen může napomáhat jistému typu myšlení. (JANDOUREK 2012: 199)

Ačkoliv se jazykový systém nastavený v Jižním Tyrolsku zdá jako ideální (z pohledu jazykových práv tomu tak bezesporu tak je), nedaří se mu vyrovnávat se se všemi situacemi. Paralelní školství, mnohojazyčná práva a zásada proporcionality jsou systémové mechanismy, které vytvářejí v určitém měřítku „oddělené společnosti“. Často je tak před občany provincie kladen vskutku zásadní problém⁷⁴. Dvojjazyčné prostředí však přináší i jasné výhody: „*Máte příležitost se učit a vyrůst se dvěma jazyky. Váš kulturní, politický a sociální horizont může být širší a více otevřený k dalším v Evropě. Obzvláště, když se s italským a němčinou můžete dorozumět od Rostocku v Německu až po Sicílii v Itálii.*“ (Inf. 4) Jazyk hlavně přináší jeho mluvčímu pocit začlenění do skupiny. Vytváří jazykovou komunitu, jejíž členové sdílí stejnou jazykovou identitu, ale i mnohem více.

6.4. Kultura a identita

Kultura je pojem, který zahrnuje množství znaků dané skupiny. Podle Gellnera (2002, str. 15): „*Kultura byla vždy součástí výbavy lidského druhu: sdílený způsob slovního vyjadřování, mimika, různá gesta a postoje, způsob oblékání, příprava a konzumace jídla, to vše a mnoho dalšího reprezentuje lidskou kulturu. Kultura ovšem není u všech lidí stejná: kulturní rozmanitost je jedním z ústředních znaků lidského života.*“ Můžeme tedy říci, že kultura představuje soubor různých myšlenek, vlastností a zkušeností v určité etnické skupině. Zde popíšeme jen několik zásadních rysů kultury jihotyrolských Němců, která částečně vychází z kultury typické pro všechny alpské oblasti. Definovaná je obděláváním a držetím půdy (v zásadě rodinným), profilem a architekturou vesnic, náboženstvím, folklórem a typickými řemesly (ALCOCK 1996: 67).

6.4.1. Náboženství

Jižní Tyrolsko bylo a je díky své blízkosti k Římu převážně katolické. I v době, kdy Evropou zmítalo protestanství, „*[n]áboženské poměry na území Habsburské říše byly sice zprvu v důsledku úspěchů reformace značně heterogenní, ale katolické církvi se díky vydatné pomoci státní moci podařilo postupně získat téměř naprostou kontrolu*

⁷⁴ Odmítavý názor k segregaci je dlouhodobý. Alexander Langer byl „zeleným“ politikem, novinářem a spisovatelem. Zastával vyhraněný názor proti segregaci. Pro tento názor byl vyloučen z komunity a nařknut ze zrazení své etnické skupiny, což ho dohnalo k sebevraždě (1995). Ve své autobiografii popisuje zvláštní pocit, když si všiml dětí, které nikdy neviděl, jak vstupují do jeho školy jiným vchodem. Část školy byla v té době vymezena pro jinou jazykovou skupinu, i se svými učiteli, rozvrhy a vchodem: „*Nebyl to můj vchod. Neznal jsem je. Celé místo bylo najednou jiné.*“ Jeho snem byla společnost se sloganem: „*Čím více jsme v kontaktu, tím lépe spolu budeme vycházet.*“ (FAIT 2011: 232)

náboženských poměrů.“ (HROCH 2009: 57) Jižní Tyrolsko si tak zachovalo svůj katolický směr až do 20. století a ten se tak stal jedním z základních rysů jihotyrolské kultury, a to napříč jazykovými skupinami. Může to být způsobeno staletou tradicí, ale také jeho rolí v období fašismu a války. V době strachu a zákazu německého jazykového a kulturního projevu, a zákazu německých institucí všeobecně, byla církev jednou z mála povolených institucí. Katolická církev bránila německý jazyk, jak na školách (tedy církevních), tak v kostelech. Také upozorňovala na praktiky poitalšování v zahraničí, zejména v dalších německy mluvících zemích. Pokud by tu nebyl katolický směr v křesťanské víře, pravděpodobně by náboženské vyznání v Jižním Tyrolsku čekal jiný osud. Ale ani Řím nedisponoval absolutní mocí. Vídeňský arcibiskup v roce 1928 vyslovil svou empatii jihotyrolskému obyvatelstvu následujícím výrokem: „*Sdělte svým katolickým farníkům, že Papež udělal, co mohl, ale že nemá volnost.*“ (RICCARDS 2012: 384) Výměnou za udržení němčiny jako liturgického jazyka musel například později posvětit povinnou italštinu v církevních školách. Nicméně neoficiálně podporoval vyučování němčiny v kostelech. Církev se podílela na podpoře solidárního citění a ducha komunity a na udržování německé identity v těchto těžkých obdobích. (ELLIS 2013: 245–247)

Německy mluvící skupina se od italského obyvatelstva liší ve specifickém vyznávání kultu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Vyzývání tohoto kultu se datuje k jihotyrolskému odporu za napoleonských válek. Představiteli šlechty a církve byla přijata „smlouva s Ježíšem“, aby zastavil postup francouzských revolučních vojsk vedených Napoleonem Bonapartem, a aby jim dopřál vítězství při bránění svých domovů. Slibovali nekonečnou věrnost Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. Stalo se tak v červnu roku 1796. Součástí slibu bylo jeho každoroční obnovování. (PETERLINI 2013: 120) Obnoven byl i při další historické události, povstání Andrease Hofera proti francouzským a bavorským okupačním vojskům v roce 1809.

S kultem Nejsvětějšího Srdce Ježíšova se pojí svátek „Horských ohňů“. V 19. století tyto svátky procházely proměnami postupně až do současné podoby. Zapalování ohňů v jednom případě posloužilo současně ke každoročnímu „složení slibu“ Nejsvětějšímu Srdci, a od té doby se svátky slaví dohromady. Zatímco Ježíšovo Srdce je oslavováno průvody, které vedou církevní hodnostáři doprovázeni davy lidí, většinou v tradičních jihotyrolských krojích, Horské ohně jsou nyní spíše sekulárním svátkem. Vychází z oslav Svatojánské noci (svátku Jana Křtitele), jenž má svůj původ v předkřesťanském slavení

letního slunovratu. Jihotyrolským specifikem je zapalování ohňů (často ve tvaru kříže), zastupujících slunce na hřebenech hor. Tyto ohně jsou připravovány různými dobrovolnickými spolky, školami nebo jen okruhem přátel na nejbližším kopci.

Kirchtag (Den Božích služeb) je „... dnem, kdy se slaví svatý patron kostela vaší obce. Každá obec uspořádá velkou oslavu.“ (Inf. 6) Je tedy slaven každou obcí v jiném datu. Je opět spojen s lokálním jídlem, pitím a hudbou. „*Tradicí je sehnat velký, 20 až 30 metrů vysoký strom z lesa, odstranit větve a snést ho do obce. Na špičku se umístí slámová figurka zvaná „Kirta-Michl“.* Strom je vztyčen v obci a obyvatelé kolem něj celou noc slaví. Když lidé z jiné obce dokážou na špičku vylézt a ukradnout „Kirta-Michl“, tak mohou jít do místní hospody a pít celou noc zadarmo.“ (Inf. 6) Můžeme zde vidět podobnost s našimi Májemi. Všeobecně platí, že každá obec má svou specifickou variaci určitého svátku. Ty se tedy mohou lišit obec od obce. Oblíbeným jihotyrolským svátkem je slavnost Těla a Krve Páně, která připadá na velikonoční období a dále samozřejmě tradiční Velikonoce a Vánoce.

Většina informátorů byla pokřtěna a „cítí se“ být katolíky. Již menší část z nich dochází do kostela a ještě menší část pravidelně. To se týká hlavně mladší generace⁷⁵. „*Byl jsem vychován jako katolík a pořád do kostela občas chodím. Na pohřeb nebo o Vánocích. Ale radši říkám, že věřím v nějaké duchovno. Nevěřím v církev jako instituci nebo v Ježíše Krista a tak.*“ (Inf. 11) Starší občané nad 50 let se účastní církevních mší vesměs pravidelně.

6.4.2. Folklor

Alpská oblast měla v první polovině 20. století údajně pověst „*Eldoráda folklórního výzkumu*“ (VIAZZO 1989: 49). Navštěvovali ji i známí britští antropologové (např.: B. Malinowski). Nikoliv však z důvodu výzkumu, ale spíše kvůli odpočinku⁷⁶. Nicméně postupně byl alpský folklór považován za téměř vymírající (SCHÖTTLER 1999: 192). Folklor, tedy kulturní projevy specifické pro vesnické oblasti, zažívá v poslední době obnovu. Stává se jedním z cílů cestovního ruchu. Folklor je úzce propojen s životním

⁷⁵ Zajímavostí vztahující se k nezájmu mladé generace o náboženství může být příklon, sice velmi malý, k východním náboženstvím: „*Ne, náboženství pro mě nic neznamená. Kdybych si měl vybrat náboženství, byl by to zenový buddhismus. V Itálii jsem registrovaný jako křesťan, ale chodím jen na pohřby známých, to však asi úplně nesouvisí s náboženstvím.*“ (Inf. 3)

⁷⁶ „*Ale tématem diskusí na těchto dovolených byl výzkum prováděný daleko v cizině. A ačkoliv si všichni užívali scénérii, jejich profesionální pohled směřoval za moře, mezi černé a hnědé obyvatele dominií a kolonií Britského impéria.*“ (COLE 1977: 350)

stylem rurálních oblastí - venkova. Alpský folklór je specifický hlavně svými kostýmy a hudbou. Je velice podobný v celé alpské oblasti. Rozdíly se najdou víceméně pouze v barvách či střihu kostýmů a textech písní. Obojí se propojuje v různých folklórních souborech.

Kultura folklóru v Jižním Tyrolsku je, stejně jako v celém Tyrolsku a dalších alpských oblastech, úzce spjata s etnickou identitou. Je to právě ono pouto s půdou, jež tento vztah vytváří a také s ním spojené atributy rurální společnosti (těžký život, náboženství, chov skotu, pěstování vína, ruční řemesla).

Příkladem může být loučení s letními pastvami, které spočívá ve slavnostním odvádění dobytka do chlévů. Farmáři se ustrojí do svých tradičních jihotyrolských krojů a jsou následováni přihlížejícími. Tyto festivaly se dějí v různých údolích v různý čas, často spojené s datem nějakého významného světce (např.: Svatý Bartoloměj), ale zpravidla v období mezi srpnem a zářím. Jsou provázány s oslavami podobnými našim zabíjačkovým hodům, s průvody živé hudby a tanečními zábavami. Správný kroj má být ručně šitý. Skládá se u mužů z čepice, bot, podkolenek, tříčtvrtečních kalhot, košile, vesty a kšír. U žen jsou kostýmy často velmi podobné tradičním českým. Jižní Tyrolsko je svými sezónními farmářskými slavnostmi typické. Provincie se skrze ně snaží udržet a rozvíjet tradiční tyrolskou kulturu a zároveň povzbuzovat místní ekonomiku.

Důležitou součástí folklóru je hudba a tanec. Repertoár není opět příliš odlišný od sousedního rakouského. Písně vyjadřují a zprostředkovávají národní cítění nejen k Jižnímu Tyrolsku, ale třeba i k určitému údolí. Pro provincii jsou typické písně vztahující se k rodinnému prostředí. Základ folklórních souborů tvoří často celé rodiny (BOHLMAN 1996: 117). Je zajímavé, že jihotyrolský folklór sdílí i ladinská skupina, nikoliv však italská. Ladinské písně využívají více katolických a všelidských motivů, než ty německé, a opět se vymezují vztahem ke své půdě a rodnému údolí. Písně jsou zpívány ve standardní němčině (převzaté), dále převážně v jihotyrolském dialektu, ale také v ladinštině. Ladinský folklór dosahuje v poslední době rozmachu díky celkové revitalizaci etnika, ale i provinční finanční podpoře zaměřující se na kulturní cíle (BOHLMAN 1996: 210). Nacionální zaměření folklórních písní není samozřejmě jen výsadou Jižního Tyrolska a můžeme ho nalézt po celé Evropě. (BOHLMAN 2004: 122–124)

6.4.3. Ruční řemesla

Zaměření ručních řemesel souvisí opět s folklórem a historickým rurálním typem krajiny. Zpracování vlny, kůže nebo krajkářství jsou jihotyrolskými tradičními řemesly, ale nikterak obecně známými.

Řezbářství je jihotyrolským nejvýraznějším řemeslem. Mnohá vyřezaná díla jsou rozeseta po vesnicích a krajině (malé kapličky, kříže, sochy svatých nebo Andrease Hofera). Řezbářství údajně v provincii rozšířili Ladinové v 17. století. V té době sloužilo převážně k užitku (lžíce, talíře) a až později začalo hrát výraznější funkci jako prostředek obživy a uměleckého projevu. Tvorba se rozšířila na hračky, kolébky a sochy. V současnosti je řezbářství převážně závislé na cestovním ruchu. V každé vesničce o tisíci obyvatelích je nejméně jeden krámk s výtvy lokálního řezbáře.

Dalším pro provincii typickým řemeslem je vyšívání z pavího peří. Původ se datuje do 19. století a je nedílnou součástí zdobení tradičních krojů či postrojů pro hospodářská zvířata při festivalech. Opět se nejdříve jednalo spíše o přivýdělek pro farmáře v tomto řemeslu zběhlé. Až později se z tohoto vyšívání stala zvláštní řemeslná disciplína a v současnosti dokonce zaměstnání s pětiletým učebním oborem stvrzeným výučním listem. Vyšívá se bílým peřím z ocasů samců páva na látku nebo kůži. Výšivkami mohou být monogramy nebo erby na krojích, peněženkách a kabelkách. (SUEDITIROL, 2015)

6.4.4. Role kultury

Kultura nese a udržuje etnickou identitu. Zřejmé je, že během první poloviny 20. století zastávala kultura (náboženství, tradice, komunita) funkci nenásilného odboje proti fašistické nadvládě a tato funkce se určitě přenesla i do poválečných vyjednávání o autonomii. Zde se kultura stala vyjednávacím prostředkem. Na práva a ochranu etnických menšin se v té době začalo nahlížet jako na práva a ochranu základních lidských svobod. Jihotyrolští Němci získali právní zázemí pro zachování a růst své kulturní identity.

Je zajímavé, že ekonomicky silné Jižní Tyrolsko si zachovává velmi živý kulturní projev. V potaz musíme brát, že *„[s]polečenské trendy dnešní doby jsou v mnohém protikladné. Vedle posunu k unifikovanému, stále provázanějšímu celosvětovému systému působí i decentralizační koncepce, usilující o ožívování funkce a úlohy regionu a obce, a s tím související snahy o uchování kulturních „nik“.“* (ŠATAVA 2012: 16) Jižní

Tyrolsko je toho dobrým příkladem. Provincie s jedním z nejvyšších HDP na světě na první pohled určitě nepůsobí jako moderní technologické centrum.

Může to být způsobeno prostou existencí průniku jihotyrolské tradice rodiny a komunity úzce svázané s půdou a folklórem, tedy s provincií samotnou, a současného přetrvávajícího životního stylu části společnosti, která je v provincii stále aktivní (farmáři, pastevci, řemeslníci). Další důvod takto živé kultury vychází ze stále trvající snahy zachovat si odstup od většinové italské společnosti a vymezit se vůči ní. Nicméně „... kulturní hranice nejsou jasně vymezené ani nutně vždy neodpovídají hranicím etnickým.“ (ERIKSEN 2012: 68), což můžeme vidět na zřejmém prolínání jihotyrolské německé a ladinské kultury. Na druhé straně je jednoznačně oddělena kultura německá – rurální a kultura italská – urbánní. Dalším důvodem bujného rozvoje kultury je zajisté cestovní ruch. Jižní Tyrolsko je známé určitým typem krajiny a korespondující architekturou, obyvatelstvem a životním stylem. Tento lidový – folklórní rámec kultury láká mnoho turistů: „Menšinový jazyk a kultura mohou sehrát významnou roli i při vytváření nebo ožívování regionálního vědomí. V rámci těchto snah i v souvislosti s turistikou však není žádoucí spoléhat se pouze na folklorismus, neboť hrozí nebezpečí plné komercializace.“ (PÖTTLER a KAMMERHOFR a AGGERMANN 1994 IN ŠATAVA 2012: 99) Mohlo by tedy dojít k tomu, že by se některé prvky kultury, v užším pohledu folklóru, staly pouhým divadlem pro návštěvníky Jižního Tyrolska.

6.5. Autonomie a identita

Statut autonomie může mít mnoho podob a sám může být projevem naplnění snah o sebeurčení určité skupiny lidí – menšiny vůči jinému subjektu/skupině lidí. V odborné literatuře panuje konsenzus, že nejlépe definoval menšinu Capotorti (1979: 96). V překladu Hrocha (2009: 32) je menšina podle Capotortiho: „... skupina početně slabší než zbytek obyvatelstva státu, nacházející se v nedominantním postavení, jejíž příslušníci – coby občané daného státního útvaru – mají etnické, náboženské nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva, a vykazují, byť pouze implicitně, smysl pro sounáležitost zaměřený na uchování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka.“ Takto jsme si již jihotyrolské Němce vymezili. Význačným prvkem etnické identity je však i samotný správní rámec – autonomie oblasti, kterou obyvatelé, převážně jihotyrolští Němci, dlouhou dobu budovali a bojovali za ni.

Brunner a Küpper (2002: 17–20) sestavili jistou „hierarchii“ menšinových práv, která popisuje jejich rozpětí dosažitelné menšinou, pokud se tato snaží vyhnout asimilování většinovou společností. Jako první zmiňují „nediskriminaci a rovná práva“. Stav, kdy nemá menšinový statut dopad na její členy. Dále „speciální práva“, jejichž základem jsou práva individuální, zajišťující udržení menšinové kultury, jazyka, zvyků a víry. „Autonomie“, další na žebříčku, znamená stav, kdy menšina dosáhla skrze svá práva sebeurčení a jsou jí svěřeny kompetence a odpovědnost. Posledním stupněm v hierarchii je „kladné jednání“ v dikci většinové společnosti, která se cítí odpovědná za menšinu a svěřuje jí více práv než má ona sama (odpuštění volební klauzule, vyučování k toleranci). Stupeň „autonomie“ v této hierarchii zcela jistě představuje případ Jižního Tyrolska. Muselo si projít dvěma předcházejícími stupni a snaží se dosáhnout onoho posledního. Autonomie se může vztahovat k území – „územní autonomie“ (případ Jižního Tyrolska) nebo k samotným členům minority – „osobní autonomie“ (německé menšiny jinde na území Itálie).

Všeobecně jsou informátoři se současnou autonomií a stavem provincie spokojeni a zdůrazňují její důležitost. Jsou vděční za vysokou životní úroveň a nízkou nezaměstnanost. Výhrady směřují převážně k proporcionálnímu systému. Výpovědi se často příliš neliší od této: *Pro mě je současná forma autonomie dostatečná. To znamená, že jsem spokojený. Také bych chtěl, aby si naši politikové přáli v některých záležitostech méně autonomie. Chtějí například svou vlastní poštovní službu a další věci. To mi připadá hloupé. Proporcionální systém má výhody i nevýhody. Problém s tímto typem systému, který já shledávám, je, že lidé občas dostanou práci, i když jsou méně kvalifikováni než jiní. Takže nejdůležitější věcí je jazyk a ne vaše dovednosti.*“ (Inf. 13)

6.5.1. Vztah mezi menšinami

„Územní autonomie“ je přiznána oblasti obývané menšinou (např. v rámci státu) se svěřeným speciálním statutem, který slouží ve prospěch této menšiny. Tato menšina musí být na tomto území většinou, aby byla schopna užívat svých práv v demokratickém zřízení. Jinak by tento statut neměl význam. Autonomie může nabývat v rámci státu mnoho podob: místní orgány, autonomní obvod, provincie nebo stát ve federálním zřízení. Musí však poskytovat menšině více práv, než kterými disponují obdobné správní jednotky většinové populace – například uznání menšinového jazyka oficiálním (BRUNNER a KÜPPER,

2002: 21–22). Snaha dosáhnout jistého souboru práv pro ochranu a rozvoj jihotyrolské etnické identity je považována za téměř naplněnou a je takto vnímána všeobecně. „*Jižní Tyrolsko je bráno jako model pro další menšiny a řešení etnických konfliktů v Evropě.*“ (RIEHL a HAJEK, 2011: 210) Neřeší však všechny problémy. Respektive můžeme postřehnout některé nově vznikající.

Autonomie je zaměřena na jednotlivé jazykové skupiny a jejich práva. „*Poměrné zastoupení a dvojjazyčnost představují nejen náhradu za fašistické křivdy vůči jihotyrolskému obyvatelstvu, ale i reálný základ pro lepší pochopení a lepší spolupráci mezi jazykovými skupinami a záruku v podstatě nesporného, ale přesto jen pouhého, rozdělení míst ve veřejné správě.*“ (PETERLINI, 1997: 182) Jazyk bohužel společnost jednoznačně segreguje. Člověk se deklarováním svého přiřazení k jazykové skupině dostává do společnosti ve společnosti. Tato síť jazykových práv, norem, garancí a prostředků reguluje vlastně veřejný a do určité míry i osobní život. Jednotlivé jazykové skupiny si vybudovaly svoje separované struktury a instituce. Separované školy, odbory, politické strany, zájmové kroužky a asociace, výbory, knihovny, média či kostely (CARLÁ, 2015: 69). Jihotyrolská společnost funguje na bázi separovaných životů jazykových/etnických skupin. Na bázi separovaných etnických identit, které existují v ostrém vymezení My/Oni. Díky kombinaci proporcionalního systému a jazykových práv se tyto životy ani nemusí potkat. Nemusí se prolínat či podporovat nějakou vzájemnou výměnu. Etnické identity jsou tedy vzájemně exkluzivní⁷⁷. Výjimkou z pravidla je vztah německé a ladinské skupiny, která našla shodu v politické a kulturní sféře. Vztah vychází z geografické polohy, sdílené po dlouhá staletí. Došlo tady k jistému vzájemnému splynutí a přivyknutí obou etnických skupin⁷⁸. Ve 20. století vztah pokračoval v symbióze – SVP využívala ladinskou skupinu jako další páku v politických jednáních, relativně nepatrná ladinská skupina měla zase reálnou šanci získat svá práva. Jak píše Carmen Rubatscher

⁷⁷ Výchle zmíněný Alexander Langer popisoval 60. a 70. léta jako „*skvělé okamžiky*“, kdy se německá skupina cítila již silná a italská ještě ne oslabená. Bylo to podle něj období etnické spolupráce při stavění dvoj/trojazyčné společnosti, která vystřídala poválečná léta dominantního německého zápasu o přežití. (SCHWEIGKOFER, 2000, str. 67)

⁷⁸ Reakce celkově spokojeného ladinského mluvčího k situaci v Jižním Tyrolsku: „*My [rodina] se máme dobře. A myslím, že všichni Ladinové tady [město St. Ulrich]. Je nás tady většina a o všem si vlastně rozhodujeme sami. Nemůžeme si stěžovat. Samozřejmě za to může hlavně zimní sezóna. To pronajímáme celé druhé patro lyžařům. ... Byl jsem dlouho členem zastupitelstva za SVP a nebyl žádný problém. Někaké problémy byly kvůli přidělení peněz z provinčního rozpočtu pro obec Val Gardena, ale nic zlého. S Němci se dohodnout dá vždycky. Italové tu vlastní pár hotelů a s nimi je to horší, ale nic vážného.*“ (Inf. 9)

(2000: 3): „*Protekcce Ladinů v Jižním Tyrolsku je vlastně vedlejší účinek vysokého stupně ochrany poskytnuté německé menšině (většině v provinčních hranicích).*“

Jihotyrolští Němci na jihotyrolské Italy často nahlíží jako na sjednocenou komunitu. Není to však úplná pravda. Od svého příchodu do provincie tvoří jihotyrolská italská skupina rozdrobenou a nesjednocenou komunitu s mnoha kořeny. Nebyla si v minulosti schopna zajistit jednoznačnou politickou reprezentaci a rozvinout svou jihotyrolskou kulturu. O kultuře toto tvrzení stále platí, nicméně politicky se Italové v určité míře semknout schopni byli (i když formou neofašistického hnutí) a jsou schopni i nyní (spíše na úrovni obcí než provincie⁷⁹). V očích německé skupiny jsou Italy, protože mluví italsky (SCHWEIGKOFER, 2000: 67). Pravděpodobně je pro německou skupinu lehčí se vůči italské vymezit. Definovat sama sebe a udržovat jasnou hranici (etnickou i geografickou), jejíž překročení by mohlo znamenat oslabení vlastního postavení⁸⁰. Nutnost vymezení lze vyčíst z odpovědí informátorů, kteří podporují nezávislost Jižního Tyrolska: „*Chci, aby bylo Jižní Tyrolsko absolutně nezávislé. SVP to doopravdy nechce. Myslí si, že současná autonomie je správné řešení. To ale nezvažují možnost, že Itálii stačí malá změna v jejich ústavě a „pápa autonomie“.*“ (Inf. 4) Zde si můžeme všimnout spojení „*jejich ústava*“, což jednoznačně ukazuje vztah velké části německé skupiny k centrální vládě. Skupina se musí vymezit v souboji o politickou moc ve vztahu k místnímu obyvatelstvu, ve vztahu k centrální vládě. A ani v dnešní době se nedá vyhnout konfliktním situacím⁸¹. Na druhou

⁷⁹ Příkladem může být „Památník vítězství“ na „Vítězném náměstí“ v Bolzanu (včetně nápisu na památníku: „*Zde jsme vztýčili hraniční značení naší otčiny. Odtud budeme učit ostatní jazyku, právu a umění*“). Oboje bylo zřízeno za Mussoliniho vlády a již dlouho bylo trnem v oku místním Němcům. V roce 2002 koaliční zastupitelstvo obou jazykových skupin rozhodlo o přejmenování náměstí na „Náměstí míru“, což rozezlilo italské pravicové strany, které si vyžádaly referendum. Výsledkem referenda bylo obnovení původního jména (v té době tvořila italská jazyková skupina 72 % obyvatelstva, 62 % hlasovalo pro obnovení). Veřejnost se v podstatě zastala fašistického symbolu. (BENEDIKTER, 2012, str. 113)

⁸⁰ Dobrým příkladem je situace odehrávající v období poslední změny Autonomního statutu v roce 2001. Italský školský systém požadoval výuku některých předmětů v němčině, pro zlepšení přetrvávajícího problému nedostatečné znalosti němčiny italskými mluvčími. Tato výuka se po roce 2001 praktikuje. Nicméně tehdy někteří němečtí politici zaujali zamítavé stanovisko. Báli se „infiltrace“ německé jazykové skupiny a následné nutnosti zavádět zrcadlově obrácenou praxi na německých školách. (SCHWEIGKOFER, 2000, str. 69–70) Jejich odůvodnění se může zdát absurdní, jelikož výsledek této výuky by byl pro většinovou německou společnost pozitivní – lepší znalost němčiny mezi italskou menšinou, ale je dobrým příkladem mezietnického kontaktu v Jižním Tyrolsku.

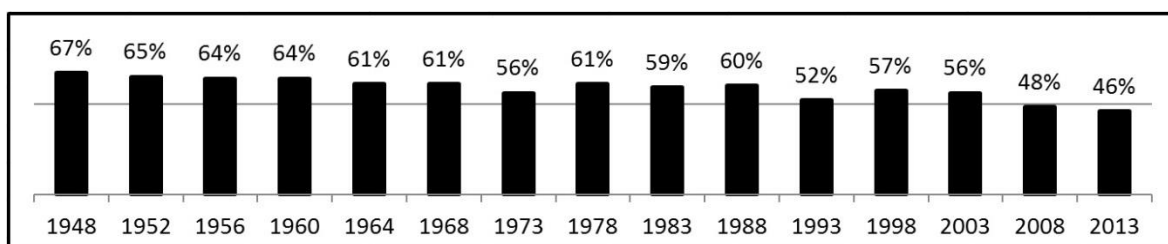
⁸¹ Dalším příkladem mezietnického „střetu“ může být spor o značení turistických stezek. Podle Autonomního statutu musí být všechno značení dvoj/trojazyčné. Italská skupina si v roce 2009 stěžovala na chybějící italskou variantu překladu na označeních rozmístěných Jihotyrolským alpským klubem (Alpenverein Südtirol). Podle německé strany klub není a ani nezprostředkovává funkci provinční veřejné instituce, která by tak musela činit. Dále také klub ve skutečnosti pouze obnovuje značení do původního stavu před obdobím fašismu, kdy byly názvy míst uměle vymyšleny. Italská strana zmiňovala, že klub byl najat provinční správou, aby z veřejných prostředků rozmístil dané značení. Diskuze se dostala až do tisku a přerostla v další

stranu, někteří informátoři označují obavy o omezení autonomie jako bezpředmětné: *Spousta „hloupých“ lidí si myslí, že autonomie je v nebezpečí, ale je chráněna mezinárodním právem. Oni se spíš snaží dramatizovat situaci a získat popularitu.“ (Inf. 6)*

Každopádně se v Jižním Tyrolsku profiluje nová etnická identita – jihotyrolská. Její transformace z německé identity vychází převážně z historického vývoje autonomie a interakce s ostatními menšinami/většinami. Mnoho informátorů se považuje za Jihotyrolany (pak za Tyrolany a dále pak Rakušany/Němce v Itálii⁸²).

6.5.2. Politická reprezentace

Významnou funkci v současné podobě provincie zastává SVP. V nadsázce se dá říct, že Autonomie je jejím dílem. Vztah pravicové SVP s obyvatelstvem je unikátní. Odpovědnost nese od konce 40. let. V dominantním postavení byla v rozmezí let 1948 a 2008. V současnosti má většinové postavení v koaliční vládě. Od svého vzniku si dokázala zajistit exkluzivně jihotyrolský německý a ladinský elektorát. Vedlejším účinkem tohoto exkluzivního vztahu je nacionalizace určité části italské části společnosti. Jiné strany se v podstatě neprosadily nebo zastupují menšinové pozice. SVP ovládá provinční i obecní orgány (výjimkou je italské Bolzano, ladinské obce a několik dalších obcí) a hraje tedy roli „demokratického hegemonu“ v sociopolitické sféře Jižního Tyrolska (PALLAVER, 2005: 191). Nicméně řada informátorů její vládnutí označuje jako výhodu, jelikož je „stabilní“.

Graf 2 – Výsledky SVP ve volbách do provinčního parlamentu (DABIS, 2014)

Elektorát SVP, včetně 70 tisíc členů strany, se svým odevzdáním hlasu etnicky klasifikuje. Ba co víc, na odevzdání hlasu SVP se nahlíží jako na etnickou/národní povinnost. Jihotyrolský občan se tímto hlasem vymezuje vůči italské skupině a posílá

kauzy (adresy v telefonních seznamech, předpisy od lékaře). (RIEHL a HAJEK, 2011, str. 222) Tyto případy ukazují na jistou zmatenost a stálou rozpolcenost jihotyrolské společnosti v diskurzu o dvojjazyčnosti.

⁸² Jsou zde i proevropské výjimky: „Když se mě někdo zeptá, odkud jsem, odpovím, že jsem Ital. Ale Italem se moc necítím. Radši se označuji za Evropana.“ (Inf. 3) nebo „Považuji se spíše za světoobčana.“ (Inf. 12)

vzkaz centrální vládě o sounáležitosti německé komunity v Jižním Tyrolsku. Samotná SVP sounáležitosti ve volbách vždy využívala a v občanech ji probouzela. Takto probíhala kampaň v 90. letech se sloganem „*My Jihotyrolané*“ a plakáty s politiky oblečenými v tradičních krojích. Můžeme si opět povšimnout vymezení My/Oni. My – „bránící se komunita“ proti Oni – „ohrožující element“. Stefano Fait (2011: 233) nebo Anny Schweigkofler (2000: 68) se domnívají, že strana vlastně musí udržet etnicky segregovanou společnost, protože by jinak přišla o svůj elektorát a svou výsadní pozici. Její postup je tedy i v dnešní době opodstatněný. Nicméně její elektorát se v posledních letech rozdrobuje právě kvůli vzrůstající důležitosti jihotyrolské identity pro imigranty a hlavně narozené Jihotyrolany s neurčitou/smíšenou jazykovou identitou. V roce 1991 tato skupina tvořila 18 tisíc lidí. V roce 2011 už 52 tisíc (BENVENUTO, 2013: 19). Těžko říci, jak bude na tuto skupinu „*bez kořenů*“ v budoucnu pohlíženo. Jak píše Gellner (2002: 92): „*Jestliže kořeny dělají člověka tím, čím je, a propůjčují mu elán i autenticitu, je logické, že být bez kořenů je tím největším ze všech hříchů. Výrazy jako „vykořeněný“ a „kosmopolitní“ s sebou nesou nejpotupnější konotace.*“ Takto je totiž tato skupina občas vnímána. SVP se proti ní jasně vymezuje. Předseda strany pronesl v souvislosti s touto „neurčitou“ skupinou v roce 2011 následující: „*Pokud uznáme čtvrtou skupinu, tak to nikdy neskončí. Budeme muset přidat Albánskou skupinu, Indy a tak dále.*“ (CARLÁ, 2015: 79) SVP se také v kampani vymezuje hesly podobnými tomuto: „*Čím více se oddělíme, tím lépe si budeme rozumět.*“ (RIEHL a HAJEK, 2011: 216) Vyvine si tato skupina novou etnickou identitu? Nebo je základem nové jihotyrolské identity?

SVP svůj volební program příliš nemění a její cíle v otázce migrace jsou spíše antiimigrační. Populistická hesla typu „*rozprodávání domoviny*“ či „*bránění domoviny*“ (PALLAVER, 2005: 200) tuto politiku jasně definují. Zaměření SVP je tedy etnické, ale zároveň cílí na všechny sociální skupiny jihotyrolských Němců díky zdůrazňování pocitu sounáležitosti a etnické identity. Jedná se tedy v podstatě o etnickou stranu, která zastupuje voliče napříč německou společností („pravo“ x „levo“ politického spektra), protože jejím hlavním cílem je zachování a rozšiřování autonomie/etnické identity (jazyku, kultury, tradicí). „*SVP volíš, protože nic jiného nemůžeš. [SVP] je součástí Tyrolska. Ani před volbami nevybírám koho volit. ... Koaliční vlády se pak dohadují, takže lidé volí tak, aby SVP dostala přes 50 %. To se jí teď moc nedaří, ale lidé volí dál. No, a já taky.*“ (Inf.

14)⁸³ SVP zastupuje své voliče také v bilaterálním jednání s italskou vládou. Tato její už historicky tradiční role může být její vizitkou. SVP tedy získává svou legitimitu skrze etnickou identitu jihotyrolských Němců, svého elektorátu, a zpětně ovlivňuje etnickou identitu obyvatelstva Jižního Tyrolska. „*Mám mnoho kamarádů, kteří nejsou rádi, že jsme součástí Itálie. Ti volí SVP. [SVP je nyní oficiálně proti odtržení a samostatnosti provincie, ne?] To ano, ale... Jsou proti oficiálně. Občas někdo z nich [členů strany] prohlásí, že do Itálie nepatříme. Já je nevolím, ale řekl bych, že pro provincii dělají hodně.*“ (Inf. 1)

6.5.3. Vliv hospodářství

Jižní Tyrolsko, jako součást ekonomicky nejsilnějšího regionu, se nachází ve velmi dobré hospodářské situaci. Většinu svých daní může přerozdělovat. Nezaměstnanost téměř neexistuje v porovnání se zbytkem Evropy. Perspektiva do budoucna je pro německou skupinu pozitivní díky stále rostoucímu podílu obchodu, průmyslové výroby a cestovního ruchu. Zaměření německé (a ladinské) skupiny na rurálních oblastech hospodářství slouží jako jeden z nástrojů cestovního ruchu a německé i ladinské obce se přímo stávají turistickými centry. Vedle tradičního zdroje příjmu – zemědělství – se německé skupině otevírá další sektor hospodářství (lyžařské areály, hoteliérství a restaurátérství, agroturistika). Kromě těchto pracovních příležitostí zaujímá velkou část pracovního trhu také veřejná správa.

Nicméně SVP se snaží podporovat tradiční sektory hospodářství – zemědělství a lesnictví, ačkoliv se na celkovém HDP a zaměstnanosti podílejí jen malou měrou (PALLAVER, 2005: 200). Je to opět způsobeno politickými cíli strany⁸⁴. Etnická identita

⁸³ Zajímavou stranou v jihotyrolském prostředí jsou Zelení. Jejich elektorát se proporcionalně skládá ze všech tří jazykových skupin. Stejný informátor: „*Hodně mladších teď volí „Zelené“.* Jsou pro zachování krajiny, rozvoj zemědělství a „zeleného“ turismu. Farmy a tak. A co vím ze školy, tak je volí i hodně mladých Italů ... a Ladinů.“ (Inf. 13) Sympatie k Zeleným vyjádřilo více mladých informátorů.

⁸⁴ Itálie je známa hospodářským dělením na „bohatý“ Sever a „chudý“ Jih (plus „neutrální“ Střed). Tento rozdíl vytváří mezi italskými regiony tření. Sever argumentuje doplácením na jižní regiony – sever se skutečně podílí více jak 50 % na státním HDP – a tato frustrace se začátkem 90. let přenesla z veřejného života do politického. Politická strana *Liga severu za nezávislost Padánie* (Lega Nord) má svůj cíl v názvu – nezávislost Severu – Padánie v rámci nové italské federace (název Padánie je odvozen od řeky Pád). Strana je populární v regionech Benátsko, Lombardie, Furlansko-Jutské Benátsko, Piemont a v dalších. Aktuálním cílem strany je fiskální reforma, která by severním regionům zaručila hlavně daňovou svobodu, jakou má Jižní Tyrolsko. Motivy strany jsou často označovány jako populistické až rasistické/anti-imigrační. I přesto je strana zastoupena v italském parlamentu, senátu a ve všech severních regionálních/provinčních parlamentech kromě Jižního Tyrolska. Důvod je jasný – vychází z faktů uvedených výše. Jižní Tyrolsko se chlubí nadprůměrnou ekonomikou, určitou daňovou svobodou, SVP má trvale dominantní postavení a veřejnost vyjadřuje převážně kladný postoj k zachování současné autonomie (TAMBINI, 2001, 39–50). SVP nemá, i

je podporována nepřímo ekonomicky. Dosažení této úrovně autonomie nepřináší užitek pouze německé nebo ladinské skupině. Italská skupina, hlavně v provincii Tridentsko, díky speciální formě autonomního statutu žije na území s vysokou životní úrovní, které dokáže daleko pružněji, efektivněji a rychleji reagovat na potřeby svých občanů prostřednictvím svěřených pravomocí. Nicméně její koncentrace v urbánních oblastech nezaručuje příliš mnoho jistých pracovních příležitostí kromě veřejného sektoru.

Jižní Tyrolsko se snaží vydělat na své poloze mezi Itálií a Rakouskem, mezi „jihem“ a „severem“ Evropy. Celkově se profiluje jako velmi moderní evropský region s jasnou politikou, což láká zahraniční investory a návštěvníky. Gellner píše (2002: 129): *„Ke stabilitě a kontinuitě musíme připočíst blahobyť. Lidé, kteří žijí v hojnosti a kteří především sami věří, že se jejich situace nejenom velmi brzy zlepší, ale zlepšovat se nepřestane ani v budoucnu, mívají tendenci chovat se jinak než lidé, jejichž postavení se zhoršuje a podle všeho se bude zhoršovat i nadále – nemluvě o lidech, jejichž situace je beznadějná. První s mnohem nižší pravděpodobností než druzí podlehnou pokušení násilného chování, a daleko spíše tak uchrání svůj svět před nebezpečím rozkladu.“* Nicméně redistribuce bohatství v rukou německé skupiny může vyvolat budoucí nestabilitu v provincii. Ekonomickou a z ní vycházející sociální, případně v obráceném pořadí.

Jak píše Šatava (2009: 98), pokud se stane jazyk *„jasnou ekonomickou výhodou, šancí na úspěch na trhu práce“* posiluje to jeho prestiž a význam. Prestiž a význam němčiny je v evropském měřítku neoddiskutovatelná. Němečtí mluvčí by po dokončení středoškolského vzdělání měli být dvojjazyční (italština), trojjazyční (ladinština) až čtyřjazyční (angličtina). Krom dvojjazyčné pracovní jistoty na provinčním trhu práce, získává německá skupina ekonomickou výhodu překračující hranice. Ačkoliv se proporcionální systém jeví z ekonomicko-sociálního pohledu jako kladný, může mít i nepříjemné dopady: *„Proporcionální systém může způsobovat negativní věci. Například, když se dobrý doktor s rakouskými [pozn. jihotyrolsko-rakouskými] kořeny uchází o místo ve veřejné nemocnici, radši vezmou špatného italského doktora, protože už mají dostatek doktorů s rakouskými kořeny. To je jeden z důvodů, proč mnoho doktorů raději pracuje v okolí Jižního Tyrolska, třeba v Innsbrucku.“* (Inf. 7)

přes velmi podobné cíle, zájem na spolupráci s Ligou. Jižní Tyrolsko si ponechává zajímavý nezávislý politický status a odstup v rámci celé Itálie, a to na základě své hospodářské situace.

6.5.4. Role autonomie

Autonomie neřeší fungování multietnické společnosti. Spíše je zaměřena na jednotlivé menšiny a zachování jejich etnických identit. Ačkoliv je tedy schopna pružně a efektivně reagovat na ekonomické a všeobecné společenské otázky, soužití jednotlivých částí společnosti nezprostředkovává. Je zřejmé, že (spolu související) klidná politická a ekonomická situace je jedním z předpokladů bezkonfliktního prostředí. Pokud obyvatelstvo provincie nemusí bojovat o zdroje, ke konfliktům nedochází. Nebezpečí však může vycházet z dominantní role německé skupiny v provincii. Většinová německá identita se stává prostředníkem k ekonomickému rozmachu provincie, což může být negativně vnímáno skupinou italskou a vést k budoucím konfliktům ve větším měřítku.

Neměnnost stavu segregace je pravděpodobně zakořeněna ve velmi konzervativním smýšlení obyvatelstva, které má svůj kulturní základ v rodině/komunitě a katolicismu. V podstatě všichni informátoři nad 40 let věku se vyslovovali pro zachování současného stavu, jeho nutnost a vyjadřovali strach z další, i neitalské, imigrace. Naopak všichni informátoři pod 40 let zastávají absolutně opačný postoj: *“Spousta lidí [jihotyrolští Němci] si hrozně na svém původu potrpí. On je Němec, jeho děti jsou Němci, jeho vnoučata jsou Němci. Taky je spousta lidí xenofobních. Když se stane něco špatného, hlavně v malých vesnicích, krádeže nebo nějaké násilí, prvními obviněnými jsou cizinci. Většina vesnic není k cizincům přívětivá. Obzvláště, když jsou z východních zemí. Spousta problémů vzniká tak, že jim lidé nevěří.”* (Inf. 14)⁸⁵ Může to být zase zdůvodněno všeobecným liberálním smýšlením mladších lidí a/nebo potřebou řešit zásadní otázky jazykové identity ve smíšených rodinách. Zatímco ročníky 70. let byly ještě vychovány rodinami bojujícími o sebeurčení a sebeuvědomění – autonomii, mladší ročníky již vyrostly v zabezpečené autonomii. Nepůsobil na ně strach ze ztráty svých práv a dokonce mohly rozvíjet svou vlastní jihotyrolskou identitu. Tato identita se směrem k autonomii dělí na tři proudy. Jednomu stačí současná autonomie v rámci Itálie a chce ji takto dále rozvíjet. Tento postoj zastává i SVP. Druhý směr vede k absolutní nezávislosti. Třetí směr, usilující o připojení k Rakousku, v posledních dvaceti letech ztratil na síle. To potvrdily i informátoři.

Kdo všechno však tuto jihotyrolskou identitu sdílí? *„Identity se mohou měnit s tím, jak se mění společnosti, a nepochybně nejsou tak „niterné“, osobní a neměnné, jak někdy*

⁸⁵ Další výpověď jiného informátora: *„Velká část lidí, ignorantů, nenávidí cizince, protože si myslí, že nám kradou práci a jsou jedinou příčinou kriminality a žijí z našich peněz, což není pravda.“* (Inf. 3)

můžeme na základě zdravého rozumu považovat za samozřejmé. Systémy sociální klasifikace a principy inkluze a exkluze vždy vytvářejí určitý řád, ale konkrétní druh řádu souvisí s určitými aspekty širšího sociálního systému, který zahrnuje mocenské vztahy a možnosti sociální mobility.“ (ERIKSEN, 2012: 108) Koho považují jihotyrolští Němci za jihotyrolské Němce? Je jím dítě smíšeného páru? Tady mluvíme o „jihotyrolské“ identitě svázané s německou skupinou. Můžeme však do ní zahrnout i skupinu ladinskou či dokonce italskou? Tyto úvahy by bylo třeba dále zkoumat.

Etnický konflikt vedl k rozdělení společnosti na jazykové části, výměnou za jeho ukončení. Zvláštní je, že tato situace přetrvává i po tolika desítkách let. Jednotný boj za práva a autonomii prostřednictvím SVP je tedy jedním ze znaků etnické identity jihotyrolských Němců. Zároveň je to však překážka v docílení vskutku multietnické společnosti, jejímuž příchodu se Jižní Tyrolsko nemůže vyhýbat donekonečna. Místo toho, aby SVP této budoucnosti šla naproti, snaží se o pravý opak. Udržení své pozice a jazykově/etnický rozdělené společnosti. Musíme pamatovat, že „... *eticita může být fluidním a víceznačným aspektem sociálního života ...*“ (ERIKSEN, 2012: 65) a omezovat tento oprávněný a přirozený aspekt není z lidsko-právního hlediska správné. Tato rovnováha založená na reparaci za, ač bolestivé, ale nyní již vzdálené období přestává v dnešní době zastávat svůj účel. Nicméně, jak píše Gellner (2002: 127): „*Musíme mít vždy na paměti, že při etnických střetech obecně neexistují žádná řešení ani odpovědi. Některá řešení mohou být viditelně nespravedlivější než jiná, žádná však nejsou spravedlivá.*“

Výpovědi mladé generace informátorů nakloněné imigraci a smíšené jazykové identitě nasvědčují možné změně jak v identitě německé jazykové skupiny, tak v autonomním statutu, která nemusí být příliš vzdálená. Navíc většina mladší generace se již považuje za Jihotyrolany. Smith (1991: 13–14) popisuje národy jako „*územně ohraničené jednotky obyvatelstva*“ jež se skládají z členů, kteří „... *sdílejí společnou masovou kulturu a společné historické mýty a vzpomínky ...*“, dále pak práva a povinnosti ve společném právním systému s danou ekonomikou. Mohli bychom tedy obyvatele Jižního Tyrolska označovat za národ? Některé reakce informátorů tomu mohou nasvědčovat. I to by však vyžadovalo podrobnější zkoumání. Na základě výše uvedeného můžeme konstatovat, že anexe a následný proces budování autonomie vytvořily novou geograficky vymezenou jihotyrolskou identitu, jež se stala přirozenou součástí společnosti, a na níž jsou mnozí její nositelé hrdí.

7. Závěr

Jižní Tyrolsko je územím zřetelně definovaným dvěma zásadními prvky – jihotyrolskými Němci a autonomním statutem. V předcházejících podkapitolách „*Role ...*“ byl „doslova intimní“ vztah německé identity a autonomie podrobně rozebrán. Jihotyrolští Němci si zajistili etnická práva a vedle toho prohloubili i svou etnickou identitu. Identitu, která byla po dlouhá léta generačně předávána. Na stejném území, ve stejném prostředí, podobnými lidmi.

„Jak se projevuje historický vývoj regionu v souvislosti s autonomií na identitě Němců?“ Hrůzy první poloviny 20. století se podepsaly i na jihotyrolských Němcích. Zřejmě do tohoto období můžeme datovat začátek onoho prohlubování identity. Jednoduše definovaná rurální společnost (tradiční zemědělský způsob života řízený katolicismem) musela reagovat na vnější agresivní vlivy. Musela se více semknout a skrze svou kulturu a jazyk se začít vůči těmto vlivům vymezovat. Jazyk se náhle stal odlišujícím prvkem. Jeho uživatelé byli skrze něj vázáni k sobě a on začal být významným faktorem v nově uspořádané společnosti. Perzekuce tohoto jazyka a dalších kulturních prvků jen utužovala pouto k nim. V poválečném období dostala konečně německá skupina šanci k zajištění své identity. Nebyla to šance, kterou by si svobodně vybrala, ale i tak se jí chopila. Autonomie byla a je prostředkem k ochraně skupinových práv. Její požadovaný stav nebyl dosažen bez problémů a retrospektivní pohled německé skupiny na toto období není zcela kladný. I přes tyto problémy se k autonomii dospělo kooperací, což zajistilo fungující multietnickou společnost. Jihotyrolští Němci v 70. letech konečně ztratili většinu obav z italské asimilace. Nadále však na svém právu na sebeurčení pracují. Separatistické nálady postupně společnost opouští a ta se přiklání k Jižnímu Tyrolsku jako ke svébytné územní jednotce.

„Jak se projevuje soužití s Italy a Ladiny v souvislosti s autonomií na identitě Němců?“ Ekonomický rozmach provincie zajistil ideální prostředí pro rozvoj a povzbuzení etnické identity. To, co bývalo rakouské či tyrolské je nyní jihotyrolské. U německé skupiny se vyvinulo jisté národní cítění, které se stalo součástí její identity. Nastavený systém, jazykově dělicí společnost, však zamezuje, aby toto cítění bylo vskutku celojihotyrolské. Němci, ačkoliv o sobě převážně mluví jako o Jihotyrolanech, jsou nuceni se v tomto systému stále vymezovat vůči dalším jazykovým skupinám. Snaží se o to právě

utužováním své kultury – tradic prolínajících křesťanskou víru s blízkým vztahem k rodné zemi. Ačkoliv jsou jazykové skupiny v současné době jednoznačně odlišitelné, postoj mladších generací napovídá, že vývoj pravděpodobně povede k výraznějšímu prolínání a vytvoření jakési multikulturní jihotyrolské společnosti.

„Jak se projevuje hospodářská situace v souvislosti s autonomií na identitě Němců?“
Krajinný ráz a poloha provincie v evropském prostoru společně s dvojjazyčností obyvatelstva determinuje velmi solidní hospodářskou situaci provincie. Ta se projevuje spokojeností jihotyrolských Němců se současným stavem a jejich často vyjadřovaným vděkem. Tradičně rurální společnost se postupně ekonomicky orientuje na činnosti spojené s cestovním ruchem. Oboje je úzce svázáno s německou identitou, jelikož právě ona se stává základním kamenem jihotyrolského image přitahujícího návštěvníky z celého světa. Zemědělství a lesnictví, hrající v tomto procesu důležitou roli, je provinční vládou významně podporováno právě z tohoto důvodu. Také hospodářský vývoj Jižního Tyrolska určitou měrou přispívá k uchování etnické identity Němců a zaručuje její kontinuitu.

„Definuje boj o autonomii identitu Němců v Jižním Tyrolsku? Pokud ano, jak?“
Nyní jsou jihotyrolští Němci jazykově vymezenou skupinou. Nejen v samotné provincii, ale díky dialektu i vzhledem k dalším německým etnikům. Ochrana jejich jazyka je pro ně zásadním tématem. Typické je silné pouto k rodině, komunitě a půdě. Ačkoliv se v současnosti vytrácí, je stále přítomno, například při tradičních svátcích s křesťanskou a rurální tematikou. O těchto svátcích vychází na povrch onen folklórní projev kultury, kterým je Tyrolsko známé. Slouží k vymezení se proti italské většině. Autonomní statut toto všechno umožňuje, zastřešuje a úzce propojuje historii se současným stavem provincie. Proto je třeba si uvědomit, že vše popisované v této práci představuje v určitém směru a v určité míře součást etnické identity Němců. Etnická identita tedy zahrnuje i samotnou autonomii, jelikož z ní částečně vychází, a naopak autonomie z etnické identity jihotyrolských Němců taktéž vyrůstá.

8. Seznam literatury

- ABEL, Andrea, Chiara VETTORI a Doris FORER. Learning the Neighbor's Language: The Many Challenges in Achieving a Real Multilingual Society – The Case of Second Language Acquisition in the Minority–Majority Context of South Tyrol. *European Yearbook of Minority Issues Online* [online]. 2012-01-01, vol. 9, issue 1, s. 271-303 [cit. 2015-03-09]. DOI: 10.1163/22116117-90000012. Dostupné z: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/22116117-90000012>
- ALCOCK, Antony. *The South Tyrol Autonomy, A Short Introduction*. [online] County Londonderry, Bozen/Bolzano: University of Ulster Northern Ireland, 2001. Dostupný z WWW: <http://www.provinz.bz.it/en/downloads/south-tyrol-autonomy.pdf>
- ALCOCK, Antony. Trentino and Tyrol: From Austrian Crownland to European Region. In: DUNN, Seamus a T. G. FRASER. *Europe and ethnicity: The First World War and Contemporary Ethnic Conflict*. New York: Routledge, 1996, s. 65-84. ISBN 0-415-11996-0.
- ARZOZ, Xabier. *Bilingual Higher Education in the Legal Context: Group Rights, state Policies and Globalization*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012, ix, 362 p. Studies in International Minority and Group Rights, v. 2. ISBN 978-900-4228-061.
- BENEDIKTER, Thomas. Direct Democracy and Linguistic Minorities in Switzerland and South Tyrol: A Comparison. In: MARXER, Wilfried. *Direct Democracy and Minorities*. Wiesbaden: Springer VS, 2012, s. 106-122. ISBN 978-3-531-94304-6.
- BENEDIKTER, Thomas. The Financial System of the Autonomous Province of Bolzano/Bozen. In: WOELK, Jens, Francesco PALERMO a Joseph MARKO. *Tolerance Through Law: Self Governance and Group Rights in South Tyrol*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, c2008, s. 105-120. ISBN 9789004163027.
- BENVENUTO, Oscar a Gregorio GOBBI. *South Tyrol in Figures: 2013* [online]. Bolzano: Provincial Statistics Institute – ASTAT, 2013 [cit. 2015-02-18]. Dostupné z: www.provinz.bz.it/en/downloads/Siz_2013-eng.pdf
- BOHLMAN, Philip Vilas. *Central European Folk Music: An Annotated Bibliography of Sources in German*. New York: Garland Pub., 1996, xxii, 316 p. Garland library of music ethnology, 3. ISBN 08-153-0304-1.
- BOHLMAN, Philip Vilas. *The Music of European Nationalism: Cultural Identity and Modern History*. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c2004, 423 p. ISBN 15-760-7270-3.
- BRUNNER, Georg a Herbert KÜPPER. Minority Governance Concepts in Europe: Theory and Practice. In: GÁL, Kinga. *Minority Governance in Europe*. Budapešť: The Open Society Institute, 2002, s. 11-36. ISBN 963-9419-40-0.
- CAMPANI, Giovanna. *Minorities Formation in Italy* [online]. 2009 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://www.theslovenian.com/articles/campani.pdf>

- CAPOTORTI, Francesco. *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious, and Linguistic Minorities*. New York: United Nations, 1979, vii, 114 p.
- CARLÀ, Andrea. Tensions and Challenges between New and Old Minorities: Political Party Discourses on Migration in South Tyrol. In: MEDDA-WINDISCHER, Roberta a Andrea CARLÀ. *Migration and Autonomous Territories: The Case of South Tyrol and Catalonia*. Leiden: Koninklijke Brill, 2015, s. 65-99. ISBN 978-90-04-28279-7.
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 460 p. ISBN 978-80-246-1946-0.
- COLE, John W. Anthropology comes Part-Way Home: Community Studies in Europe. *Annual Review of Anthropology*. 1977, vol. 6, issue 1, s. 349-378. DOI: 10.1146/annurev.an.06.100177.002025.
- DABIS, Attila. *The South Tyrolean Political System* [online]. 2014 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: http://bgazrt.hu/_dbfiles/blog_files/3/0000009483/Minority%20Studies_17.33-52.pdf
- ELLIS, Heather. National and Transnational Spaces. In: LÖHR, Isabella a WENZLHUEMER. *The Nation State and Beyond: Governing Globalization Processes in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries*. Berlín: Springer-Verlag, 2013, s. 127-148. ISBN 978-3-642-32933-3.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Vyd. 1. Překlad Marek Jakoubek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, 352 s. Studijní texty (Slon), 51. sv. ISBN 978-807-4190-537.
- EX LIBRIS COOPERATIVE. *South Tyrol: The Economy* [online]. Bolzano: Business Location Südtirol - Alto Adige, 2013 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: [http://www.bls.info/upload/file/South_Tyrol._The_Economy_web\[0\].pdf](http://www.bls.info/upload/file/South_Tyrol._The_Economy_web[0].pdf)
- FAIT, Stefano. A Gemütlich Segregation: Multiculturalism and the Iceman's Curse in Italy. In: HASMATH, Reza. *Managing Ethnic Diversity: Meanings and Practices from an International Perspective*. Ferham: Ashgate Publishing Limited, c2011, s. 221-236. ISBN 9781409411215.
- GELLNER, Ernest André. *Nacionalismus*. 1. vyd. Překlad Hana Novotná, Petr Skalník. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, c2003, 133 s. ISBN 80-732-5023-3.
- GROTE. South Tyrol in the 20th Century: Retaining Ethnicity Between Nationalism and Regionalism. In: PEARSON-EVANS, Aileen a Angela LEAHY. *Intercultural Spaces: Language, Culture, Identity*. New York: P. Lang, c2007, s. 149-160. ISBN 978-0-8204-9546-0.
- HASMATH, Reza. The Complexities of Ethnic Diversity. In: HASMATH, Reza. *Managing Ethnic Diversity: Meanings and Practices from an International Perspective*. Ferham: Ashgate Publishing Limited, 2011, s. 1-10. ISBN 9781409411215.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 45. sv. ISBN 978-80-7419-010-0.

- JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 258 s. ISBN 978-80-247-3679.
- LANTSCHNER, Emma. History of the South Tyrol Conflict and its Settlement. In: WOELK, Jens, Francesco PALERMO a Joseph MARKO. *Tolerance through law: Self Governance and Group Rights in South Tyrol*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, c2008, s. 3-16. ISBN 978-90-04-16302-7.
- MAYER, Felix. Die deutsche Rechtsprache in Südtirol: Stand und Perspektiven. In: MAYER, Felix. *Language For Special Purposes: Perspectives for the New Millennium*. Tübingen: G. Narr, c2001, s. 667-676. ISBN 3823358529.
- MAZUR-KUMRIĆ, Nives. Legal Status of the German Language Group in the Italian Province of South Tyrol. *Pravni Vjesnik*, čís. 9, roč. 3/4 2009, s. 25-45. ISSN: 0352-5317. Získáno přes databázi odborných článků EBSCO: <http://web.a.ebscohost.com/infodroje.czu.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=0a2a07b9-ecd0-4b0d-b94a-228ec1e284fa%40sessionmgr4001&hid=4109>
- PALERMO, Francesco. Italy: Fedral Country without Federalism?. In: BURGESS, Michael a George Alan TARR. *Constitutional Dynamics in Federal Systems: Sub-National Perspectives*. Kingston: McGill-Queen's University Press, 2012, s. 237-254. ISBN 9780773539549.
- PALERMO, Francesco. South Tyrol's Special Status within the Italian Constitution. In: WOELK, Jens, Francesco PALERMO a Joseph MARKO. *Tolerance Through Law: Self Governance and Group Rights in South Tyrol*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, c2008, s. 33-52. ISBN 978-90-04-16302-7.
- PALORALI, Sara a Leonhard VOLTMER. Legislative and Administrative Autonomy. In: WOELK, Jens, Francesco PALERMO a Joseph MARKO. *Tolerance Through Law: Self Governance and Group Rights in South Tyrol*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, c2008, s. 77-104. ISBN 978-90-04-16302-7.
- PALLAVER, Günther. The Südtiroler Volkspartei and Its Ethno-Populism. In: CARAMANI, Daniele a Yves MÉNY. *Challenges to Consensual Politics: Democracy, Identity, and Populist Protest in the Alpine Region*. New York: P.I.E.-Peter Lang, c2005, s. 187-208. ISBN 90-5201-250-4.
- PETERLINI, Oskar. *Autonomy and the Protection of Ethnic Minorities in Trentino-South Tyrol: An Overview of the History, Law and Politics*. Bozen: Presidium of the Regional Parliament Trentino South Tyrol, 1997. ISBN 88-900077-2-9.
- PETERLINI, Oskar. Foundations and Institutions of South Tyrol's Autonomy in Italy. In: GHAI, Yash a Sophia WOODMAN. *Practicing Self-Government: A Comparative Study of Autonomous Regions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 118-162. ISBN 978-1-107-01858-7.
- PETERLINI, Oskar. The South-Tyrol Autonomy in Italy: Historical, Political and Legal Aspects. In: OLIVEIRA, Jorge Costa a Paulo CARDINAL. *One Country, Two Systems, Three Legal Orders: Perspectives of Evolution : Essays on Macau's Autonomy After the Resumption of Sovereignty by China*. Berlin: Springer, c2009, s. 143-170. ISBN 3540685715.
- PIRLCHER, Katrin, Ulrike HUBER a Herbert TASCHLER. MERCATOR-EDUCATION. *Regional Dossiers Series: The German Language in Education in South Tyrol (Italy)* [online]. Ljouwert/Leeuwarden: Mercator-Education, 2002 [cit.

- 2015-02-25]. ISSN 1570-1239. Dostupné z: http://www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/dossiers_pdf/german_in_italy.pdf
- RAINER, Karl. The Autonomous Province of Bozen/Bolzano-South Tyrol. In: GÁL, Kinga. *Minority Governance in Europe*. Budapešť: The Open Society Institute, 2002, s. 91-103. ISBN 963-9419-40-0.
- RAUTZ, Günther. A 'Minority within a Minority': The Special Status of the Ladin Valleys. In: WOELK, Jens, Francesco PALERMO a Joseph MARKO. *Tolerance Through Law: Self Governance and Group Rights in South Tyrol*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, c2008, s. 279-290. ISBN 978-90-04-16302-7.
- RIEHL, Claudia Maria a John HAJEK. Language Policy and Reality in South Tyrol. In: NORRBY, Catrin a John HAJEK. *Uniformity and Diversity in Language Policy: Global Perspectives*. Buffalo: Multilingual Matters, c2011, s. 210-225. Multilingual Matters (Series). ISBN 1847694470.
- RUBATSCHER, Carmen. The Fate of Minority Languages: The Case of Ladins in North Italy. *HLT Magazine* [online]. 2005, roč. 7, č. 5, s. 1-6 [cit. 2015-02-18]. Dostupné z: www.hltmag.co.uk/sep05/mart02.rtf
- SCHÖTTLER, Peter. Lucie Varga: A Central European Refugee in the Circle of the French "Annales", 1934-1941. In: CLARK, Stuart. *The Annales School: Critical Assessments*. 1. vyd. New York: Routledge, 1999, s. 181-203. ISBN 0-415-15552-5.
- SCHWARZ. *The Potentials of Renewable Energy Sources in South Tyrol: Assessment of Their Realizable Potential up to 2050*. Bolzano, 2010. Dostupné z: [http://www.bls.info/upload/file/South_Tyrol._The_Economy_web\[0\].pdf](http://www.bls.info/upload/file/South_Tyrol._The_Economy_web[0].pdf). Diplomová práce. Technische Universität Wien.
- SCHWEIGKOFER, Anny. South Tyrol: Rethinking Ethnolinguistic Vitality. In: WOLFF, Stefan. *German Minorities in Europe: Ethnic Identity and Cultural Belonging*. New York: Berghahn, 2000, s. 63-72. ISBN 1-57181-504-X.
- SMITH, Anthony D. *National Identity*. Reno: University of Nevada Press, c1991, ix, 226 p. ISBN 08-741-7204-7.
- STEININGER, Rolf. *South Tyrol: A Minority Conflict of the Twentieth Century*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, c2003, iii, 171 p. ISBN 07-658-0800-5.
- ŠAROCHOVÁ, Gabriela V, Pavel BĚLINA, Jiří KAŠE, Jan P KUČERA a Jaroslav CUHRA. *České země v evropských dějinách*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2006, 4 v. ISBN 80-7185-791-2.
- ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 2., Ve SLONu 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 215 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 43. ISBN 978-808-6429-830.
- TAMBINI, Damian. *Nationalism in Italian Politics: The Stories of the Northern League, 1980-2000* [online]. New York: Routledge, 2001, xv, 176 p. [cit. 2015-02-21]. ISBN 04-152-4698-9.
- TSCHURTSCHENHALER. *Drama-Based Foreign Language Learning: Encounters between Self and Other* [online]. Münster: Waxmann Verlag GmbH, 2013 [cit. 2015-02-23]. ISBN 9783830979555.

- VEDASH, Arianna. Italian Sources of Law. In: FERRARI, Giuseppe Franco. *Introduction to Italian Public Law*. Milano: Giuffrè, 2008, s. 214-236. ISBN 8814143889.
- VIAZZO, Pier Paolo. *Upland Communities: Environment, Population, and Social Structure in the Alps since the Sixteenth Century*. New York: Cambridge University Press, 1989, xv, 325 p. ISBN 05-213-0663-9.
- WISTHALER, Verena. Identity Politics in the Educational System in South Tyrol: Balancing between Minority Protection and the Need to Manage Diversity. In: *Studies in Ethnicity and Nationalism* [online]. 2013, s. 358-372 [cit. 2015-02-25]. ISSN 14738481. DOI: 10.1111/sena.12051. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/sena.12051>
- WOLFF, Stefan. Complex Power Sharing as Conflict Resolution: South Tyrol in Comparative Perspective. In: WOELK, Jens, Francesco PALERMO a Joseph MARKO. *Tolerance through law: Self Governance and Group Rights in South Tyrol*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, c2008, s. 329-370. ISBN 9789004163027. Dostupné z: <http://www.stefanwolff.com/files/STCPS.pdf>
- WOLFF, Stefan. *Disputed Territories: The Transnational Dynamics of Ethnic Conflict Settlement*. New York: Berghahn Books, 2003, xiii, 258 p. ISBN 15-718-1516-3.
- Customs and Tradition. SOUTH TYROL INFORMATION. *Suedtirol* [online]. 2015 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://www.suedtirol.info/en/Plan-Your-Trip/South-Tyrol--Its-People/Customs--traditions.html>
- Gross domestic product (GDP) at current market prices by NUTS 2 regions. *Eurostat* [online]. 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- HICP - inflation rate. *Eurostat* [online]. 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00118&plugin=1>
- Life expectancy: Data by country. *World Health Organization* [online]. 2012 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://apps.who.int/gho/data/node.main.688?lang=en>
- Map of South Tyrol and Trentino with Language Distribution Based on Census Data from 2011. In: *Wikipedia: The Free Encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2012 [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Language_distribution_in_South_Tyrol_and_Trentino.png
- SPELL-TERMLES. *SPELL: Servisc per la Planificazion y Elaborazion dl Lingaz Ladin* [online]. 2003 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.spell-termles.ladinia.net/>
- Unemployment rate, by sex. *Eurostat* [online]. 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec450&plugin=1>
- Unemployment rate by NUTS 2 regions. *Eurostat* [online]. 2015 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=ts00010&plugin=1>

9. Seznam grafů, obrázků a tabulek

Graf 1 – Sčítání lidu.....	33
Graf 2 – Výsledky SVP ve volbách do provinčního parlamentu.....	65
Obrázek 1 – Krajina nad St. Ulrichem.....	17
Obrázek 2 – Jazyková mapa	34
Obrázek 3 – Tradiční kroje	38
Tabulka 1 – Informátoři.....	16
Tabulka 2 – Ekonomické ukazatele	30
Tabulka 3 – Sčítání lidu.....	33